TIHOMIR TOTH

KARAKTER

NAKLADA VELIKOG KRIŽARSKOG BRATSTVA

Niz. III MERČEVA KNJIŽNICA ZA MLADEŽ Svez. 2.

KARAKTER

NAPISAO:

Dr. Tihomir Toth

PREVEO:

Dr. Josip Rožman

TISKARA MATICE HRVATSKIH AKADEMIČARA - ZAGREB, ILICA 54

TIHOMIR TOTH

KARAKTER

II. IZDANJE

Z A G R E B 1944

NAKLADA
VELIKOG
KRIŽARSKOG
BRATSTVA
ZAGREB
PALMOTIĆEVA 3

HRVATSKOJ MLADEŽI

Iskreno se veselim svakom prievodu svojih knjiga na strane jezike. Ta zato sam i napisao tih nekoliko redaka da se po njima s milošću Božjom odgoji što više idealno karakternih mladića, koji će biti spremni za težku borbu života. Želim, da bude što više mladića podpuno izgrađenih, koji će željeznom voljom na bojištu života izvojštiti sigurnu pobjedu.

S ljubavlju pozdravljam stoga i hrvatsku mladež, koja bude čitala ovu knjigu i želim od svega srdca, da po njoj ojača svoj karakter i plemenito shvaćanje života, pa da i hrvatska mladež umnoži broj onih ljudi o kojima su pjevali anđeli u Betlehemu: »Mir ljudima na zemlji, koji su dobre volje!«

Budapest, Božić 1937.

Regul u Kartagi

Kartaga odredi poslanstvo da u Rimu moli za mir. Za vođu poslanstva izaberu uglednog Rimljanina Regula, kartažkog zarobljenika. Pod prisegom obeća on Kartažanima, da će se vratiti i u slučaju, ako mu ne uspije povjereno poslanstvo. — Zamisli njegovo uzbuđenje, kad je ugledao svoj dragi Rim! Da je mogao postići, da budu prihvaćeni uslovi mira, mogao bi u njemu i ostati!

A znaš li što je učinio?

Pred rimskim senatom zahtievao je da se rat produži, makar i uz najveće žrtve. Kad su ga u senatu nagovarali da ostane u Rimu, jer nije dužan održati silom iznuđenu prisegu, odgovori: »Zar vi hoćete da budem nepošten? Dobro znam da me čeka smrt, ako se vratim, ali koliko je veća sramota prekršiti prisegu! Iako sam sužanj Kartažana, svoj rimski karakter želim sačuvati neokaljan. Prisegao sam, da ću se vratiti, pa ću to i izvršiti, a ostalo prepustite bogovima.« — Vratio se u Kartagu. Ondje je bio užasno mučen i napokon usmrćen.

To bijaše karakter jednog poganskog Rimljanina!

A kakav istom mora biti karakter jednog kršćanina?

Ne možeš tražiti, da svaki čovjek bude bogat, učen ili slavan, ali od svakoga možeš zahtievati da bude karakteran!

Riedkima je dano da osvajaju zemlje. Ali osvojiti najbogatiju zemlju — kraljevstvo duše — sveta je i uzvišena zadaća, koja je namienjena svakom čovjeku. Svakom čovjeku! Mnogi to ne čine. Ali ti, moj sinko, zar ne, ti ćeš to učiniti?

Karakter nije glavni zgoditak, kojega pogodiš bez ikakove zasluge na lutriji. Nije to plemićki naslov, koji se stiče bez muke — nasljedstvom, rođenjem. *Karakter je plod ozbiljnog samoodgoja, težkog napora i muževne duševne borbe. U toj borbi mora svaki izvojevati pobjedu nad samim sobom. Rezultat tog divskog boja bit će — karakter!*

Što to znači, sada još možda ne možeš prosuditi. Jednom kad bude tvoja duša stajala pred vječnim Sudcem i sjala neizporedivom ljepotom, tad ćeš uzkliknuti kao i Haydn na reprizi svog djela »Stvaranje«: »Bože, zar sam ja to učinio?«

»Homines sunt voluntates», kaže kratko a duboko sv. Augustin. *Čovjek se procjenjuje po snazi volje. Priznati moramo, da se današnja škola jednostrano bavi odgojem razuma mladeži, a zanemaruje naprotiv razvijati u njima čvrst karakter i jaku volju. Odatle žalostna činjenica, a i među odraslima ima više učenih glava nego nepokolebivih značajeva. Ipak temelj države nije znanost, nego pravo ćudoređe; nije bogatstvo, nego poštenje; nije kukavičluk, nego značajnost.*

Ova knjiga želi odgojiti *karakternu mladež, mladež*, koja će ovako misliti: *»Na meni leži ogromna odgovornost, jer me čeka u životu vrlo ozbiljna zadaća. U duši mi driemaju klice za budući cvjetni život.* Ozbiljnim izvršivanjem dužnosti i idealnim životom treba da ogrijavam dušu, da je njegujem, da se razvije u prekrasni cviet, koji će dostojno moći pred priestoljem vječnoga Boga cvasti i mirisati u cielu vječnost.

Ova knjiga želi odgojiti *karakternu mladež* uzprkos svietu, koji, čini se, kao da je danas okrenut naglavce. Nestajanje volje kao zaraza izjeda čovječanstvo. *Bezkarakternost drže mnogi za razumnu sposobnost prilagođivanja, gaženje principa naziva se realnom politikom. Preveliku osjetljivost naziva se čuvanjem vlastite časti. Naporan rad izbjegava se pod izlikom da nije moguće »uviek« raditi. Najviše njih leti samo za udobnošću i uživanjem.* Baš u takovo doba neka ova knjiga odgoji mladež, koja će posjedovati nepokolebljiv karakter, mladež, koje će životni principi biti jasni i stalni, koje volja ne će prezati ni pred kakovom težkoćom, kojoj će tielo i duša biti zdravi poput stanca kamena, tvrdi poput ocjeli, iskreni kao istina, svietli kao sunčane zrake i čisti poput gorskog potoka.

Karakternu mladež treba vrieme, u kome sve vrvi lakomislenicima, koji se ne brinu ni za kakav duševni problem. Jedina im je briga kako će prevariti učitelja, zanemariti obuku, koja je najnovija filmska zviezda i gdje se čovjek može dobro zabaviti. Mnogo je takovih, a malo je mladića čvrsta karaktera. Ova knjiga hoće da dokaže, da su ovi malobrojni izabrali bolji dio. Oni prvi izgledaju tako veseli, bezbrižni, a ovi drugi težkom mukom izgrađuju svoj karakter — ipak će te ova knjiga nagovarati, da se pridružiš ovima drugima, jer samo tako je život vriedan življenja. *»Der Menschen macht sein Wille gross und klein«* — volja čini čovjeka velikim i malenim — kaže Schiller (Wallensteins Tod). A barun Eötwös, veliki mađarski mislilac, veli: *»Čovjek se ne procjenjuje po sposobnostima svog uma, nego po snazi volje. Kome to nedostaje, toga velika darovitost čini još slabijim. Jedva da ima nesretnijeg stvora na Božjoj zemlji, nego što je veliki duh i slaba volja«.*

U proljeće izlazi seljak na polje i gleda zamišljeno preko tihih brazda, kao da pita: »Zemljo, što ćeš mi ove godine dati?«, a zemlja odgovara: »Reci prije, što ćeš ti meni dati?«

Tako i mladić stoji pred tajanstvenim vratima budućeg života i pita: »Živote, što ćeš mi dati? Što me čeka? — Život odgovara isto kao i polje seljaku: »To ovisi o tome, što ćeš ti meni dati. Koliko budeš radio toliko ćeš dobiti i što si posijao, to ćeš i žeti.«

Ova knjiga hoće da te upozna s pomoćnim sredstvima ovog samoodgoja rada. Ali pazi, mladiću, da se ne prevariš! Ona razkrinkava, istina, neprijatelje, koji vrebaju na tebe, pokazuje ti pogibelj, upućuje te na moći i sredstva za odvažan boj — *ali ona se ne će boriti mjesto tebe!* Taj duševni posao treba da sam obaviš, želiš li postati karakternim mladićem.

Vidjet ćeš, da put nije lagan. Često ćeš opaziti, koliko treba jake volje da budeš vječno zavađen sa svojim malim i velikim pogrješkama i da nikada s njima primirja ne sklapaš.

Ipak! Ja hoću! Ja hoću!

Što hoću?

Hoću da budem gospodar svojih sjetila i osjećaja.

Hoću da najprije mislim, a onda govorim.

Hoću da prije promislim, a onda radim.

Hoću da od prošlosti učim, na budućnost da mislim i stoga da najbolje upotrebim sadašnjost.

Hoću da radim veselo, trpim strpljivo, da provodim karakteran život i jednom — nadajući se vječnom blaženstvu — mirno umrem.

Da li postoji životni program, koji bi bio veći i obsežniji? Postoji li svrha, koja bi bila vriednija života?

O kad bi ova knjiga mogla mnogo, vrlo mnogo mladića poduprieti pri tom uzvišenom nastojanju!

Tko je karakteran mladić?

Što je karakter?

Što je karakter? Što mislimo, kad kažemo o nekome: To je karakteran mladić? Pod karakterom razumievamo *postojanost volje u dobru. Karakteran je mladić, koji ima plemenita načela i njih se drži pače i onda, kada vjerna postojanost iziskuje žrtvu.* Labava nepouzdana i slaba karaktera ili — strože uzevši — bez karaktera jest onaj, tko *mienja svoja* načela proti svog boljeg uvjerenja prema družtvenim prilikama, prijateljima i tko prevjeri svoje ideale, čim treba da trpi za njih.

Odatle možeš razabrati, u čemu je odgoj karaktera. U *prvom redu treba da stvoriš sebi ideale — stalna načela. Zatim treba da se stalnim vježbanjem na to navikneš, te prema tim uzvišenim idealima i radiš u svim životnim prilikama, ma kakove one bile.* Tko nema načela, koleba u svom ćudorednom životu *poput trske* na vjetru. Danas radi ovako, sjutra onako. Prva je dakle zadaća da u sebi odgojiš izpravna načela. Koje je na pr. izpravno načelo kod učenja? *Treba da uztrajno i marljivo učim, jer Bog očekuje, da razvijem podieljene mi darove«.* Koje je izpravno načelo prema mojim drugovima? »Što želim, da meni netko čini, to ću i ja činiti drugome.« I tako dalje.đ U svemu treba imati pravo načelo.

Druga — teža — zadaća jest sliediti ta prava načela, odgajati se za karakteran život.

Karakter se ne stječe badava. Treba da ga zaslužiš temeljitim radom kroz godine i desetljeća. Djelovanje tvoje okoline, naslieđena dobra ili zla svojstva, mogu da utječu na tvoj karakter, ali, ako ćemo pravo, on je tvoje osobno djelo, plod tvoga samoodgoja. Čovjek prima dvostruki odgoj: jedan nam daje roditeljska kuća i škola, drugi — važniji — jest rezultat našega vlastitog samoodgojnog rada. Znaš li, što je *odgajanje? Utjecaj ljudske volje, da se u svakom položaju odmah sigurno i veselo odluči za dobro.*

Znaš li, što je karakter? Postupak, koji se uviek povodi za čvrstim idealima, postojana volja u službi ideala, za koji znaš, da je dobar, uztrajna postojanost u službi plemenitog shvaćanja života.

Lako ćeš uvidjeti, da pri odgajanju karaktera nije tako težko stvoriti pravo načelo za život (ta to bi još lako išlo!), nego je težko izvršivati ga ne bojeći se zapreka. »To je moje načelo, i kod njega ostajem, pa makar gromovi pucali i zemlja se tresla!« I jer stoji mnogo žrtve, stoga ima među nama tako malo karakternih ljudi.

»Uviek ostati vjeran svojim načelima«, »uviek uztrajati uz pravdu i istinu«, ta tko se ne bi oduševio za takove ideale? Samo kad ne bi tako težko bilo ove misli u djelo provesti! Samo kad se dobre namisli ne bi tako lako razplinule radi tisuću protivnih upliva, družtva, prijatelja, običaja, i najviše radi svog omiljelog, udobno»g »ja«.

Čuj, kako pjesnik opominje:

Uzdaj se u vjetra silu
i valova bieg.
U budućnost gledaj bolju!
K nebu digni stieg.
(Preradović)

Da ne budeš kao trska na vjetru, nego da izdržiš kod svojih odluka, u tom će ti pomoći pravilni samoodgoj!

Odgajaj sama sebe

Odgajati samoga sebe znači izgraditi svoju dušu tako kako ju je zamislio Gospodin Bog.

Izdjelati u duši sliku, koju je Bog o tebi zamislio, — taj uzvišeni posao zove se samoodgoj. Svatko mora sam taj posao svršiti, a nitko namjesto drugoga. Drugi može samo savjetovati, pravi put pokazati, ali napokon moraš ti sam oćutjeti težnju, da izvršiš u sebi remek-djelo, što ga je Bog sakrio u tvoju dušu. Ti *sam* moraš željeti da budeš plemenit, jak, čista srca. *Ti moraš znati, kakova ti je duša, što joj škodi, što joj koristi, a što joj nedostaje. Sam* se moraš odgajati i dobro zapamtiti, da do uspjeha možeš doći samo po samoodricanju, naprezanju i svladavanju sebe. Često moraš sebi uzkratiti, što bi ti inače prijalo, često činiti, što nije po tvome ukusu i stisnutim zubima izdržati i tada, kad tvoje najbolje namisli budu oborene.

Tvoj karakter, izgradnja čitavoga tvoga života ovisi o savjestnom vršenju malenih dužnosti.

»Posiješ li misao, niknut će želja; posiješ li želju, nastat će djelo; posiješ li djelo, uzkrsnut će navika; navika će postati karakter, a po karakteru je određena tvoja sudbina!« *Gle, iz neznatnih misli i djela satkan je tvoj udes.*

Svakoga časa svoga života obrati svoj pogled pun poštovanja i ljubavi prema kreposti i nikada ne propusti prilike, kad možeš što dobra učiniti. I onda, kad bi se to kadkada protivilo momentanoj koristi ili željici, priuči svoju volju, da pobiedi... Tako ćeš steći karakter i bit ćeš sposoban izvoditi velike stvari za svoje doba i za budućnost, i tvoje će ime svi sa štovanjem i ljubavlju spominjati«. (F. Kölcsey).

No svoju volju valja da odgajaš primjereno volji Božjoj. Nema uzvišenijega školovanja karaktera, nego kad čovjek iskreno i proćućeno može reći: »Otče, ne moja, nego Tvoja neka bude volja!« Nema vriednijeg samoodgajanja, nego ako se nakon svakog čina, svake rieči, svake misli zapitamo: »Gospode, bijaše li to zbilja Tvoja volja, što sam učinio i rekao? Jesi li tako htio?«

S tim odgajanjem karaktera počni sad, u svojim mladim godinama. Kad odrasteš, bit će već prekasno. Karakter se ne razvija u buci života. Naprotiv, tko bez čvrsta karaktera dospije u vrevu života, izgubit će ono malo što je možda posjedovao.

Ein Herz von Erz - Kremen karakter

Sada već znaš, za koga se kaže: *To je karakteran mladić.* Tko ima plemenite principe i ideale i njih se drži. Tko bi znao izdržati i onda, kad cieli sviet ne bi pristajao uz te plemenite ideje, i onda kad bi svi oko njega bili mekušci, bez karaktera. Treba izdržati uzprkos svim protivnim zlim prilikama! *Izdržati uz svoje principe u svim okolnostima!* — a to je sigurno kadkada neopisivo težko!

Kod nemilosrdni mladići koga svoga nespretnijeg druga kao krvoloci podbadaju i vijaju, a on se — kao plačno srnče pred hajkom — uzalud ogorčeno ogleda za pomoć — tada odvažno nastupiti protiv mučitelja, to je ljubav, prava odvažnost i vjernost načelima. *Ein Herz von Erz.* Kad se u družtvu nezrelih neotesanaca rugaju najsvetijim vjerskim istinama i kad se uz smieh i paklenski urlik pobijaju nauke vjeronaučnog sata šupljim »dokazima« iz otrcane i loše literature — tada,

bez vriеđanja, ali promišljenom odvažnošću, i znanjem koje imponira, pobijati sofizme i zablude i zauzeti se za ruglu izvrgnutu istinu — tome treba čvrst karakter, heroizam.

Kad pod tvojim prozorom zaori bezbrižni smieh tvojih drugova i srdce te vuče od težkog matematičkog primjera na igralište — tada čvrsto i odlučno ostati vjeran dužnosti, tome treba karaktera. *Ein Herz von Erz! Čelično srdce!*

Za krvavog progona prvih kršćanskih stoljeća uhvatiše nekog priprostog seljaka i odvedoše ga pred kip Jupitera... »Baci tamjan na vatru i žrtvuj našemu bogu«. — »Ne ću«, odgovori mirno Barlaam. Počeše ga mučiti — sve uzalud. Silom mu izpruže ruku nad vatru i metnuše mu tamjan na dlan: »Pusti tamjan i bit ćeš slobodan« — »Ne ću, odvraća Barlaam. I stajaše tu nepokolebivo s izpruženom rukom... Plamen bukne, već liže ruku, već se puši dim tamjana... no muž stoji nepokolebivo. Vatra pregori ruku, sažeže tamjan, no čelično srdce mučenika Barlaama ne zataji svoga Boga. *Ein Herz von Erz!*

Ah kako malo imade danas među nama takovih mučeničkih karaktera. To je karakter, kome se već i poganski pjesnik uz divljenje klanja kada piše:

Iustum ac tenacem propositi virum
Si fractus illabatur oribis,
Impavidum ferient ruinae.

To je onaj pompejski vojnik, što je ondje stajao na straši, kadno provali Vezuv. Vruća, ognjena lava u pepeo sažeže sve oko njega, sve ruši, sve uništava, sve se trese oko njega, no on se ne miče, ne, ni jedan korak s onoga mjesta kamo ga je postavila dužnost.

Gledaj tu stalnost, tu vjernost načela, to uzdignuto čelo, — to nazivamo karakterom.

Hej, kako posve drugačije ljude vidim danas, ako se ogledam među mladeži! Posve drugačije! Vidim parfimirane učenike tumarati korzom. Vidim stalne posjetioce slikokaza. Vidim mladiće, koji učestvuju u svakoj zabavi. Vidim kicoše s cigaretama. Mladiće, što se zakopaše u športske novine, ili sanjare za otrcanom lošom literaturom. Vidim dangube i mnogo, mnogo »studenata«, koji ne studiraju.

Rieči Epiktetove

Može netko biti znamenit učenjak, veliki umjetnik, svjetski rekorder ili velik bogataš, ako nije karakteran, ne vriedi ništa. Na ovu su veliku istnu nadošli već i pošteni poganski mislioci. Čitaj samo sliedeće misli jednog poganskog roba iz djela Epiktetovih!

»Nemoj misliti i za to se brinuti da izpuniš potrebe želudca, nego radije, da zadovoljiš potrebe duše. (Gnomologium Epicteteum). Radije umri, nego da nećudoredno živiš. (Fragm. 32. 422.). Robstvo tiela ovisi o zloj kobi, robstvo duše o zloći. Tko je tjelesno slobodan, no duša mu je u negvama, taj je rob; tko je u duši slobodan od zla, slobodan je, ako je tjelesno i svezan. (Gnom. 32, 470). Više vriedi za državu, ako u malim kućicama stanuju velike duše, nego ako u velikim kućama žive ljudi robskih duša. (Gnom. 60, 476.) Duša ti je odsjev božanstva, njegov si sin, dakle poštuj to. Ne znaš, da Boga gojiš, Boga nosiš u sebi? (II. 8, 12, 125). Cilj nam je, da slušamo Boga, da tako Njemu postanemo slični. (I. 13). Duša je poput obsjednutog grada. Iza jakih zidina bdiju mu branioci. Ako su temelji jaki, grad će biti neosvojiv. (IV. 5, 25). Ako želiš postati dobar, najprije misli da si zao. (Gnom. 13, 488). Suzdržavaj se od zla i ne popuštaj zlim sklonostima. (Fragm. 10, 411). Čista duša, koja posjeduje potrebne i dolične principe, i u djelima svojim bit će uzvišena i nepokolebiva. (IV. 11, 8, 389). U svakom svome djelu, velikom i malom, gledaj na Boga, (II. 19, 31, 174). Pouči ljude, da nema blaženstva ondje gdje ga oni u svojoj zasliepljenosti i duševnoj biedi traže. Nije sreća u sili, jer Miron i Ofelije ne bijahu sretni, nije ona u moći i vlasti, jer konzuli također ne bijahu sretni, nije niti u sili i vlasti zajedno, jer su i Nerom i Sardanapal i Agamemnon uzdisali, plakali, kosu čupali, bili su robovi okolnosti. U tebi se krije sreća. *Sretan je, tko je uistinu slobodan, tko ne pozna neplemenitog straha. Sretan je, tko boravi dane svoje u savršenom samosvladavanju, kome je u duši zadovoljstvo i mir«.*

Gle, kako su uzvišene misli pale s ustiju jednog poganskog roba.

Moć visokog cilja

Svaki mladić mora težiti da u svom životu postigne bilo kakav viši cilj, a ne da ostane prosječan čovjek. Izaberi dakle i ti koji uzvišeni cilj. Ne zaboravi ga nikada i uloži sve svoje sile da ga postigneš. Ne tvrdim da ćeš ga zbilja i postići za nekoliko mjeseci ili makar i za par godina. Dapače može i to biti da ga nikad ne postigneš. No ništa zato. Ako upraviš sve svoje misli i nastojanja prema cilju, doći ćeš bezuvjetno bliže onom cilju, koji se u početku pred tobom skoro u nedostiživoj visini uzdizao. *Tko svom energijom nastoji postići uzvišenu svrhu, odkriva u sebi danomice nove sile, za koje prije nije ni slutio da postoje.*

Koliko neizricivo mnogo može podnieti ljudsko tielo, dokazale su nevjerojatne oskudice ratnih rovova. Isto ćeš tako tek vidjeti, što sve može uz jaku volju ljudski duh, ako svim svojim silama težiš za nekim uzvišenim ciljem.

Tako bi mogao na pr. odlučiti, da ćeš nepopustljivo i bez obzirno suzbijati najveću pogrješku, što si je na sebi upoznao. Ili: lane si imao u svjedočbi četiri dobra, dapače i jednu slabu ocjenu. Unapried će biti sve izvrstno ili barem vrlo dobro, pa koliko god bilo posla. Ili bi mogao odlučiti, da ćeš dobrovoljno učiti englezki ili koji drugi jezik i zato odrediti dnevno pola sata, ali onda dnevno bez razlike.

Uz ove bliže ciljeve htio bih te uputiti i na jedan udaljeni cilj. Englezke školske knjige vrve ovakovim poslovicama: »*Gdje milijuni prestadoše tu ti počni!*« »*Na vrhuncu ima još mnogo mjesta za marljive radnike*«. «*Još nisu zaposjednuta najbolja mjesta na svietu*«. »*Razum i karakter još se uviek mnogo traže, na burzi života neprestano im raste tečaj*«, i tome slično. I ja bih želio, da svaki mladić kaže: Moram postati velik čovjek, obrazovan, učen, karakteran, bolji nego milijuni drugih. Ne tvrdim, da će to zaista i postati. Ali tko teži poput orla svom dušom svojom za visokim ciljem, taj će mu se sigurno prije približiti, nego onaj, koji poput lastavice leti malo iznad zemlje,

»Ali tada je«, reći ćeš »svaki takav mladić drzak i ohol.« Ne boj se toga. Naprotiv, posve je sigurno, kome dušu griju tako uzvišene misli, lako pobjeđuje napasti nizkih pomisli i

sjetilnih želja. Mnogo mladića baš zato i moralno propada jer ne postaviše sebi za život neko uzvišeno pregnuće, visoki ideal.

Podpuno prihvaćam geslo, što ga Carnegie, jedan od najbogatijih ali i najmarljivijih Amerićana, preporučuje mladićima: »*My place is at the top*«. Moje je mjesto na vrhuncu«. Samo nemoj nastojati doći na vrhunac protekcijom, niti pomoću rođaka ili prijatelja, nego ozbiljnim radom i požrtvovnim vršenjem dužnosti.

Ali ima ih, koji ne uče i ne teže napried, jer su »ponizni«, »s malo zadovoljni«, »čedni«! Oho, prijatelju! Kukavičluk nije krepost i lienost nije poniznost. Prava krepost kaže: »Ja sam ništa i po sebi ništa ne vriedim«, ali odmah zatim dodaje: »No nema toga na svietu, *što Božjom pomoću ne bih mogao*«.

Ponavljaj često divnu rečenicu nekog svetca »*Deus meus, nihil sum, sed tuus sum*«. »Bože moj, ja sam ništa, ali što sam Tvoj sam posve.« Moli to često i vidjet ćeš, kolika duševna snaga odatle izvire.

Odlučnost

Mladićima se najviše sviđa odlučnost. I s pravom! Jer zbilja je to najljepša crta muževne volje. No, što je odlučnost?

Ponajprije odlučnost nije maštanje. Mnogi mladić izvršuje veličanstvena junačka djela u ... svojoj mašti. Svome prijatelju pripovieda zamjerne stvari, koje je jučer ... u snu proživio. *To još nije odlučnost ni odvažnost!* Riešiti zamršeni matematički zadatak, dobro prevesti dugačke Livijeve rečenice, boriti se protiv svojih pogrješaka ... riečju: *RADITI i ne sanjariti, to je odlučnost i odvažnost.*

Isto tako nije odlučnost ona nepromišljena naglost, što je također prokletstvom mnogoga mladića. Naglavce se bacati usred pogibelji! (Bog će već pomoći!) ...; svaki problem odmah bez promišljanja rješavati, ne mimoilaziti prilike, družtva, knjige, slikokaze što vode u grieh, nego ih naprotiv drzko tražiti ... sve to nije ni odlučnost ni odvažnost. Sve načeti i drugi dan ostaviti, to nije odlučnost. Danas počinje učiti francuzki, za tjedan se dana povuće pred težkoćom i baca francuzku gramatiku u kut. Mjesto toga sakuplja marke, no samo tri dana, tada prestaje i to biti zanimivo ... napušta i to. Po-

čima se baviti športom. Dva tjedna trenira, koliko se igda može. Svaki šport tjera od jutra do mraka. Treći je tjedan i toga sit... ostavlja i to. To nije odlučnost. To nije energičan mladić.

»*Erst wägen, dann wagen*«, kaže izvrstno Niemac. Najprije uoči zadaću, najprije izpitaj okolnosti, a kad vidiš, da to moraš učiniti ili da je vriedno učiniti, tada ne predaj ničim, pa makar koliko te odricanja, izdržljivosti i samozataje stajalo. Treba da to učinim, to je moja dužnost, dakle ću učiniti. To je odlučnost, to je pravi muževni karakter.

Sloboda

Nema rieči, koja tako zanosi mladež kao rieč sloboda. Slobodno rasti! Slobodno se razvijati! Slobodno živjeti! Slobodan poput ptice! Instinktivna čežnja tjera mladež k slobodi. Ako je ta težnja instinktivna, onda nam ju je Stvoritelj dao. A ako ju je On dao, onda je sigurno tome nagonu postavio više ciljeve. Smisao mladenačke težnje za slobodom ne može biti u tom, da dječaci u ono deset časaka odmora što više buče, ili da krše stegovna pravila. Smisao težnje za slobodom može biti samo taj da se borimo protiv svega što smeta našemu idealnom razvitku.

Težnja za slobodom ima ti osigurati mogućnost duševnog razvitka. Ne smiješ se dakle boriti protiv svakog pravila i obveze — ta to bi bila pustopašnost i razuzdanost. — Boriti se treba samo protiv onakovih strasti, nagnuća i prepreka, koje smetaju razvitku tvoga karaktera. Što pomaže tvome razvitku, iako je težko, protiv toga se ne smiješ boriti. Čokot treba kolac, da stoji uza nj, da se loze mogu po njemu penjati.

Svaki nagon prepušten sam sebi jest sliep. I nagon za slobodom jest sliep. Ako ga ne vodi zdravi razum, odvest će čovjeka u propast. Iz dana u dan opažamo žalostnu činjenicu, da propada mnogo mladića, jer su loše razumjeli slobodu. Nagoni, izpali izpod kontrole razuma, sliepo ih vuku za onakim stvarima, koje su samo naoko dobre, a u istinu su štetne, i odbijaju ih od onih, koje se istina čine težkima, ali bi bile koristne njihovu skladnom duševnom razvitku. Istu misao krivo shvaćene slobode izrazio je neki učenik, kad je svom prijatelju pisao: »Odkako mi je otac dopustio da pušim, prestao

sam, ne prija mi više«. Vidiš, to je izkrivljena težnja za slobodom: Svaku zapovied ili zabranu drži na neovlašteno miešanje u tuđe poslove.

Biti slobodan i nezavisan, to je najviše dobro svakog mladića tvojih godina. No to isto hoće i vaši roditelji i odgojitelji! Treba samo da ih razumiješ i surađuješ uistinu s njima. No nažalost mnogi ne čine tako. *Oni hoće biti neovisni prije nego su se zato odgojili. Pod neovisnošću razumievaju nerad, oslobođenje od svake zapoviedi. A neovisnost znači unutarnja duševna samostalnost, koja daje snagu, slobodu i gospodstvo protiv zlovolje, lienosti, raznih hirova i ostalih izrastlina nagonskog života.*

Kako možeš dakle razumno raditi za duševnu svoju neovisnost? Ako u nalozima svojih roditelja, u školskim zapoviedima, u svojim dnevnim dužnostima ne gledaš skučivanje svoje slobode, ne dosadne naredbe, koje samo tako dugo izvršuješ dok drugi vide i nadgledavaju, nego naprotiv ako izvršivanje tuđe zaopviedi upotriebiš kao sredstvo u borbi protiv svoje udobnosti, svojih hirova i površnosti. Tko tako promatra naloge i zato drži zapoviedi, taj zaista radi na slobodi svoje duše. *Deo servire regnare est,* kaže latinska poslovica: Bogu služiti znači kraljevati.

Cilj katoličkog odgoja jest mladić tjelesno i duševno jednako skladan. U našim očima tielo je sveto kao i duša. Ta priznajemo, da nam ga je Stvoritelj zato dao, da nam pomaže u postignuću vječnog cilja. Priznajemo, da ga je sam Sin Božji posvetio, kad je ljudsko tielo uzeo na se. I vjerujemo, da će jednom i ono biti dionikom našega vječnog života.

Gle, kršćanstvo ne gleda u tielu nešto »đavolsko«, nešto »griešno«. I njegov cilj nije trapljenje ili mrtvenje tiela. Tielo treba da bude poslušan radnik u službi viših ciljeva. Vjerske zapoviedi doduše strogo obvezuju, ali ne ograničuju slobodu, nego pomažu visokom poletu tvoje duše. Lozu vežemo uz kolac ne zato da je spriečimo u slobodnom rastu, nego da je pomognemo da pravilno raste.

Zdravo tielo, jaki duh, sposoban da podnese i težke napore, svladavanje i vladanje samim sobom, skromnost i umjerenost treba da budu tvoji ideali.

A zato su sposobne samo velike duše.

Mladići jakih duša

Pod jakim dušama nemojte zamišljati junake, čija djela potresaju svietom, čija imena idu od usta do usta, ili čija slava puni novine. Velikoj većini ljudi u cielom životu ne nadaje se ni jedan jedini puta prilika da izvrše koje junačko djelo. Dječaci se znadu tako vatreno oduševljavati, kako bi oni u ovoj ili onoj polarnoj ekspediciji to ili ono učinili, kako bi znali umrieti za svoju vjeru ili proliti krv za domovinu. To oduševljenje je vrlo liepo, ali ostaje samo pusto sanjarenje, i u običnom svakidanjem životu sumnjam da štogod vriedi. Jedva da će koji mladić imati prilike za takove žrtve.

Treba dakle unutarnju snagu vatrenog oduševljenja pametno sabrati u jedra malih svakidašnjih dužnosti. Tada ćemo moći iz tog oduševljenja crpsti silnu energiju. Tko se hoće voziti tramvajem, uzalud nosi sa sobom hiljadarku. Ako nema sitnoga novca, kondukter će mu sigurno naložiti da siđe, jer se na tramvaju tako veliki novac ne može upotriebiti. Isto tako treba da velike ideje: oduševljenje za mučeničtvo, ljubav prema domovini, promienimo u »sitni novac« — u čvrstu volju za vršenje malih svakidašnjih dužnosti. Onda ćemo moći zapoviedi svoje vjere i dužnosti, koje su povezane s ljubavlju prema domovini — sve, i najneznatnije — uztrajno i postojano izpunjavati. Danas te ne čeka mučeničtvo ni smrt za vjeru, možda ni za domovinu ne ćeš trebati junačkom smrću umrieti. *No i vjera i narod jednako očekuju od tebe junački život, a to je teže. Primjer nesretnih samoubojica dokazuje, da je često potrebno više hrabrosti za život, nego za smrt.*

U prošlom ratu ciepili su jednom naše vojnike protiv kuge. Znaš li, što sam na veliko čudo vidio u lazaretu, u kojem sam na fronti služio. Zorni, snažni momci, koji se niesu bojali bubnjarske vatre, stali su drhtati pred tankom iglom za injekcije. Eto vidiš da samim velikim, junačkim oduševljenjem nikamo ne možeš doći u praktičnom životu.

Ima ljudi, čija je hrabrost više lakoumnost i taština nego li krepost. Možda se ne boje smrti, no tjeskoba ih hvata pred trpljenjima, što ih čekaju u životu. I taj strah čini ih često izdajnicima i griešnicima. U cirkusu gledaoci dršćući promatraju zbilja po život opasno skakanje akrobata. Misliš li, da onaj čovjek, koji se tako lakoumno igra svojim životom, može suzbiti napast na laž, ako se pomoću nje može izvući iz kakovog nezgodnog položaja? Mnogo manje hrabrosti treba za kupanje sredinom siečnja u hladnom Dunavu, nego u lakoumnom družtvu uztrajati uz svoje čiste, moralne principe. Odvažnost je uviek govoriti istinu! *Odvažnost je uviek biti pošten!* Odvažnost je uztrajati vjerno uz svoja načela! Takova odvažnost stvara mladiće jakih duša.

„Ah, kako si sebičan!"

Zaista za onoga kome je tako njegov drug doviknuo, nije nikakovo odlikovanje. Što je sebičnost? *Sebičnost je neuredna, izkrivljena ljubav prema samome sebi. Uredna ljubav prema samom sebi zapovied je Božja i urođen nagon. Taj se nagon brine za uzdržavanje pojedinca i nalaže nam, da se klonimo svega što bi nam moglo škoditi. Sebičnost je nagrda razumne ljubavi prema samome sebi. Sebičan mladić smatra, da je on središte svieta. Misli da je cieli sviet tu samo zbog njega. Svaki je drugi čovjek na zemlji samo zato, da služi njegovoj udobnosti. Dapače i veliki događaji svjetske poviesti nemaju za njega vriednosti, kad on od njih nema nikakove koristi.*

Što je diete manje, to više stoji pod utjecajem osjetila, to je sebičnije. Promatraj samo diete od četiri, pet godina! Kako sve traži za sebe! Sve gomila pred sebe! U sobi zgrće sve za sebe, nikome neka ništa ne pripadne! No takvome ćemo mališu to i oprostiti, premda treba već i njega priučavati na nesebičnost. Nije ništa čudno, ako mali prvoškolac koncem rujna piše kući svojoj mami ovako: »U školi imam već tri dobra prijatelja (misli naime profesore): Ivana Perkovića iz latinskog, Vladislava Novaka iz matematike i Josipa Magličića iz hrvatskoga; taj mi je još najbolji prijatelj.« Ali što ti se više razvija razum, to većma treba da uviđaš — pa makar te kod kuće i ne uzgajali tako — da zaista sviet nije tu samo zbog tebe, da niesi ti na svietu najvažnija ličnost, da oko tebe milijuni i milijuni ljudi žive, na koje se moraš obazirati. Tko to ne uviđa, zovemo ga sebičnim.

Napadno je, da mladići vrlo lako postaju sebični u godinama razvitka, u »jogunjastim« godinama, dakle onda, kad su najponosniji na svoj razum, na svoje znanje. Mladić je kod kuće na pr. nesnosan, roditelje ljuti, braću pecka, napastuje,

lupa vratima, pokazuje uviek kiselo lice, stalno je nezadovoljan, nema obzira ni prema kome. Ljudi kažu za njega: siromah dečko, nervozan je. No nije tako. »Sirnomah dečko« je samo sebičan! Sebičnost je, kad bogatiji mladić siromašnijem drugu pripovieda, kuda je sve i kako je prekrasno putovao za praznika. Sebičnost je, ako pustiš vrata da se zatvore, a dolazi još netko iza tebe. Sebičnost je, ako se smiješ dok su drugi žalostni. Sebičnost je, ako u druga uviek zadirkuješ, praviš neslane šale itd.

U mladenačkoj dobi počni se već vježbati u nesebičnosti. Kako je odvratno, kada tko u životu traži samo svoju korist i za to je pripravan svakoga zgaziti. No kako je došao do toga? U ranoj mladosti počeo je sa sitnicama. Prolazili su šumom i on je išao napried. Granje je puštao iza sebe da natrag odskoči, pa makar i udarilo u lice one koji su išli za njim. Glavno je da se on već probio napried.

Kako je naprotiv liepo, ako se o nekome govori, da je mladić plemenita srca! Plemenština srca protivna je sebičnosti. Ako je tvoga druga snašla kakova nesreća, utješi ga s nekoliko srdačnih rieči. To je plemenština. Ako je veseo, veseli se s njim. I to je plemenito. Sebičnjak tada sav požuti od zavisti. Ako svoj doručak podieliš sa siromašnijim drugom, radiš plemenito. Ako mu popodne pomogneš kod učenja, ako pažljivo razveseljuješ druge, ako od služinčadi uljudno zahtievaš da te posluže, ako kome digneš šešir što mu je pao itd., radiš nesebično. Gle s koliko se duha, s kako plemenitim razpoloženjem i s koliko bratske ljubavi, mogu izpuniti neznatne stranice đačkoga života.

Znadeš li reći „Ne"!

Ne umiješ li kadkada reći »ne«, niesi karakteran mladić. Kada nagonske požude, strasti u tebi kipe, kada zbog uvrede u tebi uzavrije vatrena lava otrovnih plinova i prieti prodrieti kroz krater tvojih ustiju, kada te napast mami na grieh; znadeš li tada energično nogom udariti o tle i izreći kratku, odlučnu rieč: NE! Tada ne će biti provale »vulkana«, ne će biti nerazboritosti, ne će biti tučnjave, niti svađe! Cezar je u sebi brojio do dvadeset, prije nego bi na što odgovorio. Tako se htio odviknuti od nepromišljenog i prenaglog odgovora. Divno sredstvo! A čemu? Da naš ja potisne osjećaje, koji brzo buknu i da on dođe do rieči u nama.

Divnim snieznim putem juri mladić na skijama. Ali tu eto najednom zine pred njim ponor! Dječak leti prema njemu poput striele, no gle, taman pred ponorom jednim elegantnim zamahom (telemarkom) zaokrene i stane na rubu ponora kao stup od mramora. Bravo! Izvrstno! »Gdje si naučio?« »Bez sumnje«, odgovori mladić »tu niesam počeo. Ponajprije sam morao mnogo vježbati i priučavati se, da stanem na manjoj strmini.«

Put života je također takvo skijanje uz množtvo zapreka i ponora. I svaki će se sigurno strovaliti i propasti, ako nije bezbroj puta pokušao nad ponorom stati kao mramorni stup i vihoru uzburkanih strasti reći prkosno: »Ne!«

Tielo nastoji da opdjarmi dušu. I vježbanje volje nije ništa drugo nego smišljeno podupiranje duše u njenom boju protiv nadmoći tiela. Tko se bez oklievanja podaje svakoj nagonskoj težnji, postaje nestalan i nesređen. Sad razumiješ rieč Gospodinovu: »Kraljevstvo nebesko trpi silu i silnici ga osvajaju.« Prvi je uvjet da postaneš karakteran: boriti se protiv samoga sebe i stvarati red u divljoj prašumi svojih nesređenih nagona.

Za rata se često čula rieč: Najbolja obrana jest napadaj. Doista već je mnogo dobio tko prvi počinje napadaj. Također u velikoj borbi duše možeš svoj karakter od poraza najbolje sačuvati ako hrabro napadaš. Navaljuj danomice — pa makar i u malim okršajima — na vojsku neprijatelja, što se skrivaju u tebi, a zovu se: lienost, udobnost, mržnja, prevrtljivost, ćudljivost, radoznalost, itd.

Bojim se, da ćeš jedva vjerovati kad ti kažem, kako se junački svladao ženevski prirodopisac Abauzit. Dvadeset i dvie godine mjerio je dnevno tlak zraka i sve to brižno bilježio. Jednoga dana dođe nova služkinja u kuću i priredi odmah »veliko čišćenje« u njegovoj radnoj sobi. Učenjak dođe i zapita djevojku: »Gdje su papiri, što su ležali na stolu oko aparata?« »Papiri, gospodine? Tako su bili zamazani, da sam ih spalila. No zato sam mjesto njih stavila posve čiste.« Sad zamisli, što bi ti rekao na to. A što je učinio on? Zgrčio je ruke, vidjelo se na čas, kakova oluja biesni u njegovoj duši, a zatim mirno progovori: »Uništila si mi uspjeh dvadesetdvogodišnjeg truda. U buduće ne diraj ništa u ovoj sobi.«

Pokušaj barem da u mnogo manjim stvarima radiš poput ovog naučenjaka!

Znadeš li zašto puše mnogi dječaci? I takovi, koji posve dobro znadu, da je to posve suvišna strast? Zar zato, što im to prija? Nikako! Nego zato, jer to i drugi čine. Neki razmetljivo sve kritiziraju. Zar zato, što su vrlo pametni? Ne, nego jer to i drugi čine. Zašto su lakoumni, nevaljali? Jer su to i drugi.

Treba mnogo duševne snage, da se usudiš svoje moralno shvaćanje, svoje uvjerenje braniti u družtvu, koje je drugog mišljenja. Treba hrabrosti, da od svoga vjerskog uvjerenja nikome za volju ni korak ne odstupiš. Ali tu hrabrost treba da imaš. Tko nema te duševne jakosti, taj je slabić, nije još značajan mladić.

Ima, jao, mladića, koji bi ludom smjelošću u bitci navalili na gomilu Kozaka, no u družtvu se stide priznati svoju vjeru. Ta »šta bi ljudi na to rekli?« Ima ih mnogo, koji se, protiv svoga moralnog shvaćanja, smiju prljavim razgovorima i sami ih još vode, jer »i drugi tako čine«.

Tko je karakteran, ne pita, kako drugi govore, pa da i on čini tako. Tko je karakteran, ne gleda, što drugi čine, pa da i on bude takav. Cviet otvara svoje čaške jutarnjem suncu i ne gleda, što čine drugi cvietovi. Bez obzira na njih uronjuje svoju glavicu u toplu sunčanu kupelj. K suncu! govori također karakteran mladić. Orao ne gleda tjeskobno i ne škilji na ostale ptice, hoće li i one uzletjeti nebu pod oblake, nego se uzvine u jasne visine, prema svietlu. Gore! Ad astra! To je lozinka značajnog mladića.

Velika je dakle blagodat, umiješ li, gdje je potrebno energično reći: »*NE!*«

»*Ne!*« — reci svojim drugovima, kad te hoće zavesti na zabranjene putove.

»*NE!*« — dovikni svojim nagonima, kad te hoće sliepo povući sa sobom.

»*NE!*« — dovikni svojoj napasti, koja te nastoji laskavo uhvatiti u svoju mrežu.

Iz jednog dnevnika

Saobćujem nekoliko redaka iz dnevnika nekog velegradskog petoškolca. Dva ćeš tipa upoznati iz njega: jednoga koji se lakoumno prepušta struji; drugog, koji — čeličan karakter — znade reći: »*NE!*«

»Juče sam posjetio Goldmanna, no, mislim, da me više ne će vidjeti kod sebe. Stanko me je nagovarao, a i sam me je često pozivao. Tako sam konačno pristao. Ne znam zašto, ali već od početka ćutim prema njemu neku nesklonost. Pogotovo odkad je jednom nakon sata nauka vjere cinički rekao drugovima: »Nauk vjere je za djecu, a ne za mladiće«.

Dakle, ponajprije treba da mu opišem sobu. Toliki darmar ne možeš ni na vašaru vidjeti, pa bilo i najprometnije mjesto. Pozvonim. Sluga u livreji otvori vrata. »Mladi gosopdin uči u sobi. Izvolite ovamo...«

Svuda u sobama razkoš i bogatstvo, ogromne slike na stienama, pod pokriven perzijskim ćilimima, sve ljepši od ljepšega.

Pokucam na sobu »mladog gospodina«, no čini se, da se vrlo udubio u učenje, jer ne odgovara. Otvorim tiho vrata. Tu sjedi prijatelj Goldmann, naslonio lakat nad jednim brojem »Ilustrovanih novina« i — spava. Pod novinama otvorena francuzka gramatika, da može brzo zamieniti, dođe li otac. No, sad bi nastradao.

Prije nego li ću ga probuditi iz »marljivog učenja«, razmotrim brzo sobu. Na stolu za pisanje su ovi »udžbenici«: prošupljena duša nogometne lopte polivena crnilom, svrdlići, pumpa za dovokolicu i jedna rukavica. Pokraj tih »učila« razrezano ravnalo, brisalo, kup puceta, matematička bilježnica. Na drugoj strani mala pištolja, jedan vadičep, kresivo, pod svim tim polovica latinskog rječnika (druga se polovica nalazi pod stolom), zatim bugačica petdeset šestdeset inozemnih maraka, ključ za klizaljke, jedna manšeta — sve to leži pobrkano, uzduž i poprieko oko stolne svjetiljke. Lievo i desno knjige. Kompletni Karl May, nekoliko detektivskih i ljubavnih romana. Sve prebačeno jedno preko drugoga u najvećem neredu. Među tim knjigama viri algebra i njemačka čitanka. Izgrižena olovka i četiri upotrebljene tramvajske karte upodpunjuju sliku. Usred toga kaosa naslonio se on na stol i spava. (Jao, ako je i nutrinja toga dječaka u takovom neredu!)

Međutim se probudio. Mehanički posegne rukom za »Ilustracijama«... da ih zamieni francuzkom gramatikom. Kad je opazio da to nije otac, mlitavom aristokratskom elegancijom pruži mi ruku.

— »Ah! ti si! Servus! Servus! Izvoli sjesti! Hoćeš li zapušiti? Prave egipatske« — i elegantnom kretnjom izvuče iz skrovišta u ladici snopić cigareta.

— »Hvala, ne pušim. Zar ti već smiješ? Odakle ih imaš?«

— »Od otca sam ih uze... dotično dobio. Svejedno... tu su. Ti još ne pušiš? Kakav si ti svetac! Naravno ovakovo malo diete ne radi ništa što se »ne smije«.

Uzavrelo je u meni, no svladao sam se i odgovorio mirno:

— »To je istina, da ono ne radim, što mi roditelji brane. Do sada sam uviek vidio, da imadu pravo. No uostalom ne pušim samo zato jer ne smijem, nego iz principa. U principima pak ne običajem popuštati«.

Zatim je pripoviedao o svojoj dvokolici, o praznicima na moru. Pričao je svake vrste gluposti, prešao zatim na kojekakve svinjske šale, premda je opazio da se ne smijem na sve to. No kad je između knjiga izvukao fotografije na po obučenih glumica i počeo se hvalisati svojim »osvajanjima«, ustao sam i otišao. Dugo svladavani gnjev uhvatio me i stajalo me mnogo svladavanja, da sam mu samo to rekao: »Molim te, prestani! Mislio sam, da si me pozvao na zabavu dostojnu čovjeka«.

Iza ovoga odvratnog posjeta morao sam da udahnem čistoga zraka. Neka nevidljiva sila gonila me van, na svježi zrak, u vedru, zvjezdanu noć. Bijahe hladna zimska večer, a zviezde su jasno svjetlucale. Sam samcat hodao sam ovamo onamo, nemirna mi se duša uzdigla prema nebesima i povikao sam kao u molitvi: »O zviezde! Vi ste čiste! Čiste i bez ljage! Kako je prljava i blatna ova zemlja i kako su prljavi i gnjusni na njoj ljudi!« Dugo sam hodao u vedroj zimskoj noći uronjen u te misli.

To bijaše moj prvi posjet kod Goldmanna no posve sam siguran, da će biti i posljednji.

Zmaj među telegrafskim žicama

Temelj svakoj kreposti jest svladavanje samoga sebe. Čim netko postane rob nagonskih strasti, tim je časom izgubio ono glavno u ćudorednom životu: vlast nad samim sobom. Koga nagoni, strasti bez otpora amo tako vuku, bacaju, taj ne samo da nije značajan mladić, nego nije više ni čovjek. U pojmu »čovjek« sadržan je pojam znati samome sebi zapoviedati, suprotstaviti se nepravednim, neurednim i razuzdanim zahtjevima tiela. Djeca stoje, a to je za njih napokon i razumljivo, pod utjecajem osjetila. Ali je žalostno izkustvo u životu, da i toliki odrasli ljudi rade pod uplivom prvoga trenutka. Ima i

odraslih mužkaraca, koji ne znaju vladati sobom. To bi im jedino pomoglo da promisle, prije nego što učine, da li rade pravo, pravedno i kakve bi mogle biti posljedice. Uzbuđena čuvstva, povrieđena taština, oholost, srčba, osjetljivost tjeraju ih da učine nešto zbog čega će se već za pet časaka kajati. Ogromno množtvo grieha nestalo bi sa svieta, kad bi ljudi samo jednu krepost dobro naučili: *znati samoga sebe svladavati i samome sebi zapoviedati.*

Slikar je Nikodromos jednom tako izćuškao poganskog filozofa Kratesa, da mu je cielo lice nateklo. Znaš li, kako se Krates osvetio? Uzvratio mu, misliš? Ne! Na natečeno lice metnuo je nadpis: »To je učinio Nikodromos«. Tako je cieli grad saznao, da se slikar ne zna svladavati i da brzo njime prevlada strast.

Tko se igra životom, ne dođe nikad do cilja.
Tko se ne svladava sam, ostaje uviek rob.
(Goethe)

Jedan moj đak riešio je slični slučaj na drugi način. Nehotice je gurnuo jednoga druga. Ovaj odmah navali na njega uz pogrde: »Ti majmune, glupane, magare!« Znaš li, što mu je moj đak, mirno odgovorio? — »Prijatelju, ti si se zaboravio!«

Kažu, da su ljudi danas strašni materialisti. Žalostna činjenica. Zbilja je tako. A ipak i ti ljudi, čiji su nazori tako privezani uz zemaljštinu, ćute duboko štovanje prema onome u kome je duh pobiedio materiju. S kakovim je oduševljenjem cieli sviest primio viest da je Amundsen, neustrašivi polarni iztraživalac, nakon užasnih neprilika i oskudica stigao na južni pol. A kako je iskreno bila saučešće, kad se pročulo da se Shakleton jedva nekoliko milja pred svojim ciljem smrznuo. Što slavi čovječanstvo u tim obretnicima? Ta oni nisu pronašli ni nove strojeve, ni odkrili diamantna polja, ni zlatne rudnike! Slavi u njima pobjedu ljudskog duha nad tielom — materijom.

Na ulici nekoga pokrajinskog gradića našao sam dječačića kako gorko plače. Dane i dane izrađivao je svoga papirnatog zmaja, ukrasio ga, oličio i onda ga veselo pustio da leti. Zmaj poleti no doskora se zaplete među telegrafske žice. Vjetar ga među žicama bacao ovamo onamo, a on se kod svakog zamaha kidao sve više, dok je dječačić bezpomoćno gledao svog liepog zmaja, kako mu ga vjetar uništava. Tako sam ga našao gdje plače nad razorenim djelom. koje ga je stojalo toliko brige i muke.

Duša bi svakog dječaka mogla također poletjeti u visine. No nažalost, ona ostaje često na piesku sumnjičavog razuma, na moralnim grebenima, u zamkama strasti. Pazi da i tvoja duša, koja po naravi svojoj čezne za visinama, poput zmaja među telegrafskim žicama ne ostane visjeti u pandžama neurednih nagonskih strasti!

Contra torrentem!

Zamisli vrhovnog zapovjednika velike armije, kako iza fronte razvija svoje planove i odlučuje o sudbini tisuća ljudi. U sobi glavnog stana zabranjen je svaki glasni razgovor. Vojskovođa se nagnuo nad golemom ratnom kartom. Na njoj je najtočnije zabilježen svaki puteljak, vrelo, položaj, bojno postrojenje svake baterije, svaka predstraža. U pokrajnoj sobi nevjerojatna vreva: telefon zvoni, morzeovi znakovi javljaju viesti, a vani automobili jure, motocikli buče, piloti donose uspjehe svojih izviđanja, — ali zapovjednika sva ta buka ne smije smetati. Mirno, hladnokrvno i bistra razuma mora on odmjeriti i sastavljati zapoviedi. On mora biti čvrsto središte u bujici promjenljivih događaja. To je slika samostalnog karaktera.

Tko uztraje uz svoje uvjerenje uzprkos ruganja i prezira drugih, to je karakteran mladić! Contra torrentem! Protiv struje!

Tko uviek pita: »Što će na to ljudi reći?«, taj nije samostalan karakter, nego rob straha pred ljudima.

Nabukodonosor je zarobio Daniela kao četrnaestgodišnjeg dječaka i poveo ga na kraljevski dvor. Kakova ga je razkoš i udobnost tu okružavala. A koja je bila njegova lozinka? — »Ostati vjeran svome Bogu i ne jesti zabranjena jela«. Tri godine trajala je napast, no on je sačuvao dušu svoju čistu usred zamamljive razkoši mramorne kraljevske palače.

Čitaj samo, što piše neki sveučilištarac iz svjetskog rata: »Čini mi se, da sam dospio među najgore momke. Osamljen sam..., bez prijatelja... Ima tu veseljaka, prave vinske braće, koji svaku stvar na zlo okreću. Izvrću pjesme i unose u njih stvari, na koje nije dozvoljeno ni misliti. Glasno čitaju knjige, koje sve vrve najvećim bezsramnostima. Moram slušati stvari o kojima dosad niesam ni slutio. Najveći je majstor u tome naš podnarednik. To je neki dobrovoljac, koji ono malo znanja što ga ima upotrebljuje samo na zlo. Kad god mogu, odem iz sobe. No često ne mogu van. Tako se jednom dogodilo. Sjedili smo svi za jednim stolom i podnarednik započe svoje bezsramnosti. Nisam htio slušati i nastojao sam da se zalavim nečim drugim. Prisiliše me da slušam. Od tog časa postao sam predmetom ruganja. Svaka me teža služba zapada i zbog svake malenkosti moram težko izpaštati. Morat ću se konačno potužiti«. Kasnije piše: »Napokon me premjestiše. Sad sam slobodan i nisam prisiljen da slušam prostote«. To je hrabar mladić, junački, samostalan karakter. On se usudio oprieti struji. *Contra torrentem!*

Za komunizma u Mađarskoj bilo je zabranjeno moliti prije školskoga sata. Dogodilo se u nekoj školi u Budimpešti ovo: »Drug« učitelj uđe u razred i kaže učenicima da sjednu. Oni ostanu stajati. »Što je? Sjednite!« Dječaci poviču u zboru: »Još nismo molili!« Oči u »druga« bljesnu: »Ne znate li, da se ne smije moliti?!« Mi još nismo molili!« zaori opet. Što je mogao »drug« učiniti? »Pa onda molite«, odgovori. To također bijahu junački mladići.

Muž čvrste volje utire sebi put i kroz zapreke, poput brzice među pećinama. Srdčane, samostalne i značajne duše iztiču se poput piramida nad žalostnom pustinjom sveobće bezkarakternosti modernog svieta. Ne će svakome pasti u dio da izvršuje junačka djela koja bi potresla svietom. Vrlo je vjerojatno, da ne ćeš u svome životu ni ti imati prilike za to. Ali tvoj će život biti za druge primjerom junačke volje, budeš li male dužnosti svakidašnjeg života savjestno i uztrajno izvršavao.

Samo se ne boj brbljavaca ni odviše grlatih ljudi! Ako za svoje uvjerenje hrabro digneš glas, vidjet ćeš, da će se tvoj protivnik prestrašen povući. Ne boj se, nije on baš junak. Nesiguran je i kukavica i pokušava lukavošću pokazati kako i on nešto vriedi.

Mi stariji s radošću promatramo gdje je današnja mladež religioznija, nego ona prije dvadeset trideset godina. U tom pravcu mora poći još na bolje, jer će inače propasti evropska kultura. Indijski pjesnik Rabindranat Tagore putujući Evropom ustanovio je »da moral Evrope, koja se naziva kršćanskom, stoji izpod morala poganskog Iztoka. Materialistički duh devetnaestog vieka, koji je zaniekao dušu, ideale, Boga, drugi sviet, doveo je cielu zapadnu kulturu do ruba propasti. Nema moći, koja bi je mogla sačuvati osim religiozno dosljedna mladež, mladež, koja će se opet znati oduševljavati za velike, idealne ciljeve. *Dosljedno religiozna mladež!* Ne

mladež, koja je tek po krstnom listu katolička, nego koja ima hrarbosti to i u životu priznati. Mladež, koja ima hrabrosti, da u svakom činu, svakoj rieči i misli povuče krajnje zaključke iz uzvišene kršćanske ideologije. Ja sam katolički mladić! Ako sam katolički mladić, onda ću dosljedno tome i živjeti sada kao đak i kasnije u svome zvanju. Uviek i u svemu ostat ću vjeran svome religioznom uvjerenju.

„Victor hostium et sui"

Ništa nije teže na svietu, nego od 14—16 godišnjeg vatrenog dječaka tražiti svladavanje, razboritost, strpljivost. Ta u njega je svaka žilica električni vod, u žilama kao da mu ne teče krv, nego vatrena lava. Od takvog dječaka tražiti da se svladava?

Ako mi tko podmetne nogu, pa da ga biesno ne izudaram, ako se tko sa mnom počne svađati, pa da mu ne dadem zaušnicu, ako me tko stane zadirkivati, a i ja da ne kažem svoju — sve je to vrlo težko. A još je teže vjerovati, da takvo moje ponašanje nije kukavičluk, ni plašljivost, nego najljepši dokaz muževne volje! Pa ipak je tako! U tom smislu ima pravo Goethe kad kaže:

In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister,
Und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben.

Svladavanje samoga sebe nije bezvoljna šutnja, nije liena i neodlučna rezignacija. Ono je očitovanje stegovne volje, koja u svakoj situaciji ostaje gospodar, i koja znade ocieniti značenje rieči prije nego navru na usta.

Svladavanje je mladićima samo zato mrzko jer ga krivo razumiju. Svladavati sama sebe ne znači svaki napadaj primati kao glupa ovca, ne znači uvrede bez rieči podnositi i ne odbijati ih. Nikako! I onaj koji se svladava može odgovoriti na napadaj. No on se ne će ponizivati oštrim izpadima, psovanjem i tučnjavom poput duševno nizkog svog napadača. Naprotiv dostojanstvenim načinom, primjerenim i promišljenim riečima upravo će napadača pogoditi na najosjetljivijem mjestu i stjerati ga u prave granice. Tko se ne svlada, taj je kao onaj, koji ne zna hodati. Čim stane na noge, spotakne se i padne.

Uzvišeni primjer muževnog svladavanja podao nam je Gospodin Isus Krist. Na sudu Ga je neki vojnik ćušnuo. Gospodin bi ga mogao smrću kazniti, zar ne? A što je učinio?

Divnim mirom odgovori: »Ako sam rekao zlo, dokaži da je zlo, ako li pravo, zašto me biješ?« (Iv. 18, 23.).

Toranj na tvrđavi ili pietao na krovu

U sredovječnim gradovima možemo često vidjeti stare gradine, zamke i tvrđave. Često puta je ciela zgrada već u ruševinama, jedino toranj još prkosi zubu vremena. Čini nam se, kao da ove stoljetne kule svojim ukočenim kamenim očima s visine gledaju u vrtlog našega života, što se pod njima promeće i buči. One stoje na svojim visovima kao utjelovljeni značajevi: pod njima se sve mienja, prilagođuje, cjenka, pogađa, kupuje i prodaje; one stoje nepokolebivo, ne daju se nikome, ne popuštaju nikome.

Ovi tornjevi su simbol jakog karaktera, muža, koji izpunjuje svoje dužnosti. Kao što su nekoć ti tornjevi bili najjača obrana stanovnicima tvrđave, tako je i sada karakteran čovjek najčvršći oslon i podporanj ljudskoga družtva. Kamo te postavi tvoje zvanje, tu budi cio čovjek, ne napuštaj toga mjesta! Na to te svjetuje niemo kamenje stoljetnog tornja. Kao da govori: gle, niesam sagrađen u jedan dan, koliko su sitnih opeka skupili, uz koliki trud, uz koliko čvrste volje i koliko znoja — ali sad sam tu i tu stojim već stoljećima!

Zar ne, mladiću moj, kako lako oslabi i iznemogne tvoja dobra volja! Kako često odlučuješ mladenačkim žarom: no sad ću poći putem značajnosti, odsada ću pomno raditi na izgradnji svoga karaktera. Zar ne, da je tako? A za nekoliko dana, možda za nekoliko sati, ugasi se vatra, ode plamen oduševljenja i ti ostaješ onaj stari. Trebalo je godina, možda i desetke godina, da se sagradi kula na gradu, a ti hoćeš u jednom danu postati karakter. Promisli malo: put grieha je u početku doduše ugodan, posut zamamnim cviećem, no na koncu te čeka gorko razočaranje; naprotiv sliediti krepost u početku je težko, no korak po korak biva lakše i na koncu te čeka velika nagrada: mir čiste savjesti.

Kad promatram tako kulu na gradu, gle, zar se tamo na vrhu nešto ne okreće? Aha — ta to je pietao na vjetru. Nema stalnog smjera, nema čvrstog temelja, skoro bih rekao nema principa, nema karaktera. Kad bi ga imao, uzalud bi mu vjetar puhao oko glave, a ovako okreće s njim i najmanji dašak vjetra. Takovom pietlu sličan je svaki onaj koji principe izdaje, uvjerenje zatajuje jer će tako udobnije živjeti i lakše

postići karieru. No kaži mi, zar je to čovjek, koga u njegovim djelima vode izvanjske prilike, ljudski obziri, a ne njegovo vlastito uvjerenje? A ipak, zar ne, koliko ti sam poznaješ takovih mladića? Mladića koji duševno još nisu prohodali vlastitim nogama, koji su još duševni malodobnici, koji u svemu uviek paze samo na to, što će reći susjed.

Savjest ih opominje: Ne čitaj te knjige! Čuo si da je puna nećudorednosti i nečistoće. Čemu da sniežno bielo ruho svoje čiste duše valjaš po smrdljivoj kaljuži? »Dobro, ne ću je čitati«, reče sam sebi. Tada dolazi drug »dobar prijatelj«: »O ti svetac, zar si još diete!« »Što, ja diete?« — i pročita knjigu. Pročita i usred blata zgazi svoju čistu dušu.

Savjest govori: Ne idi na ovaj komad u kazalište, u slikokaz, napusti ovo zlo družtvo, mani se ove griešne prilike. Ali »drugi« također idu, »drugi« se također ovako zabavljaju. Zar da samo ja budem izuzetak?

Da, da — tako misle i rade pietlovi na krovu.

A sada promisli, što želiš biti: toranj na tvrđavi ili pietao na krovu? Rob kukavičkog straha pred ljudima ili sluga svoje savjesti?

Sluga svoje savjesti

Sluga savjesti! Krasnog li naslova za detektivski roman! Zar ne? — Varaš se! Najljepše je odlikovanje, koje se može o jednom mladiću reći: »On je gospodar svoje volje, a sluga svoje savjesti«. Ako si sposoban u svemu biti dosljedan i vjerno slušati sve što ti zapovieda savjest — onda si karakteran mladić.

Na kolima ima mali čavao na koga se nitko ne osvrće. To je čavao u osovini. Izpadne li, kola se kotrljaju još samo časak, dva, tada se odvrze kotač i izvrnu se kola.

Na putu karaktera naći ćeš također takovu prividno neznatnu malu stvar. To je bezuvjetno izpunjavanje onoga, što ti nalaže savjest. Budi dakle poslušan sluga svoje savjesti.

Dva se protivnika bore protiv tvoje savjesti. Ponajprije govori protiv nje cieli sviet oko tebe, zatim se na nju dižu tvoje neuredne sklonosti i probuđeni nagoni.

Više puta proživljuješ vrlo uzvišene trenutke. Gotovo ostavljaš zemlju i viješ se u čistim visinama. Odlučuješ, da ćeš vazda sliediti glas savjesti, nikada ne ćeš skrenuti s puta časti. Nikada ne ćeš govoriti, misliti, činiti nešto takova, što

drži ovaj drug ni onaj. U ovoj knjizi, u onom kazalištnom komadu, u onoj slikopisnoj predstavi neprestano se rugaju tvojim plemenitim načelima. I sada dolazi za tebe težka kušnja. Ako je cio sviet zao, možeš li ti ipak ostati dobar? Ako se cio sviet sastoji iz bezznačajnih mladića, možeš li ti ipak ostati vjeran plemenitim svojim idejama? Da svi lažu, a ti nikada! Da ostali dječaci zanemaruju nedjeljnu misu, a ti nikada! Da svoje jezike prljaju po kaljuži nećudorednih rječetina, a ti da šutiš!

Zatim dolazi još i druga kušnja. Tvoja postojanost nema neprijatelja samo izvana, nego i iznutra — u tebi samome.

Savjest nazivlju glasom Božjim. I s pravom. Tko u sebi nije već čuo taj glas? Kad si htio zametnuti kavgu, zazvonio je u tebi glas opomene, kao da je netko povukao signalno zvonce: »Ne čini to, ne čini!« I kada te je napast bilo kamo vukla, opet si čuo glas zvonca. A kada su te napasti sa svih strana napale i upravo silom vukle i vabile na grieh, činilo se kao da se upravo ori glas zvona i trostruko ti je u duši odzvanjao glas za pogibelji. Tako je glasno vikala savjest: »Ne čini, ne čitaj toga!«

Opet te molim, sinko, nauči se u mladosti na to da *bezuvjetno slušaš glas svoje savjesti.* Sad se odlučuje hoćeš li kasnije postati savjestan muž. A naše družtvo tako treba savjestne ljude kao što je potreban kamen na kome će počivati ciela zgrada.

Tko je sluga svoje savjesti, taj je sluga Božji — to je najveća sloboda. Ne poznam veće hvale od one, koja je pripala nekom englezkom poslaniku: »U čitavom njegovu biću bile su utisnute deset zapoviedi«.

Ne boj se nikoga osim svoje savjesti. Nije karakterno iz straha pred ljudskim obzirom, pred ogovaranjem ili ruganjem nešto propustiti, što ti savjest drži dobrim ili dapače naređuje. Dječak, koji se ne usuđuje moliti ili u crkvi koljeno sagnuti jer to »drugi vide« jest rob — ali ne rob svoje savjesti, nego kukavičkog straha pred ljudima.

Kako ima pravo Huxley kad piše: »Prava muževnost jest čvrsta volja kojom upravlja nježna savjest«.

Tko se u svakom svom djelu bojažljivo obazire, što će drugi reći, nema svoje volje niti mu karakter što vriedi. Tko u svojim djelima sliedi srdce, a ne sluša razuma, tko daje prije mjesto ugodnim željicama nego strogoj dužnosti — taj nije jak karakter.

Perzijski kraljevi metali su petdeset hiljada zlatnih talenata u jastuk, da im bude miran san. Car Kaligula se nije zadovoljavao noćnom stražom, nego je dao da ga čuvaju divlje zvieri, da tako nitko ne uzmogne doprieti do njega. Artemon je nad glavu metao veliki štit, da ga ne ubije strop po noći. Sve uzalud! — Ein gutes Gewissen ist ein sanftes Ruhekissen. Najbolje sredstvo za spavanje jest mirna savjest.

Budi gospodar svoje volje i sluga svoje savjesti!

Petar veronski, mučenik, bude zbog vjere pogubljen mačem. Iza prvoga udarca poviče: »Credo! Vjerujem!« Kad, ogrezao u krv, nije mogao govoriti, umoči prst u vlastitu krv i na zemlji napiše: »Credo!« Karakteran čovjek je bio, jer je bio sluga svoje savjesti.

Zapreke kod izgrađivanja karaktera

Ljudski obzir i unutarnji neprijatelji

Put do izgradnje karaktera vodi preko mnogo zapreka. Mnogi se dječak spotakne o njih i pada kao žrtva.

Prva je, kako si već čuo, ljudski obzir. »Dobro je«, misliš, »u tom pitanju imam svoje stalno načelo, no ako pođem za njim i stanem ga izvršivati, što će reći ljudi na to?« Tko neprestano juri za ljudskom naklonošću i pripravan je zbog toga zaniekati i svoje principe, iz toga naravno nikada ne će biti čvrst karakter. Karakteran mladić ne brine se nikada, što će ljudi reći o njegovu radu, nego što veli na to njegova savjest. Kako je žalostno pogledati na pr. kada dječaci »za volju družtva« ili pravilnije iz straha pred družtvom, vode razgovore i sudjeluju u takvim djelima, od kojih im se poštena duša zaprepašteno odvraća kad su sami i kada ne stoje pod utjecajem ljudskoga straha!

Druga zapreka razvitku karaktera su neuredne sile i nagoni, što biesne u našoj nutrinji. Nema govora o karakteru, dok u toj džungli ne stvorimo reda. U duši svakoga mladića postoji jedna ili dvije veće strasti — to su njegove glavne pogrješke. Njih treba upoznati i uništiti. To je siguran put do izgradnje karaktera. Nemoj se mučiti izkorjenjujući svakovrstne male pogrješke. Pograbi za vrat najveću, s drugima ćeš već lako. Kod jednoga je dječaka na pr. najveća nevolja udobnost. On se plašljivo uklanja svakom radu. U drugoga je najveća pogrješka, što misli samo na poslastice, u trećega brbljavost, u četvrtoga naglost ili pretjerana sebičnost, prkos i t. d. To su sve buntovnici u carstvu tvoje duše i kasnije ćeš zaista zlo proći, ako ih za vremena ne baciš u okove.

No u izgradnji karaktera je prava i najopasnija zapreka to, da ta izgradnja lagano napreduje. Odgoj samoga sebe je mučni posao dugih godina i pasijansa koja traje desetljeća.

Da li si već učio zakon o kristalizaciji? U zasićenu raztopinu, u kojoj su raztopljene raznovrstne tvari, stavimo sićušan kristal. I gle čuda! Iz kristala struji i kao da se izvija neka tajanstvena privlačiva sila, koja iz one raztopine vuče na njega lagano, lagano sve one molekule istog kristalnog sistema. Kristal pomalo biva sve veći. I ako kroz neko vrieme

nitko ne ometa taj kristalizacioni proces, razvije se iz onoga sićušnog komadića prekrasan veliki kristal. Smetamo li proces kristalizacije, izađu na vidjelo izkrivljeni, nepravilni kristali.

Isto tako se zbiva i kod kristalizacije duše. Ako uviek postavljaš u sviest plemenite i visoke idealne misli, one će — na temelju neke duševne srodnosti — u dubini tvoje duše pobuđivati uviek nove i nove istovrstne pomisli. I ako to stanje nastojanja za dobrim potraje u tebi kroz cielo desetljeće tvoje mladosti, duša će ti se razviti do prekrasnog kristala. Bit će onda nemoguće u tvojoj duši svaki duhovni molekul — pomisao — koji nije istovrstan s tim kristalom. Još će manje biti moguće da raznovrstni zli molekuli preuzmu maha i stvore od tvoje duše izkrivljeni kristal.

U »zasićenoj raztopini« ljudske duše vrve i molekuli zla u velikom broju. Ima dječaka, koji u svojim mladim godinama neprestanim ćudorednim padovima smetaju mirno kristaliziranje dobrote u svojoj duši. Ti ćudoredni padovi vuku naravno sobom zle molekule i u tom će se mladiću razviti nakazna duša — izkrivljeni kristal.

Trepetljivo lišće

Velika je zapreka obrazovanju karaktera i užurban život, luda jurnjava današnjeg doba s tisuću i tisuću svojih virovitih utisaka, koji već rano ne prijaju mirnom razvoju duše u mladića. Blago onom dječaku, koji i danas što više vremena može da posveti svom duševnom razvitku. Blago mladiću, koji svaki dan barem na večer može otrgnuti vremena, te sići na par časaka u dubinu svoje duše, da pregleda i izpita nisu li se danas prihvatile kristalne mu duše nazvane molekule, a možda i cijelo kamenje. Tko ozbiljno čuva kristal svoje duše, takovo izpitivanje mora provesti svaki dan. Tko iz dana u dan površno bezbrižno i bez promišljanja samo strujom plovi, nikada ne će upoznati sama sebe.

Mnogi današnji đak pozna kraj oko Aljaške ili bez pogrješke znade nabrojiti pritoke Jangcekijanga, a s v o j e v l a s t i t e d u š e n e p o z n a. Nije li vriedan, da ga sažaljuješ? Ta kad bi poznavao svoju dušu, morao bi se zgroziti nad guštikom i prašumom svojih neukroćenih strasti. Opazio bi koliko biljaka nametnica ima u tome guštiku i koliko li krvoločnih zvieri prebiva i pustoši u toj divljoj prašumi.

Takovi mladići ni kad odrastu ne će biti samostalni. Valovi nizkim, materialnih interesa, ljudskih obzira i njihovih vlastitih strasti praćakat će ih i baciti na grebene beznačajnosti. Oni će biti poput izbliedjelog, žutog, mrtvog lišća, što ga oštra studenačka bura hiljadama viekova vije onamo. Bit će trepetljivo lišće — duše, kojima će se titrati svaki povjetarac.

Ti će mladići u poodrasloj dobi biti kao komadi drveta, koji su bačeni u struju rieke. Struja ih pograbi i nosi, a da ne znaju zašto, kamo. Oni će biti kao ovce, što stotinama trče za ovnom predhodnikom, a da ne znaju zašto, kamo. Bit će kao pietao na krovu, vrtjet će se ovamo onamo, a da ni znati ne će, koji ih vjetar okreće. Bit će trepetljivo lišće — duše, kojima će se titrati svaki lahor.

Željezni križ

U svjetskom ratu dogodilo se jednom, te četica vojnika bude obkoljena od nadmoćnog protivnika. Vojnici se povukoše u neku malu kolibu, koja im je jedina mogla da posluži kao sklonište. Kako će okršaj izpasti, nije trebalo ni pitati. Vođa protivnika pozove vojnike, da se predadu. Strašna vatra iz pušaka bijaše odgovor. Tada uzeše protivnici kolibu sa svih strana pod vatru. Pucanje je dugo potrajalo. Pomalo zašutješe puške iz kolibe. Izpucali su i zadnju kuglu. Protivnici navališe na ruševine kuće. Potreseni stajali su pred prizorom, koji im se pružio pred očima. Među mrtvacima, što su okolo po podu ležali, hripao je u vlastitoj krvi zapovjednik, poručnik. Sad više nisu protivnici nego drugovi. Vođa pun samilosti upita poručnika: »Vidjeli ste našu premoć. Zašto se niste predali?« Poručnik uz veliki napor sjede na pod, pokaže na svoja prsa i odgovori: »Tko ima to odlikovanje, taj se u nas ne predaje«. Grudi mu je resio željezni križ.

Dragi sinko, kad uztreba, da se na putu karaktera boriš s poteškoćama, pomisli i ti na onaj križ, što ti ga je na krštenju u dušu utisnuo Gospodin.

»Da, neka se digne na mene i sviet, i strast, i đavao, ja Križa svoga ne ću zatajiti ni izdati«.

Stričak u usjevu

Pogledajte u svibnju polje zasijano pšenicom. Usred mladog usjeva tu i tamo strši u vis suha stabljika, kukolj, stričak. Sada još ne izgleda, da je opasan. Naoko je posve neškodljiv, neznatan izboj. ali što više raste, to bodljikaviji i krupniji postaje.

Sinko, i ti si u svibnju svoga života. Već možeš opaziti u zelenom vrtu svoje duše, kako strički naglo rastu i šire se. Dok si bio još malo diete, nepristojnost i prkos ne bijahu opasni. Što više rasteš, krupnija biva u tebi svaka pogrješka, ako je plemenito ne pobijaš.

Što će biti od mladića, koji ne će da se bori protiv svojih pogrješaka i ne brine se za svoju dušu?Što će biti iz onoga, kome se iz godine u godinu produžuju samo noge i proširuju pluća, a ne brine se da mu se i duša razvije? Što će biti od njega? Korov se snažno u njemu razvija. Ta znadeš, da ta biljka ne samo da ne treba njege, nego uspieva najradije baš na zapuštenom tlu. Plemeniti se usjev suši, jer ga je prerastao i ugušio korov, koji se razvriežio. Takav se mladić mršti, ako mu tkogod zapovieda. Upita li ga se štogod, samo srdito sleže ramenima. Ako mu se štogod ne sviđa, udara vratima, da grmi kao topovska pucnjava. Pukne li mu vezica na cipeli, već psuje i pjeni se. Udari li ga tko slučajno u igri, odmah je spreman da se potuče. Sretne li slabijega, veseli se, da može na njega nasrnuti. Jednom rieči iz toga će mladića biti »nesnosni klipan«.

Siromak! Kako se mogao razviti u karakternog idealnog mladića, da je u pravo vrieme počeo u mladoj svojoj duši triebiti kukolj. Radije je zapustio odgoj duše.

Pazi, sinko! Čička se može naći u svakoj duši. I u tvojoj! Ali razborit mladić ne da mu da uzraste i da osili, nego ga neprestano izkorjenjuje.

Tu neprestanu borbu nazivamo odgojem samoga sebe.

Borba duše

U duši se bije i bjesni vječiti boj između dobra i zla. Taj je boj osobito žestok u godinama razvitka. Kasnije doduše popusti, no nikada ne možemo mirno reći, da je posve prestao.

Tko se bori u nama, i protiv koga? Čim si dospio u petu, šestu godinu, već si osjetio prve znakove tog neprijatelja. Opažaš, da u tebi i stanuje nešto, što te mami na zlo. Nešto, što te kao olovni uteg vuče u dubinu — nećudorednu dubinu bez dna. To je strahovita baština, koju naša vjera ubraja među posljedice iztočnog grieha, a naziva se »sklonost na zlo«.

To je, sinko vrlo koristno da znadeš. Trebaš imati na umu, da je čovjek po svojoj naravi više sklon na zlo nego na dobro. To si sigurno već i ti po sto puta izkusio. Koliko nam se zapreka nagomilalo na putu idealne izgradnje naše duše! Poznajemo one uzvišene ideale, koje je Krist Gospodin postavio za ljudski život, dakle i za moj život. Oduševljavamo se za Njegovu uzvišenu nauku. Htjeli bismo živjeti po toj nauci. Ali jao, u isti čas osjećamo neku tragičnu podvojenost. Dobro nas privlači, no zlo nas mami još jače. Idealni život privlači nas gore, grieh povlači dolje. Htio bih visoko poletjeti na poput sniega biele vrhunce idealnog života. No napast na grieh kao olovni uteg leži na nama i pritište nas k zemlji. Kaži mi, sinko niesi li nikada u sebi samome osjetio ono veliko rvanje, borbu, onaj biesni boj, koji je neki đačić osnovne škole jednom naivnim svojim jezikom ovako izrazio: »Zašto je, molim, to tako, da je zlim biti tako dobro, a dobar biti tako zlo?«

Eto vidiš, sinko, tko tu pobiedi, to je junački mladić.

Da li ima i danas nejunačkih mladića? Nažalost — ima! I još koliko ih je! Ide ulicom đak, drugi ga stane bockati. Ovaj stisne šaku — udri — nastane tučnjava. To nije junak. Samo tko zna ukrotiti svoju narav, svoj zao nagon, to je junak. Ide đak ulicom. Pade mu u oči kakav prljavi plakat, nepristojna slika u izlogu. Valja okrenuti svoje oči, pomisli i okrene se da ne vidi. To je junak. Ako si koga uvriedio, možeš li ga odmah za oproštenje moliti? To bi bilo junačtvo! Ili kakogod li te napastovao grieh, znadeš li ostati pošten? Jer to je junačtvo!

Bez žrtava . . . ?

No da, sve je to liepo! Biti značajan! — to ja i hoću! Provoditi idealan život! — ta za tim težim i ja! Ali zar nema lakšeg puta da se to postigne? Zar zbilja do karaktera vodi samo taj put žrtve? Ne bi li se moglo postati karakternim i na jeftiniji način, bez žrtava?

E, tu nema pogađanja. »Tko hoće da ide za mnom, neka se odreče samoga sebe, uzme križ svoj i ide za mnom«, kaže Krist Gospodin. Tko hoće da bude s Gospodinom u Njegovom nebeskom kraljevstvu, taj ga ne smije ostaviti niti na težkom križnom putu života. Reci mi, sinko, što se danas na svietu dobiva »badava«. Ništa i baš ništa. Gledaj samo kako se ljudi pate. Kako rade dan i noć za prolazne zemaljske stvari, a svoje najveće dobro, svoj karakter, ti bi htio steći bez muke »badava«.

»Kako je tebi dobro«, uzdiše ovaj ili onaj mladić, kad vidi prijatelja, kako se u družtvima zabavlja. Kako je dobro, kad je čovjek lakouman. Koliko radosti može imati onaj mladić, što neprestano pleše...

A kad bi znao, sinko, kako se ljuto varaš! Kad bi pogledao u srdce mladića koji uviek čezne za zemaljskim radostima, što bi ondje vidio? Misliš li da bi ugledao veselje, zadovoljstvo? Naprotiv, opazio bi prazninu i usiljeni smiešak. Pravo ima Sv. Pismo kad kaže: »Bezbožnici su kao more uzkolebano«. (Izaija 57, 20). Bez počinka tjera ih i baca oluja strasti. Pusti li ih strast malo na miru, padaju u žalosne misli.

Čitaj samo što o tome misli čuveni englezki filozof John Stuart Mill: »Tko se nikada ne odriče nečega dopuštenog, od toga ne možemo očekivati da će se uviek znati odreći i nedopuštenih stvari. Ne sumnjam da će doći vrieme, kad će djecu i mladež sistematski vježbati u askezi i samoodricanju. Doći će vrieme, kad će djecu kao u staro doba poučavati, da se odriču svojih želja, da prkose pogibeljima i da dobrovoljno podnose boli«.

Zato propisuje katolička vjera samoodricanje, vježbanje volje i askezu.

»Askeza? Brrr!« misliš. Naravno, jer su ti napunili glavu time, da askeza znači mrcvarenje, mučenje, mrtvenje samoga sebe. Nabrbljali su ti, da vježbati se u askezi znači iztriebiti radosti u ljudskom životu.

No gledaj samo! Izvorno značenje rieči „ἄσχησις" znači »fino izrađivanje«. Grci su tu razumievali onu pripremu i ono izvježbavanje — ti bi rekao treniranje — i onaj život samoodricanja, kojim su se takmaci pripremali, da u što većoj mjeri uzmognu izkoristiti svoju tjelesnu snagu.

Karakter je također rezultat borbe, natjecanja, utakmice. »Fino izgrađivanje« nas samih ne će uspjeti bez vježbe. I baš zato naša sveta vjera propisuje vježbanje u odricanju. To će nas vježbanje pomoći u odgoju našega karaktera.

Bez žrtava i odricanja nema uobće na zemlji većeg uspjeha, a ti bi htio da bez muke postigneš najveći uspjeh: plemeniti karakter!

Zar ne, i sam znadeš, ako se tko pripravlja za utakmicu, trenira u dva pravca. S jedne strane vježba iz dana u dan, da mu sve kosti pucaju. Recimo: on hoće da sudjeluje na veslačkoj utakmici. Rano ujutro ustaje i polazi u spremište svoga veslačkog kluba. Sjeda u čamac i vesla i znoji se dnevice. Nakon tri sata vježbanja izlazi iz čamca sav u znoju, pocrnio od sunca, gotovo izpečen. Drugi dan vraća se opet; nanovo počinje, treći dan opet i tako kroz tjedne. Inače živi vanredno umjereno i uzdržava se od svakog uživanja. Kolače se jedva usuđuje jesti, da ne udeblja. Ne smije pušiti. Ne smije piti alkoholnih pića. Svako veče rano ide spavati i t. d. A čemu sve ovo odricanje? Zbog male srebrne medalje i slave prvenstva. A ti tražiš, da je previše za tebe ako se moraš boriti, da postaneš karakter!

Gle, ima tu još jedna zanimiva misao. U životu svatko prinosi žrtvu, samo je razlika, zašto je tko prinosi. Da li si već promatrao škrticu gavana? Čega li se taj sve ne odriče? Jedva da jede, nosi biedno traljavo odielo, ne usuđuje se poći na šetnju, da ne podere cipele. Zauzdava svaku želju, živi bez radosti, bez prijatelja. A zašto sve to? Da zgrne imetak. Škrtica žrtvuje sama sebe, svoje veselje, čast za— novac. A zar nije to i te kakova žrtva? A za plemenitije i sto puta uzvišenije ciljeve, zar nije vriedno prinositi žrtve?

Gledaj lakomca! Što li trči ovamo onamo, dan i noć kida se, ni časa nema mira. Zašto? Samo zbog novca. Gle, tašta čovjeka! Kao sliep stavlja svoj život na kocku, samo da postane znamenit. Koliko li noći probdije i iznoji se plesač! I kad bi se samo polovinu toliko htio potruditi, da pomogne bližnjega svoga?

»U svakom se čovjeku krije svetac i zločinac«, rekao je francuzki govornik Lacordaire. Zločinac u tebi i sam od sebe raste i jača. Ne trebaš ga ni hraniti ni uzdržavati. Da svetac u tebi gospodari, tome doista treba izdržljivog, mučnog posla — trebaš uzgajati samoga sebe.

Da, bez borbe ne ide ništa. Tko izdjelava kip, mora mnogo toga odlomiti od hrapavog mramora. Tko vlastitu dušu preobrazuje u umjetninu, i taj mora sebe neprestano izklesavati. Liep kip ne svršava se u kratko vrieme. Još se manje može na laku ruku biti gotov s izgradnjom karaktera. Tome treba

uztrajnog i smišljenog rada. Lozinka Karla Velikog neka bude i tvoja: »Plus! Ultra!« — »Još više! Još dalje!«

Pitali su Zeuksisa, zašto tolikom brižljivošću izrađuje svoje kikove. »Jer radim za vječnost!«, odgovori. Sinko, ti zbilja radiš za vječnost, kad radiš za svoju dušu. Hoće li dakle taj posao za tebe biti pretežak?

Redovnik krotitelj zvieri

Mnogi bi dječak spremno ubio zmaja u šumi pout Siegfrieda, no nema srdčanosti da preuzme boj sa zmajem svojih zlih nagona, koji stanuju u njegovim vlastitim grudima. A kako je blagoslovljen taj posao, taj trud.

Opat nekog starog samostana zapita na večer nekog od svojih redovnika: »Što si sve danas uradio?« »Ah!«, odgovori brat »toliko imam svaki dan posla, da ga ne bih mogao svršiti bez Božje pomoći. Moram ukrotiti dva sokola, zadržati dva jelena, svladavati dva jastreba, pobiediti zmiju, suzbiti medvjeda i njegovati jednog bolestnika«. »Što to govoriš«, nasmije se opat, »ta takovih životinja nema nigdje u samostanu!« »A ipak je tako«, odgovori redovnik. »Dva sokola, dva su moja oka. Na njih moram uviek paziti, da ništa griešna ne gledaju. Dva jelena, to su moje noge. Treba da ih suzprežem, da me na zlo ne odvedu. Dva jastreba dvie su moje ruke. Treba da ih svladavam i primoram na posao i dobra djela. Zmija je moj jezik. Moram ga držati na uzdi, da uzalud i griešno ne brblja. Medvjed to je moje srdce. Treba da se neprestano borim protiv njegovog samoljublja i taštine. A bolestnik je cielo moje tielo, koje moram čuvati da ga ne shrva sjetilnost«.

Boreći se protiv nevriednih nagona, krotiš svoju neobuzdanost. Ti i svaki, tko hoće, da se razvije u karakter, treba da iz dana u dan kroti zvier u sebi.

Mladić, koji nastoji oko svoga karaktera, nikada ne će svoje pogrješke ovako izpričavati: »Uzalud, takav sam od naravi, takav sam se rodio«. Naprotiv on će neprestano raditi na usavršivanju svoje duše. Reci često sam sebi: »Ako i ima u meni divljih zvieri, ja ću ih ukrotiti. Ne ću da budem, kakav sam se rodio, nego kakav ja hoću da budem«. *Wir sind hier, um zu werden, nicht um zu sein.* (Sailer).

O svetom Kolumbanu, bavarskom misionaru, pričaju vrlo zanimivu legendu. Nije imao ništa do jednoga krotkog magarca. Taj se na svetčevim apostolskim putovanjima gegao za

njim noseći na leđima misionarevu prtljagu. Jednom su prolazili kraj neke guste šume. Najednom iz guštare skoči medvjed, skoči na magarca i razdere ga. A što je učinio svetac? Mirno priđe k medvjedu i natovari mu prtljagu na leđa. »Hej, brate«, reče, »razderao si mi magarca. Sad mi ti moraš nositi svežanj«. I gle, krvlju poškropljena zvier pokorno prigne leđa i odonda je vjerno poput janjeta služio svom novom gospodaru.

Nemoj se nikada tužiti, da si ovakav ili onakav, da si strastven, da odmah planeš, da si slavohlepan, živahan i t. d. Ukroti i upregni pred svoja kola krvožednog medvjeda. Strast sama po sebi još nije nikakovo zlo. *Nezauzdana* strast postaje zlo. Bez velikih strasti ne bi bilo velikih ljudi, ni svetaca. Strast je vjetar, što duva na moru. Ako je zatišje, jedra mlitavo vise, lađe ne plove. No ako i dune vjetar, to još nije dosta. Sve ovisi o tome, znademo li vjetar vješto u jedra uhvatiti, da lađa plovi određenom cilju. Ako to ne umijemo, vjetar će lako prevaliti čamac. Obrazovanje kršćanskog katoličkog karaktera ne traži od tebe, da uništiš svoje strasti, nego da ih mudro učiniš svojim saveznicima, bojnim drugovima. Ne prisluškuj njihov savjet, nego upotrebi njihovu snagu, jer strast je zao savjetnik, ali dobar pomoćnik.

Dobro upotrebljena strast daje volji odlučnost. Samo onaj može pregaziti sve zapreke, tko »strastveno« teži prema plemenitom cilju, koga je izabrao. Strasti su vatreni konji upregnuti u kola tvoga života. Ako im pustiš uzde, odoše u grabu. Ako ih čvrsto pograbiš za uzde i držiš ih, prekrasno lete napried k cilju, koji si odredio. Strast je vatra. Može ti donieti blagoslov ali i prokletstvo, kao što kaže Schiller u »Pjesmi o zvonu«.

Imao ti ne znam kako žestok temperamenat i ne znam koliko zlih sklonosti nasliedio — tome nisi kriv i tome ne možeš pomoći. — Ali ne gubi nade, ne jadikuj. Radi sve što možeš, da oplemeniš dušu. Onda ćeš izkusiti veliku utješnu istinu: *Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam.* »Onome koji čini što može, Bog ne uzkraćuje milosti«.

„Ustao sam na lievu nogu"

I duša pozna promjenu vremena! Često je tvoja duša izpunjena sunčanim svietlom, a često ni sam ne znaš zašto, slegne se na tvoju dušu tmurna i vlažna magla. Kadkada ti

tako lako ide posao od ruke — dobro si razpoložen. Drugi puta kišovito vrieme, neugodnosti, malo nerazpoloženje, boležljivost, pokvarilo ti dobru volju. »Na lievu je novu ustao«, kažu tada ljudi za tebe. »Zlo sam razpoložen«, govoriš sam.

Razpoloženje doista ne ovisi o nama. Ali o nama ovisi, da li *nastojimo* da se svladamo i kad nismo dobre volje. Da li se trudimo da ne budemo igra naše »drage voljice«, dobrog ili zlog razpoloženja? Kad si dobro razpoložen, daj izrabi to. Tada je posao mnogo lakši. Ali tko samo onda radi, kad je dobro razpoložen, nikad ne će temeljito svršiti posao. Što će s njime biti kasnije? Zanemarit će svoje staležke dužnosti pod izlikom, da nije razpoložen. Tko dakle nema za neku stvar volje, neka je stvori! Neka se prisili na posao! Prijalo to ili ne prijalo! Svejedno! To je moja dužnost, dakle ću je izvršiti.

»Što vriedi takav posao«, pitaš. Što? Ima gorostasnu vriednost. Tako se priučavaš na izvršivanje dužnosti. Tako se privikavaš na to *da ne zapovieda razpoloženje tebi, nego ti njemu.*

Osim toga treba da ostaneš gospodar svog razpoloženja ne samo u poslu, nego i u družtvenom životu, u ponašanju prema drugovima. Ako si nerazpoložen, neka to ne vide tvoji rođaci, prijatelji. Ne daj da drugi oćute tvoju mrzovolju, kiseli tvoj obraz, nezadovoljstvo. Kako često se moraju ljudi stidjeti uvredljivih rieči, prenaglih djela, što su ih pod utjecajem zlog razpoloženja nepromišljeno rekli ili počinili! Kako često izmaknu našim usnama prebrze rečenice za koje tek kasnije vidimo da su drugoga povriedile. »Bože moj! Ta nisam to htio! Nisam ni mislio, da će takova što iz toga nastati!« No sad je to kajanje prekasno.

Prava veličina ljudske duše razodkriva se u nesrećama, u pogibeljima, u zlu udesu. U nesreći sačuvati pouzdanje, uporno pružiti čelo nevolji, ne skršiti se u zlu, to je odlika čvrstih, kremenitih, velikih duša! Isto vriedi i o nadvladavanju nerazpoloženja.

U tamnim dubinama mora, kamo ne dopiru zrake sunca, gdje je priroda izgubila svoje boje, gdje je temperatura uviek oko ništice, gdje se sadržaj zraka u vodi vrlo proriedio, gdje golema množina vode strahovito pritište na dno — u tim tamnim krajevima pustog oceanskog groblja — zanimivo — žive svjetlucave ribe. Od sjajne energije sunca, tog izvora svietla, ne dopire ovamo ništa, hladna, neprijatna tama prostire sve svuda. No, stvoriteljska mudrost Božja veličanstveno se pobrinula i za to tamno mjesto. Ima riba, koje same sebi služe kao

svietlo. Nekojima se sa strane poput bisera ljeskaju svjetlucave žliezde; druge imaju na glavi pravu sabirnu leću, kojom hvataju svietlo žliezda i pojačavši ga razsipavaju ga u tamu poput reflektora.

Usred najtamnije eto dubine morske struji život pun svietla i sjaja. Ako ti je duša u redu, ne budi nikada nezadovoljan, mrk, pokunjen. Nikada nemoj ustati »na lievu nogu«. Budi veseo poput ptice što cvrkuće. Veseljem pobiedi zlo razpoloženje. Više puta ti kod kuće vlada potištenost. Materialne brige i tisuću drugih životnih zala i boli bacaju crnu koprenu na dušu tvojih roditelja. Baš tada budi veseo, budi vrelo koje će pretjecati životom, veseljem, vedrinom, svjetlošću.

»*Post tenebras spero lucem*« (Job. 17, 12). Iza tame nadoći će svietlo, iza zlog vremena zasjat će sunce.

„Nemam sreće!"

Mnogi dječak iza jednog »slabog« ili »rđavog« ogorčeno viče: »Uzalud, ja nemam sreće!« Ako pak neki njegov drug napreduje, odmah je pripravan da sudi: »Razumljivo! Onaj lopov ima uviek sreću!«

Uspjeh nije samo stvar sreće. Tko od sreće očekuje uspjeh, jest kao onaj, koji čeka da mu pečeno pile uleti u usta. Tko hoće da napreduje u životu, neka sreći ništa ne predbacuje, ngo neka je dobro zgrabi za kiku i čvrsto drži uza se.

Zar nemaš cielu četu radnika, koji rade za tebe. Tu su ti dvie snažne ruke, deset spretnih prstiju, neumorne noge, bistrovidne oči, poslušno uho — eto svi su pripravni da rade za tebe! A zatim tu je i uglađena, obrazovana, misaona lubanja. To je taj čudoviti centralni ured providen brzoglasom i brzojavom, gdje se časomice preko pet ćutila stotine i tisuće brzojava prima i odašilje. Zašto još čekaš na tuđu pomoć? Da ti Dragec šapće kad budeš odgovarao poviest?! Ili da ti ujak ili baka pomogne, da dođeš na ovo ili ono mastno mjesto?! Tko tako računa u svojoj mladosti, od toga sigurno ne će mnogo koristi imati ni narod ni družtvo.

Muslimani imaju zanimivu poslovicu. »Cieli sviet pripada Bogu, a On ga daje u zakup samo hrabrima«. To znači, da se ne pristoji mladiću lieno čekati na sreću, ići u lov za protekcijom, nego da čvrstim radom izgradi svoju budućnost. Horacije veli: »*Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit*«. Samo onaj pobjeđuje u životnoj borbi, tko stalno teži za pobje-

dom i tko se iza slučajnih neuspjeha — tima nitko ne može izbjeći — s još jačom voljom baci na posao.

Dakle nije glavna sreća niti sjajan talenat, nego savjestna, uporna, izdržljiva volja za rad! Obala mora života puna je slomljenih brodova, sjajnih talenata, kojima je nedostajalo jake volje, hrabrosti i izdržljivosti, dok su drugi s manje sposobnosti, ali nepokolebivo izdržljivom voljom razvitih i punih jedara doplovili do cilja.

"Pokušao sam, pa nije uspjelo!"

Klonulost i potištenost izviru često odatle, što mnogi zamjenjuju volju sa željom. Mnogi mladić jadikuje: »Koliko sam već puta pokušao da se odviknem neke pogrješke! Koliko sam puta htio da se popravim! Koliko sam puta pokušao to ili ono, — uzalud, nije uspjelo!«

No niti je htio niti pokušao. On je sebi samo liepo zamislio, kako će odsada biti drugačiji. »Htio bih se promieniti«, pomslio je, ali da to doista i postigne nije učinio ništa. Između »htio bih« i »hoću« golema je razlika! Prvo je naslikani ratnik, ne boji ga se nitko, drugo je sila, što pobjeđuje sviet, koja može da uništi sve tvoje pogrješke.

Bilo je liepo svibanjsko poslije podne. Kod otvorenog prozora učio je đak. Iznenada uleti hrušt i padne na stol. Siromašni hrušt pao je upravo na leđa. Dječak stane da pazi, što će biti sada. Kukac se vrtio, okretao, koprcao, no na noge stati nije mogao. (To je *»htio bih«*). »Hm, ako ovako ostanem, poginut ću od gladi, zgazit će me, ubit će me«, pomisli kukac. I s velikom mukom otvori tvrdi krilni pokrovac na kojem je ležao, razširi svoja crvenkastosmeđa mekana krilca, zagunđa, zazuji, zakoprca se... već leži na strani... no, još dalje... moram, moram, inače propadoh... napokon stoji na nogama... i u isti čas već pobjedonosno odleti u visinu prema novom cilju. (To je *»hoću«*). Hrušt je odletio, a ti možeš od njega naučiti, koja je razlika između slabunjavog »htio bih« i pobjedničkog »hoću«.

»Kušao sam, ali nije uspjelo!« Molim te, ne srdi se, ako iskreno napišem: Nije istina, što veliš, niesi ni kušao. Samo si mislio, da bi možda dobro bilo pokušati. I ti si jedan od onih poluljudi — a pun ih je sviet — koji se ne usuđuju napasti svoje strasti željeznom i neumoljivom voljom. A bez toga se nitko ne može uzvinuti iz uzkog kaveza nagonskih želja.

»Pokušao sam!« No zašto se ogledavaš neprestano za zabranjenim plodom kojega si htio ostaviti? Znadeš iz žalostnog izkustva, kako mu je gorak bio okus, a ipak ga opet želiš! Zašto popuštaš iz dana u dan od svojih dobrih odluka, koje si plemenitim oduševljenjem prihvatio?

Bi li Kolumbo ikada otkrio Ameriku, da su mu prvi neuspjesi odmah oduzeli volju za rad? Kao prosjak išao je iz zemlje u zemlju, samo da sakupi materialna sredstva za svoj put! Svuda su ga izmijali, držali ga probisvietom, pustolovom, sanjarom. Ali on je fanatički uztrajao kod svoje odluke. Imao je dosta razloga vjerovati, da iza poznatog svieta ne može biti samo more. Tamo mora biti i zemlja. I odvažio se na veliki put. Suvremenici, prijatelji su mislili, da ga nikada više ne će vidjeti.

Nihil tam difficile quod non solertia vincit — nema tako težke stvari, koju marljivost ne bi pobiedila.

Holandijska provincija Seeland leži većim dielom izpod morske površine. Neprestano se bori s morem. Više puta ju je preplavila voda, ali ona se uviek odhrvala. Na njenom grbu ponosno piše: »*Luctor et emergo*«. »Borim se, pa se držim na površini!« To neka bude i tvoja lozinka.

Valde velle!

Valde velle — **krepko htjeti** — **sjajnih li dviju** latinskih rieči! One nam pokazuju siguran put do karaktera! Karakter ne nastaje mlaćenjem prazne slame, iz limunadnog »bih li, ne bih li«, ili »mogao bih htjeti«. On ne nastaje ni iz bezuspješnog trenutačnog oduševljenja. Ne, karakter nastaje uztrajnim, samosviestnim radom po upotrebi svih duševnih energija. Kad su Franju Ksaverskog proglasili svetcem, povikao je Franjo Saleški: »To je već treći Franjo svetac. Ja ću biti četvrti!« I održao je rieč! Zar ne, tu nije bilo dostatno trenutačno oduševljenje? Mnogi bi dječak vrlo mnog otoga »želio«, »htio«. »Alaj bi dobro bilo, kad bi bilo tako ili onako«, veli. Ali učiniti, učiniti, to mu se ne da. Temeljito promisliti, odvažno započeti i u radu uztrajati, to je put do karaktera.

Ima li veća pohvala nego li je nadpis na grobu majora Dominika u Kribiju (Kameerun):

Nicht rechts geschaut! Nicht links geschaut!
Vorwärts! Gerade aus! Auf Gott vetraut!
Und durch!

Nevjerojatno je, što sve može čovjek, ako se naučio odlučno i uztrajno htjeti.

U nama driemaju velike sile. Mnogo veće i jače nego ti i misliš. — Ali te su sile privezane o lanac. Čvrsto vjeruj, da se u tebi skriva velika snaga i tim časom si oslobođen veriga. Stoga počni svaki posao s ovom mišlju: Taj ću cilj sigurno postići! Tko ne vjeruje nepokolebivo u pobjedu, njegova je volja samo slabi »mogao bih«. Naravno je, da takav čovjek nema uspjeha. *Što je čovjek dužan da učini, to i može učiniti.*

„Maknite Alpe"

Nepokolebiva muževna volja kadra je pobiediti nevjerojatne potežkoće. Izvrstan je primjer zato — Napoleon. Jedno za drugim osvojio je države i podjarmio narode. Na jednoj vojni spomenu mu, da mu vojsci na putu stoje Alpe. »Onda maknite Alpe«, reče mirno. I u kraju, gdje se dotada jedva prolazilo, sagradio je čuveni Simplon-prolaz. Ogromna snaga volje! I da je ta željezna volja bila združena s isto takovom dobrotom i veličinom duše i da je taj veliki duh znao pobiediti neizmjernu svoju sebičnost, sigurno ne bi doživio onako užasnu tragediju. Od njega možeš naučiti *čvrsto htjeti.*

Na vratima frankopanskog grada na Trsatu stoji ova jedina rieč: »*Decrevi — odlučih!*« Muž željezne volje stanovao je u tom dvoru i izabrao je tako veličanstvenu lozinku: odlučih — i ništa više. Dogodilo se, što mu drago, ja ću učiniti. I ti zato prije uoči jasno svoj cilj, pa ako si jednom nešto već odlučio, onda pobjeda ili smrt!

Želiš li biti crv, što po zemlji puže ili orao? Hoćeš li uviek nemoćno puzati u prahu ili se poput orla *djelom* vinuti u čiste visine? Život samo junake kruni. Pospancima, ljenivcima, meće lakrdijsku kapu na glavu. *Ad augusta per angusta!* U visinu uzki putovi vode. Samo nemoj uviek mudrovati: Ah, ta preslab sam, ta i onako ne ću uspjeti!

Protiv sudbine

Pod sliku velikih muževa moglo bi se napisati ove rieči: »Znao je htjeti!« Svetoga Tomu Akvinskog zapitala je jednom njegova sestra: »Šta ću činiti, da postignem vječno blaženstvo?« — »Imaj čvrstu volju da ga postigneš!«, odgovori joj Toma kratko.

Ne pristoji se mladiću, da se dade oboriti i poniziti potežkoćama. On treba da junački pogleda u oči zaprekama, koje mu se na putu nagomilavaju. Ma kako bilo nebo naoblačeno, jednom će ipak zasjati sunce! Ma kako bila opora zima, iza nje mora svanuti proljeće!

Mladić se nikada ne smije dati slomiti. Na mlađima je da rade, a starci da se odmaraju. Samo se nemoj nikada prestrašiti pred radom! Hrabro udari po težkoći! Čovjek često puta u životu drži koji posao težim, nego što je uistinu. A jedna englezka poslovica dobro kaže: »*Nikada vani ne pada kiša tako jako kako ti se pričinja kad gledaš kroz prozor!*« Čitaj samo kako je već poganin Seneka mudro mislio o tom pitanju: »*Adversarum impetus rerum viri fortis non vertit animum*«. *(Prov. 2)* Nesreća ne može skršiti hrabra čovjeka. «*Calamitas virtutis occasio est*«. (Prov. 4, 6.) Nesreća je prilika za krepost. »*Ignis aurum probat, miseria fortes viros*«. (Prov. 5, 8) U vatri se zlato kuša, a u zlu hrabri muževi.

Poviest velikih ljudi, podaje nam mnogo primjera, koji nas napunjaju oduševljenjem. Kod mnogih je izgledalo kao da se sve urotilo protiv njih. Hiljade i hiljade zapreka gomilale su se protiv njihovih planova. A oni su plemenito, veselo i požrtvovno željeznu svoju volju suprotstavili gorama zapreka i pobiedili su. Gdje je vječno proljeće i uviek blaga, prijazna klima, ondje žive razmaženi ljudi, ljudi bez energije.

Gore sam već spomenuo, kakav je križni put prošao Kolumbo. Osamnaest se godina probijao sa svojim planovima po evropskim kraljevskim dvorovima. Kakove li su sve goleme spletke i da ostvari svoju veliku osnovu: prekomorski put. Znaš li, koliko je godina imao onda? Petdeset i osam! Drugi se čovjek u toj dobi već povlači u mir. On je istom tada mogao početi da postigne veliki cilj svoga života.

Beethoven, veliki glasbenik, bio je već skoro gluh, kad je stvorio svoje najveće remek-djelo. Mojsije, veliki oslobodilac Izraelaca, bio je mucava jezika. Pomoću Božjom i ponizno priznavajući svoju slabost posta velikim vođom svoga naroda.

Dakle nemoj biti pesimist! Nemoj reći: »Ja bilo štogod počinjem, sve je uzalud. Progoni me zla sudbina. Ne uspieva mi ništa.« Ne kaži, kao što govore toliki: »Tko ima sreću, tome će i vol izleći teliće, tko nema sreće, taj uviek razbije nos.« Dakle ako te progoni sudbina suprotstavi joj se, pa se prkosno pogledajte u oči! Ne meći nemarno ruke u krilo. Lienčine i slabići tješe se s onim: »Budala ima sreću!« Time bi htjeli tobože dokazati: »Mi smo previše pametni, pa ne-

mamo sreće«. Ljudi su toliko tašti, da za nesreću, koja ih snađe uviek druge krive, a nikada sami sebe.

Čuvena trinaestorica

Franjo Pizarro, osvojitelj Perua, pao je na putu u veliku pogibelj. Sva mu se skoro momčad pobunila i zahtievala, da se vrate. Tada Pizarro stupi napried, povuče na zemlji crtu i progovori ovako: »Sjeverno od ove crte čeka vas lagodan život i bez pogibelji, ali vas čeka i jadna sudbina bez slave. Južno od nje čeka vas težka borba i nevolje svakojake, ali ako uspijemo čeka vas bogatstvo, moć i slava. Dakle, birajte!« Svi se povukoše na sjevernu stranu, samo dvanaest njih prestupiše na južnu stranu k Pizarru. I ta znamenita trinaestorica (los trece de la fama), iako poslie mnogo nedaća, ipak postignuše svoj cilj, jer niesu uzmicali pred težkoćama.

Nemoj dakle nikada glavu izgubiti ma kakva te nesreća zadesila. Ima ljudi, koje zaista mnogo kušnja snalazi u životu. Upravo kao da ih progoni nesreća. Ako i tebi to padne u dio, svejedno! Samo se nikada ne daj skršiti! Nikada se ne daj oboriti! Radi i ne padaj u zdvojnost!

U životu najdalje dođu oni, koji uviek vedre duše i nasmijana lica vrše svoje dužnosti, koji se u dobru mirno raduju, nesreću muževno podnose i prihvaćaju savjet rimskog pjesnika:

Aequam, memento, rebus in arduis
Servare mentem non secus in bonis.
»U dobru se ne ponesi, a u zlu se ne poništi«.

Recimo, da si izgubio namještenje, svoj kruh. Bez sumnje težak udarac. Ali zdvajati ne smiješ. Zar za tebe na zemlji nema nigdje drugog mjesta? Što znaš, kakve su namjere Božje, kad ti je nenadano prekinuo izabranu karieru? Možda on želi time da te privede na pravi put, tvome pravom zvanju? Tako je Gospodin Bog učinio s blaženim Edmundom Campionom, miljencem englezke kraljice Elizabete. Prilikom neke velike dvorske svečanosti Campion je trebao da pred gostima pokaže svoju začudnu vještinu u jahanju. No odmah u početku padne s konja. Mjesto pljeska nastane sarkastično ruganje. Campion se povukao, upozna svoje pravo zvanje, postane Isusovac, misionar i kao mučenik dade svoj život za

Krista. Bez one »nesreće« možda bi dušom platio svoj visoki položaj.

Koje li ludosti i gluposti, kad se tko pred kušnjama života utječe smrti. Može netko pasti, može se i osramotiti, ali dok živi imade još uviek prilike, da sve to popravi. Nesretni samoubojica naprotiv lišava se time jedine mogućnosti da stvar popravi. On ne okajava grieh, nego još nagomilava grieh na grieh i sramotom samoubojstva zasiplje svoj grob. *Palma sub onere crescit.* Palma, ako joj objesimo uteg, još bolje raste pod teretom. Tako su vjerovali stari. Ne znam, da li je istinito to njihovo mišljenje. Ali znam, da se čovjek jake volje ne da skršiti pod udarcima života. Naprotiv on od njih čini stepenice za lakši uzpon.

Julije Cezar pristane brodom uz Afriku. Odluči, da se izkrca zajedno s momčadi. No čim je iztupio iz broda, spotakne se i padne na zemlju. Praznovjerna pratnja stane prestrašena šaputati. Malum omen — zao su znak gledali u tome. Cezar se sjajno snašao. Razširi ruke i jakim glasom poviče: »*Amplector te Africa*« — »Grlim te Afriko!« Taj povik oduševljeno je prihvatila ciela četa. Gle, iz nezgode skovao je krilaticu, koja ga je dovela do uzpjeha.

Borbe i neprilike nisu zlo nego i vrelo junačkih kreposti. Kad ne bi bilo kušnje, ne bi bilo ni izdržljivosti, pa ni pobjede. Tko se bori, biva jači. Dante je pisao svoje velebno djelo »Divina Comedia« u progonstvu, boreći se s biedom. Schiller je svoje najznatnije drame napisao na bolestničkoj postelji. Mozart je svršio svoj »Requiem« u težkoj bolesti.

Ne bi bilo dobro za rieku, kad bi od svake riblje ikre postala velika riba. Ne bi koristilo vrtu, kad bi se od svakog cvieta razvio plod. Tako ni čovjeku ne bi bilo od koristi, kad bi mu sve uspievalo, čega se prihvati. Neuspjeh nas uči poniznosti, a neprestani uzpjeh omamljuje čovjeka. Čovjek može na svietu sve podnieti osim stalnog blagostanja.

Alles in der Welt lässt sich ertragen,
Nur nicht eine Reihe von guten Tagen.

(Goethe)

Uspjeh je opasan

I ja znam da ljudsku narav uvelike podstrekava na daljni rad, ako njeni napori budu okrunjeni uspjehom. Istina je, kome nikada ništa ne uspieva, taj lako izgubi volju za rad. Razumljivo je i to da se uspjehu, priznanju, osobito raduje

mladež. Ipak bih te htio posebno na to upozoriti, da zbog zbog slučajnih uspjeha ne postaneš obiestan. Neuspjeh može doduše skršiti volju za rad, no umišljeno ili prebrzo priznanje još mnogo više prouzrokuje pad ozbiljnih sposobnosti.

Dječak je nešto malo procvilio na gusle, nešto je kistom namazao na papir i već ga njegovi roditelji ili na dobru večeru pozvani znanci slave kao novog Mozarta ili Rafaela. Naravno dječaku ne treba više. On odmah povjeruje, da je neki veleum, koji potresa svietom, da je »Übermensch« — »nadčovjek«. Prema tomu se i ponaša kako se po njegovom mišljenju dolikuje geniju: Nastran je, čudak, neposlušan, umišljen, ništa mu ne imponira, sve oko sebe ponizuje, a glavno je da ne uči. »On će živjeti od svoga talenta!«

Ne znam, moj sinko, ne obkoljuje li i tebe opasnost nekritične hvale. Niesu li već i tebe nazvali znamenitim umjetnikom na glasoviru ili guslama, slikarskim genijem itd. Ako ti je dobri Bog dao zaista za neku umjetnost volju i sposobnost, izobrazuj se samo u tom smjeru koliko više možeš. Samo bih te molio, nemoj izgubiti nikada razumne, triezne kritičke sposobnosti. Često zamoli za sud ozbiljne ljude, koji su vješti u procjenjivanju umjetnosti. Ne uvjeravaj sama sebe, da se u tebi krije glasoviti pjesnik ili skladatelj i da zato ne moraš ništa drugo učiti. Odgajaj što više možeš svoje umjetničke sposobnosti, ali bezuvjetno priskrbi sebi uz to i drugu naobrazbu. Pobrini se za život i ne oslanjaj se samo na svoje sposobnosti. Kad odrasteš, vidjet ćeš, da umjetnički trg sve vrvi prosječnim umjetnicima. A prosječne umjetničke sposobnosti ne mogu nikada u svietu biti toliko priznate, da bi na njima mogao čovjek temeljiti cieli život. Napokon, budimo iskreni: Svietu ćemo više koristiti s jednim parom dobro izrađenih cipela, nego s deset svezaka smušenih stihova ili s nekolko nerazumljivih futurističkih sličica.

Gdje je Azija?

Bog ti je kao razumnom biću bez sumnje dao mnogo sposobnosti. No te sposobnosti ne smiješ precjenjivati niti se njima hvalisati. Ako je tako s pravim sposobnostima, što da kažemo onda o mladićima, koji se hvastaju s onim čega nemaju, svojim »velikim znanjem«, svojom »učenošću«? Ima li što smiešnije, nego kad se učenici pete, šeste gimnazije staru natjerivati, paradirati svojim »znanjem?« Što li već sve

oni ne znadu? Profesor je pred njima »budala«, a školska knjiga »glupost«. Oni su već toliko učeni, da mogu biti i »bezvjerci«. Oni bi i po drugi puta možda znali pronaći puščani prah.

Još i danas se smijem, kad god se sjetim, kakav je neuspjeh doživio jednom jedan takav »prosvietljeni« đak. Bio je izpravak latinske zadaće u šestom razredu. Zadaća je bila u tome, da je profesor diktirao latinske rečenice i nakon kratkog razmišljanja trebali su ih đaci prevesti. Mome »učenom« prijatelju bila je izradba puna svakakvih rečenica:

Hannibal ante portas: Hanibal prije portir. *Caesar militibus omnibus in Galliam venit:* Cezar je s vojnicima na omnibusu došao u Galiju itd. Na koncu je bila još jedna čudesna rečenica. Ni gospodin profesor nije mogao pronaći kako ju je naš mudrijaš mogao tako prevesti. Latinski izvornik bio je prvi stih obće poznate Horacieve ode Meceni: »*Mecenas atavis edite regibus!*« — »*Mecena, od kraljevskih što pređa potječeš.*« U našega je đaka to u hrvatskom glasilo ovako: **»Ti mene večeraš, a ptica jede od kraljeva.«**

Molim Vas, Mudriniću, što ste to napisali?

Ja, gospodine profesore? Preveo sam tekst od rieči do rieči.

Koji tekst?

Koji ste diktirali: *Me cenas, at avis edit e regibus!*

Onaj hihot, što je provalio iz ustiju dječaka niesam još ni danas zaboravio. Ali se naš Mudrinić otada više nije hvalio svojim »znanjem«.

Ljudsko je znanje upravo nepregledno i neizmjerno poput oceana, duboko poput bezdana. Koliko od toga oceana znanja može primiti u sebe mala đačka lubanja? Nekoliko kapljica možda. Kako posve drugačije zvuči izjava svjetskog učenjaka Newtona. Iza svega svog iztraživanja i silnih uspjeha rekao je o svome znanju i svojim djelima, da mu se njegova djela pričinjaju kao sabiranje puževa na obali neizmjernog oceana istine.

On piše: »Što misli sviet o mome radu ne znam. Meni se pak cielo moje naučno djelovanje čini, kao da sam bio diete, koje se igralo na morskoj obali: tu i tamo našao sam možda kamečak ili ljepšu školjku, da se poigram s drugovima, dok se preda mnom prostirao neiztraženi ocean istine«.

Bilo bi vrlo dobro, kad bi današnji đački »titani« malo promislili, što je Walter Scott, veliki englezki učenjak i pisac, iskreno rekao iza dugih desetljeća trajne, neumorne djelat-

nosti: »U mome cielom životu neprestano me mučilo i smetalo vlastito neznanje.«

Što je tko učeniji, to je skromniji, ponizniji. Što više uči i zna, jasnije uviđa, kako i najučeniji čovjek nevjerojatno malo znade. Nije bez razloga rekao Sokrat: »Vrhunac čovječje mudrosti jest znati, da ništa ne zna«. Seneka piše: »Mnogi bi postali mudracima, kad ne bi mislili, da to već jesu.« A mađarska poslovica kaže: »Kad bi imao pameti, ne bi se njome hvalio.«

Alkibijad jednom pred Sokratom ponosno spomene, koliko li imanja posjeduje u okolici Atene. Sokrat uzme veliku zemljopisnu kartu: »Pokaži mi gdje je Azija?« Alkibijad pokaže na jedan veliki dio svieta. »Dobro, gdje sad leži Grčka?« I to pokaže Alikibijád, no uz Aziju bio je to tek mali komadić! »Gdje je u Grčkoj Peloponez?« Alkibijad ga je jedva našao na karti, tako je bio malen. »A gdje je Atika?« To je zbilja bila samo jedna točka. »A sad mi pokaži«, reče Sokrat, »gdje su u Atici tvoji veliki posjedi?« Njih se na karti uobće nije ni vidjelo.

Dakle ne vjeruj, sinko, da posjeduješ tako veliko duševno imanje, kad i najučeniji čovjek može jedva tek, da uoči jednu točku, da uhvati jedan zlatni prašak iz orijaške riznice blaga znanosti. I nemoj se ponašati kao da si središte svega. Ta prašak si, koji se u poredbi s neizmjernošću svieta jedva mikroskopom zamjećuje! A onoga dječaka, što se razmeće velikim svojim znanjem upitaj: »Kaži mi, druže, gdje je Azija?«

Molim te, posudi mi . . .

Daljnja kušnja za karakter mladića jest, kako dobavlja, kako štedi i kako troši svoj novac. Nastoj, da ne budeš morao nikada u životu uzajmljivati novac. Težko je vratiti. Nauči se još i to: Tko sam još ne zaslužuje novac, nego živi od zarade drugih, neka nikoga nikad ne moli za pozajmicu. Tko se nauči pozajmljivati, prodaje svoju slobodu i pripravlja vlastitu propast. »Dug rađa strašni podmladak. Iz njega izvire: laž, podlost, propadanje osjećaja samostalnosti, pretvaranje. On urezuje na otvoreno čelo rane nabore, On izkrivljuje srdce i poštenog čovjeka«. (Jarrold). Tko se zadužuje, u stanovitoj mjeri prodaje svoju slobodu, postaje rob. Ako ne platiš u određeno vrieme, koliko drhćeš da ne sastaneš vjerovnika! Ako ga ipak ne možeš izbjeći, kako mu lažeš

s brda, s dola! Obaraš glavu i moraš se ponizivati! Radije idi gladan spavati, nego da s dugom ustaješ! Dobro kaže poslovica: »Prazna vreća ne može uzpravno stajati«, i »na leđima duga jaši laž«.

Uostalom na posuđenom novcu riedko počiva blagoslov. Izkustvena je činjenica, da ljudi s posuđenim novcem lakoumnije postupaju nego s onim, što ga zasluže mučnim radom i u znoju svoga lica. Ne pozajmljuj dakle ni od koga i ne uzajmljuj nikome.

U izuzetnim slučajevima, gdje je rieč o zbiljskoj potrebi ne moraš paziti na ovo pravilo. No najvećem dielu onih, što te za pozajmicu mole, učinit ćeš samo dobro, ako im odbiješ molbu. Ako se zbog toga i razsrdi na tebe, ne žali, ta i onako ti nije bio vriedan prijatelj. Jer uistinu dobrog prijatelja i ne smiješ svojim molbama za pozajmicu dovoditi u onaj napeti odnošaj, koji bezuvjetno nastupa između dužnika i vjerovnika. Zanimivi događaj govori o nekom starom perzijskom mudracu. Neki ga mladi derviš upita: »Što da učinim? Ljudi me strašno uznemiruju svojim posjetima. Oduzimaju mi moje najdragocjenije časove«. Mudrac mu odgovori: »Siromašnima daj nešto u zajam, od bogatijih zamoli pozajmicu. Vidjet ćeš, nikada ti više ne će doći«. Koliko se kasnijih krađa, prevara, utaja, pronevjerenja i samoubojstava ne bi dogodilo, da dotični nije lakoumno u mladosti postupao s novcem.

Novac je vrag

U normalnim prilikama prije rata đaci su jedva imali posla s novcem. Roditelji su ga zarađivali, roditelji su ga izdavali za njih, a djeci je pripalo najviše nekoliko »groši« džeparca, s kojim su onda mogli »gospodariti« i razpolagati po volji.

Danas pak živimo u izvanrednim vremenima. Ludovanje, jurnjava za novcem »auri sacra fames« već je i mnogu đačku dušu zarobila. Đaci špekuliraju, trče za novcem i nedavno se jedan peštanski osmoškolac ubio, jer nije mogao izplatiti gubitak na burzi. Užasna tragedija! Držim dakle vrlo suvremenim, ako ovdje napišem par rieči o novcu. Htio bih, da dobiješ izpravne nazore o vriednosti novca. Sigurno je, da se bez novaca ne može živjeti, ali je i to sigurno, da samo za novac živjeti nije ljudski život. Jurnjava za novcem, ne može biti cilj dostojan ljudskog života. Novac je samo sredstvo da po-

stigneš viša životna dobra. Istina, danas nažalost mnogi pregibaju koljena pred zlatnim teletom poput idolopoklonika Židova u pustinji. I danas, istina, mnogi u družtvu ovako procjenjuju čovjeka: »Gledaj, taj ima samovoz i hiljadu jutara zemlje.« Ali tebe, sinko, molim, neka pred tobom uzprkos svega toga dolazi u obzir samo ovo: »Gledaj, taj je od glave do pete poštenjak.«

Neki vrlo bogat čovjek izjavio je na smrtnoj postelji: »Četrdeset sam godina radio kao kakav rob, da sakupim imetak. Ostali sam dio života upotrebio, da kao kakav detektiv čuvam taj imetak. A što sam za sve to primio? Hranu, stan i odielo.« Pravo ima sveti Bernard: »Uz muku sabiremo imetak, uz brigu ga čuvamo, uz žalost ga gubimo«.

»Ne vjeruj, da moć, slava, blještavilo, sjaj,
čine blaženim, sretnim.
More ti žeđi ne ugasi, nego mali i čisti potok«.
(Reviczky)

No čujem te kako bojažljivo pitaš: »Pa zar ni na pošten način ne smijem skupljati imetak?« Kako ne bi smio? Ali zapamti: što tko više blaga ima u rukama, toliko više može i mora dobra činiti bližnjemu, koji trpi. Ne može se dakle imućnije izuzeti od grieha, ako zanemaruju svojim imetkom činiti dobro. Predivan je nauk Isusa Krista, da se veliki imetako smije u jednoj ruci samo onda nagomilavati, ako ga se upotrebljava u svrhu dobrotvornosti. Ne trebaš zato biti komunista, ne trebaš da zaniečeš privatno pravo vlastničtva. No ipak lako možeš uvidjeti, da današnje silne privatne posjede i bogatstva nije dotičnik mogao sam samcat sakupiti. Nebrojeni radnici natopili su sve to vlastitim znojem. To dakle bogatstvo treba upotrebiti u obće dobro, u dobro čovječanstva. »Noblesse oblige — plemstvo obvezuje«. Tu poslovicu mnogi poznaju i uvažuju. No i »imutak obvezuje« — obvezuje na pomoć, na darežljivost i pravednost. Zapamti dobro ozbiljne rieči cara Konstantina Velikog: »Postati car, to je stvar sreće. Ali ako te je sreća postavila na vladalačko priestolje, nastoj da ga dostojno zauzimaš!«

Osobito molim te, sinko, ako ti je dobri Bog dao bogate roditelje, da što ranije nastojiš u dušu usaditi kršćansko shvaćanje. »Bogatstvo prije otvrdne srdce nego vrela voda jaje«. (Börne.) Ti si, recimo, sin velikog trgovca ili bogatog tvorničara. Misli često na to: dok u blagajnu tvoga odca mjesečno pritječe ogromni čisti prihod, koliko se, dotle stotina rudara zato znoji pod zemljom uz plamečak rudarske svjetiljke, koliko radnika stoji zato kraj razžarene peći za talenje uz hujanje mašinskih kotača. Koliki se unesreće u tom težkom mučnom poslu! Te radnike čekaju kod kuće njihove obitelji, žene i djeca. Ta su djeca kao i ti što si, samo s tom razlikom, da često puta kod kuće nemaju ni komadić kruha! Ako si prožet takovim mislima, naći ćeš već sada puteva i načina da im prema svojim sposobnostima tu i tamo pomogneš. A kasnije ukorieniti će se u tebi ozbiljno shvaćanje — koje je danas nažalost tako rietko među imućnijima — da si svoj imetak dobio od Boga samo u zajam, da ćeš jednom Bogu dati ozbiljni račun o tome, kako si ga upotrebio. Vjeruj mi, sinko, kad bi se to shvaćanje udomaćilo među bogatima, socialno bi pitanje, koje prieti tolikom jezivošću podpunim prevratom, u jedan dan bilo riešeno. A ipak je sve to gore spomenuto samo čista kršćanska nauka, upravo bitna značajka kršćanstva, a nije ništa pretjerano.

Nekoga bogatog čovjeka, koji se podigao iz najvećeg siromaštva, zapitaše, kako je došao do tolikog imetka. Bogataš odgovori: »Moj mi je otac dobro urezao u srdce i utuvio u glavu, da se ne igram prije, dok ne svršim svoj posao i da ne izdajem novac, dok ga niesam zaslužio«.

Te se rieči čine jednostavnima, no u njima se skriva duboka mudrost. Ne razmeći se novcem, koji nisi sam zaradio! Dok trošiš tuđi novac ne možeš reći da si samostalan muž. Razumljivo je, da kod učenika nije drugačije ni moguće. Naravno je, da oni žive od novca svojih roditelja. No zato moraju paziti, da niti jednu kunu ne izdaju suvišno. Također nemoj kupovati na vjeresiju tj. ne izdavaj danas onaj novac, koji će tek sjutrna ili prekosjutra biti tvoj. Uviek manje izdavaj, nego što primaš. Mnogi su ljudi nezadovoljni, ne zato, jer nemaju prihoda, nego jer svojih zahtjeva ne znaju sniziti i urediti ih prema prihodima. Bogataši, zemljoposjednici, gospodari sa silnim imetkom postadoše siromasi bez zavičaja, jer se niesu držali ovoga jednog jedinog pravila. Ti ljudi niesu htjeli vjerovati, što Walter Scott meće u usta jednoj svojoj historijskoj osobi: »Tupi novac uništio je više duša, nego oštri mač tjelesa«. I ljudi sa srednjim dohodcima mogli bi pristojno živjeti i bez skrbi, kad bi poznavali umjetnost štednje.

Imade mnogo mladića, koji ne znaju baratati s novcem. Prolazi li kraj slastičarne, kraj izloga s fotografskim artiklima, ili sa športskim priborom, kraj trgovine s markama ili

kraj slikokaza, a ima novaca u sebe, ne može se svladati, on mora ući i potrošiti novac za stvari za koje već ima pasiju. Takovi mladići, kad odrastu uzalud će imati milijunske prihode, nikada ne će biti zadovoljni i nikada ne će imati novaca. Svaki će im se imetak u rukama razstopiti kao snieg na suncu, a ne će njime učiniti nikome ništa dobra.

Kako se love majmuni?

Znaš li, kako crnci love majmune? Vrlo lukavo. Uzmu jaku vreću od kože, natrpaju unutra nešto riže — najfinija poslastica za majmune. — Vrh vreće čvrsto svežu uz drvo. Vreća ima samo jedan otvor toliko velik, da majmun može turiti unutra šapu. Kad je već napunio šaku rižom, kroz uzki otvor ne može je izvući. Siromah majmun pride drvetu, turi šapu u vreću i zagrabi punom šakom finu hranu. Sad napried, pomisli. Ali jao! Šaku punu riže ne može više izvući. U taj čas proviri iz skrovišta zlurado lice crnca. Siromah majmun ciči, skače, dere se — sve uzalud! Crnac ga je ščepao za vrat. Ludov, trebao je samo otvoriti šaku, izpustiti plien i bio bi spašen. No dakako! Radije robstvo, radije pogibija, nego pustiti plien! Tolika je majmunska lakomost.

Pazi, sinko, da i tebe požuda za novcem ovako ne uhvati i ne baci u robstvo crnih strasti!

Ponavljam: bez novca ne možemo živjeti. Samo je veliko pitanje, kako ćemo uspjeti, da novac nama služi, a da ne postanemo mi njegovi robovi. Novac je samo sredstvo. Pazi, da u skupljanju novca ne gledaš svoj glavni cilj. Novac može biti dobar sluga, ali jao tebi, ako zagospodari nad tobom. Jao tebi, ako zbog zdjele leće tj. zbog materialnih koristi prodaješ pravo prvorodstva djece Božje tj. ćudoredne vriednosti svoje duše. Kad tko umre, pitaju ljudi: »Koliko je imetka ostavio?« No to nije važno. Glavno je: »Koliko je dobrih djela poslao pred sobom u nebo?« *O dives, dives, non omni tempore vives!* Koliko god bogat bio, ne ćeš uviek živjeti. Ljudski je duh znao pobiediti, zauzdati i druge sile, koje mogu biti zle. Podjarmio je električnu silu, vatru, paru itd. A kršćanska je duša sposobna, da taj prokleti novac podvrgne u službu svojih plemenitih ciljeva.

Posebno pripominjem, kako moralno zlo djeluje na čovjeka igra za novac. Nadam se hvala Bogu, da tebi i to i nije potrebno spominjati. Kartanje bih kod tebe i onda nerado gledao, ako i ne bi bilo za novac. To je zabava, kojom se troši vrieme, a ne osvježuje se. Đaci i bez toga mnogo sjede. Njihova razonoda dakle neka bude spojena s gibanjem. Kartanje pak za novac nikako se ne može odobriti kod mladića, koji ozbiljno misle. Ton, ponašanje, sam zrak u kome žive kartaši, neprestano napeti, uzbuđeni živci priete, da uzdrmaju moralnu finoću. Ne ću ni da govorim o slomu mnogih sjajnih budućnosti, čija je propast počela kod kartaškog stola, nastavila se u pandžama lihvara, a svršila samoubojstvom. Mogao bih navesti dosta žalostnih slučajeva.

Nemoj misliti, da pogibao obožavanja zlata prieti samo odraslima. Siromašan dječak može na pr. imati lakoumnog bogatog školskog druga za prijatelja. Tome mladiću je učenje samo sporedno zanimanje, a glavno zabava. Jao tome siromašnom đaku, ako ga omami »odlično prijateljstvo« bogatog druga te počne njemu za volju, da se razmeće težko skupljenim novcem svojih roditelja. Samo bezsavjestan dječak može spiskati onaj novac, koji je toliko muke i znoja stajao njegove roditelje, dok su ga stekli. Nemoj se protezati dalje, nego li ti dosiže gunj. Više izdatka nego primitka gotova pogibelj.

Izpruži se prema jorganu

Možda mi i ne vjeruješ, što ću sada napisati: Hoćeš li se obogatiti nije najvažnije, koliko znadeš zaslužiti, nego koliko umiješ uštediti.

»Tko je najbogatiji?« pitali su grčkog mudraca Kleanta. »Onaj, tko je najmanje zadovoljan«, odgovori on. Uvjet da materialno napreduješ i da zatim kasnije stekneš neovisnost jest, da znadeš biti skromnih zahtjeva. Tko znade što više suziti svoje zahtjeve, to više biva neovisan. Moderna civilizacija je i onako veliki majstor u tome da danomice pobuđuje u čovjeku nove zahtjeve. Ali ako dva mladića jednakih sposobnosti i jednako marljivi pođu u život, bezuvjetno će dalje doći onaj, koji je bio manjih zahtjeva i potreba. Tko je malih zahtjeva, to je već za njega posebno vrelo prihoda.

Što čovjek ima više zahtjeva, to prije postaje njihov rob. Odakle tolike prevare, utaje, krađe? Odatle što ljudi hoće samo uživati, a ne odricati se. Odakle toliko unesrećenih života? Jer su dotični nesretnici više izdavali, no što su imali. Odakle tolko samoubojica? Jer su imali samo želje, a o dužnostima niesu htjeli ni čuti.

Ma u kakovom siromaštvu čovjek živio bezuvjetno neka sakupi malu pričuvu, mali imutak. Trebat će mu možda za bolest, koje ne predviđa, za nesreću kakovu, za stare dane, kada već ne će moći računati na zaradu. Ma koliko netko zarađivao, ako potroši sav prihod, uviek hoda po rubu biede. Nema takvoga osjećaja samostalnosti i sigurnosti kao što ga daje čovjeku uštеđena glavnica, pa ma kako bila neznatna. I od najskromnijeg prihoda može se malica uštedjeti. A tko svaki dan potroši, što je zaslužio, materialno, ne stupa ni koraka napried.

Na štednju se moraš naučiti već u đačko doba. Štednja odgaja karakter i osjećaj neovisnosti, dok razsipnost čini lakoumnim i dovodi u propast. A ipak zašto je tako rietko naći štedljivog mladića? Jer nije lako biti štedljiv.

»Ja sam tako siromašan đak, kako da počnem sa štednjom?« Ponajprije vodi točno račun o primitcima i izdatcima. Glavno je da nikada ne izdaješ više nego imaš. Zatim: ne kupuj suvišnih stvari. Tko kupuje što ne treba, morat će naskoro prodavati i ono, što mu je potrebno. Pogledaj samo tašta čovjeka! Koliko suvišnih izdataka ima taj samo zato jer »tako drugi čine«. Koliko li izdaje na pušenje finog duhana, na razkošno odievanje, na zabave, poslastice i t. d. Tašti čovjek i ne uživa u svojim izdatcima, ta on ogromnu masu novca izdaje »za volju drugih«. Koliko je već ljudi propalo zato, jer su htjeli imati isto onakovo odielo, šešir, konja, auto, kako to i drugi imaju.

Posebno te opominjem: troši što manje, dok trošiš tuđe, t. j. novac svojih roditelja. A i kasnije kad budeš svojim trudom sticao novac ,ipak uviek promisli, da li ga ne izdaješ za nepotrebne stvari. Izraz za »sticanje novca« u pojedinim jezicima je vrlo različit. Englez »čini« novac (to make money), Francuz ga »dobiva«, »stiče«, (gagner), Niemac ga »zaslužuje« (Gled verdienen), Mađar »traži« novac (keresik), a mi novac »zaslužujemo«, »zarađujemo«. Nemoj poput Engleza »činiti« novac, niti ga »dobivati« kao Francuz, niti »tražiti« poput Mađara, nego ga »zasluži« i »zaradi«. A kad si ga zaslužio, onda prema tome i barataj s njime.

Štednja ima još jednu veliku prednost. Ona omogućuje i najsiromašnijem đaku da čini dobro. A činiti dobro, to je takovo duševno veselje, koje nijedan mladić ne bi smio propustiti. Kako je liepo, ako tko dar svojih bogatih roditelja prepusti siromašnijem drugu. Pokušaj samo, kako je to uzvišeno veselje, ako siromašnijeg od sebe nadariš onime što si

uz malo odricanje prištedio. Tko znade svoje zahtjeve suziti i tko umije biti štedljiv, on i od siromašnijeg prihoda može dobro da čini. Dapače, štedljiv siromah može možda više dobra učiniti nego bogataš koji uz svoje bogatstvo ima i velike zahtjeve.

Summae opes inopia cupiditatum — veli Seneka. »Najveće je bogatstvo, ako tko nema velikih želja«.

Veselje je u radu

I ti bez sumnje ljubiš svoju domovinu. Promisli, dakle, što grof Stjepan Széchenу veli: »Prava snaga jednoga naroda jest množtvo pametnih glava... Ne čini snagu jednoga naroda ni plodonosna polja, ni brda puna ruda, nego razum, koji umije sve to pametno upotrebiti.«

Hoće li od lienog mladića, koji teži samo za udobnošću ikada biti koristan član družtva? Hoće li mladež frivolnih misli, koja se boji svakoga rada, jednom podizati domovinu? Tko u mladosti samo toliko radi koliko ga se prisili, kako će izpunjati svoje dužnosti kad postane svoj gospodar?

Ljenivac je pravi mučitelj sama sebe, svoj vlastiti krvnik. Tko ima sve, što treba kome svaku misao odmah izpune, na koga upravo vrebaju da mu u očima pročitaju što želi, kome je život »stoliću, prostri se«, »sezame, otvori se«, — taj je vrlo jadan čovjek. Nemoj mu nikada zavidjeti na toj »dobroj« sudbini. U radu leti vrieme, lienčini i minute polagano prolaze. Vrieme krasti najmučniji je posao za čovjeka. Šta takovim ljudima fali? Veselje nad radom, radost u radu. Rad je jedan od najboljih odgojitelja karaktera. Rad priučava čovjeka na samosvladavanje, samoodricanje, izdržljivost, pažnju.

Kakav je blagoslov rad, to znade samo onaj, tko je dulje vremena — recimo zbog teže bolesti — bio prisiljen na nerad. Ljudima koji su u zatvoru može se kazna povisiti do nepodnosive muke time, da im se ne dopusti raditi. Sate, dane, tjedne moraju sjediti ti jadnici u svojim zatvorima bez posla. Tako čovjek može i poludjeti.

Septimije Sever, rimski car, ležao je godine 211. u Britaniji težko bolestan. Tribun pristupi k njemu da dozna za vojsku dnevnu lozinku. »Laboremus« — »radimo«, odgovori car. On je znao, da su dužnost i život zajedno rođeni i da dužnost tek onda prestaje, kad nad nama zabiju mrtvački po-

krovac. Život bez rada prazno je sanjarenje. Duh liena čovjeka olabavi, a volja mu zakržlja. Upravo rad i ono neprestano naprezanje volje, jest jedno od prvih poticala, koje doprinosi k razvitku karaktera. Tko radi ne dospieva da bude nezadovoljan, da se uznemiruje zbog svoje sudbine. Dapače posao koji obavljamo s podpunom voljom, ako se znademo u nj savršeno udubsti, oslobađa nas od manjih tjelesnih boli na pr. zubobolje, groznice, glavobolje i t. d. Zaboravljamo na boli, nestaje ih.

Neka lieni đaci, koji Bogu dane kradu, barem jednom temeljito promisle, kako je upravo velika blagodat za njih, da uobće mogu učiti. Koliko ima dječaka, koji su prisiljeni baviti se tjelesnim radom, pa ih briga za život veže uz stroj, na radionicu, polje i t. d. Pred njima toliko množtvo zanimivih stvari ostaje sakriveno. A eto ti možeš čitati, možeš učiti. Pred tobom ustaju junaci iz davnih tisućljetnih grobova, s tobom razgovaraju stari odavna umrli mudraci, pričaju pjesme i priče pjesnici svjetskoga glasa, pred tobom oživljuju spomenici davno propalih naroda, pred tvojim umom najveći ljudi svjetske povjestnice razvijaju svoje planove, njihove velike misli izkrsavaju i u tvojoj duši. Tko nema prilike učiti o svemu tomu, ne će nikada ništa saznati. A ti slušaš o čudesnom životu dubokog mora, učiš o veličini udaljenih zviezda, proučavaš veličanstvene zakone prirode... Kako bi morao biti zato zahvalan i Bogu i svojoj okolini, da uobće smiješ učiti.

Savjestan đak doista i ćuti to veselje nad radom. On ne uči samo toliko koliko mora. On uči toliko koliko dospije i koliko najviše može. I kad je proveo cielo popodne uz knjigu i kad podpuno umoran sjeda k večeri, ćuti u duši veselje zbog rada.

„Molim, boli me glava"

A sada promotri između raznih tipova đačkog društva onoga mekušca, kojega ću sada predstaviti: elegantna vanjština, na njemu raglan najnovijeg kroja, žute cipele, elegantni ručni sat, namirisavi džepni rubčić, a unutra u duši... zieva praznina. Na zadaćnici doduše možeš čitati: N. N. učenik VI. razreda, no kad bi htio biti iskren, trebao da onamo napiše: N. N. lienčina VI. razreda, jer taj dječak sve na svietu radi, samo ne radi jedno, — on ne uči!

Neki mučan osjećaj snalazi učitelja, kad s ustiju takovog proračunanog učenika, mjesto odgovora zazvuči lažljiv izgovor: »Molim, gospodie profesore, niesam se mogao pripraviti, bolila me glava.«

Bolila ga glava? Ni govora! Bio je lien, eto što je. Htio bih takovima pokazati toliko množtvo dječaka koji bi željno učili, no ne mogu, jer nemaju sredstava ni prilike. A ako im i uspije, da pođu u školu, kako oskudievaju dok svrše svoje nauke.

A one neke uviek »boli glava!« Lienošću su toliko već oslabili volju, da im je i ustati iz naslonjača i samo potražiti knjigu nesnosna muka. Svako popodne (bolje reći navečer oko 11 sati) uče doduše odprilike pola sata, no međutim svako pet minuta glade svoju uglađenu briljantinom namazanu »frizuru«. Vidi se, da im je i kod učenja njihov časni »ja« najvažniji. Naravno da tako onda ne mogu naučiti lekcije.

Svaki živi čovjek treba vrlo mnogo zemaljskih dobara (hranu, odielo i t. d.). Na neki način valja mu to platiti. Za potrošena zemaljska dobra plaćamo radom. Tko dakle ne radi, taj je teret za ljudsko društvo. On neprestano samo troši, a da ne nadomješta ono, što je potrošio. Stoga sv. Pavao i piše tako jasno i kratko Solunjanima: »A tko ne će da radi, neka i ne jede«. (2 Sol. 3, 10).

Raditi moraju ne samo oni koje potražnja za kruhom i onako sili na posao. Ne, moj sinko! I kad bi bio neznam kako bogat i plivao u zemaljskim dobrima, i onda bi morao raditi. Bezposlica je mati moralne pokvarenosti i duševne zaostalosti. Tko ne uči, ne zna sviet pravo prosuđivati, pametnijima od sebe biva rob pa makar po vanjskom izgledu sjedio i na kraljevskom priestolju.

Naprotiv tko mnogo radi, postaje duševnim vođom svojih drugova, njegova se rieč sluša možda kroz vjekove i pokazuje ljudima put i onda, kad mu se tielo već davno pretvorilo u prah. Veliki klasični pjesnici govore nam i danas iz svojih djela živahnom svježinom. Plato nas još i danas uči mudrosti, Virgil nam i Dante još i danas pjevaju, a Shakespeare nam još i sada potresa dušom. Eto oni djeluju na nas stoljećima iza svoje smrti. Što smo radom postigli, jest zbilja stalniji spomenik od mjedi: *monumentum aere perennius*. O kad bi sve to promislili oni učenici, koje uviek »boli glava«.

Pčela i bumbar

Ne postavljaju uzalud pčelu kao primjer radinosti. Divna li je ona neumorna izdržljivost, kojom pčelica cieli dugi dan lieće od cvieta do cvieta i sakuplja med. Pčelica što sakuplja med s cvieća slična je mladiću koji sabire znanje iz knjiga. I mi ljudi treba da poput pčele iz mnogo knjiga, a osobito iz knjige života, neumornom brižljivošću crpemo za život potrebno znanje.

Pčela i marljivi đak slični su još u nečemu. I jedan i drugi imaju baš ne slavnoga »rođaka«. Pčelin srodnik je — bumbar. I on zuji kao i pčela, dapače često još i glasnije. I on leti od cvieta do cvieta; a kadkada i na stieni sjedi tako ozbiljno, kao da će iz nje izsisati med, ali poslie neumornog vrludanja uviek se vraća kući bez meda. Eto takav je bumbar!

A kakav je đak — bumbar? Sjedi pred otvorenom knjigom kao i njegov marljivi drug. Lista po njoj možda još revnije nego drugi. Bulji tako ozbiljno u knjigu, kao da bi već iz njenih korica htio da izsiše znanje. Mama ga gladi tako sućutno: »Siromašno diete, u mozak će te ubiti toliko učenje. Ah, što li imaš mnogo učiti. A on samo glumi učenje, marljivost. Duh mu tumara okolo bogzna kuda. U glavi mu se vrte misli, koje nemaju s učenjem ništa zajedničkog. Ajde još ako mu samo prljave predodčbe i nečiste misli ne vrljaju po mozgu. Jer onda je zaista pravi bumbar, za koga je poznato, da mu ličinka najbolje uspieva na đubrištu.

Mudri Salamon u »Pričama« izvrstno ocrtava ljenivca »koji i hoće i ne će«, (12, 4) »koga njegove vlastite želje ubijaju, jer ruke njegove ne će da rade«. (21, 25). »Cieli njegov život i rad je lanac neplodnih želja i uzdisaja. Ljenivac se nikad na vrieme ne može odlučiti, u svakoj zadaći vidi tisuću puta više potežkoća, nego li ih doista ima. Koža mu se ježi od straha i skriva se pred poslom: »Lav je ondje, pojest će te na ulici«, (22, 13) veli prestrašeno. — »Strašno je težka ta matematika, ta i onako je ne mogu naučiti« — reče i zalupi knjigom, prije nego li se uobće ozbiljno prihvatio posla. Sve je samo kušao, od svakog predmeta ima nešto pojma, no pošteno ne zna ni jednoga. On je poput onih debelih džepnih noževa, koji imaju i nožić i vadičep i žlicu, i škare i kukicu za cipele, ali svako od tog oruđa malo vriedi. O siromašni, siromašni đače-bumbaru, koji tako razsiplješ najplodonosnije godine svoga života!

Ždral bez repa

Ima doista dječaka, koji su pravi vještaci. Nenadmašivom lukavošću umiju se prokrasti kroz osam godina srednje škole, a da od toga imaju vrlo malo koristi. Idu u školu — jer moraju — no sve rade samo napola. U školi im je samo pola srdca i pola razuma. Na jedno su oko ćoravi, a na jedno uho gluhi. Uviek paze što mogu površnije. Drugom polovicom srdca i razuma nalaze se na kakovoj posliepodnevnoj utakmici. Kadkad zaškilje na profesora, da vide gleda li ih, a u sliedećem trenutku već opet čitaju pod klupom kakav detektivski roman. Ako se profesor pomakne i pogleda u njih, oni stanu piljiti u njega tako strašno »inteligentnim« licem kao da su izmislili pečatni vosak.

Iskreno žalim te mladiće. Žalim ih zato jer svaki posao obave samo napola, jer samo tapaju ovamo onamo ne prihvativši se ničega ozbiljno. Oni tvrde da mogu ujedno paziti i pod klupom i na klupu, ali psihologija ih pobija. Vrieme im doduše prolazi upravo kao i onima koji pažljivo sudjeluju na satu. Razlika je tek u tom, da ovi već ondje nauče lekciju, dok oni kod kuće ljutito bacaju knjige u kut, jer ne razumjiu zadaće.

Tmurnim nebom letjelo je jednoga jesenjeg dana jato ždralova. Kako znadeš, ždralovi lete u jatu u obliku klina, da lakše prosjecaju zrak. Cielo jato ponosno je sjeklo zrakom, tek jedan ždral daleko je zaostao iza jata, zdvojno lamatajući krilima. Siromahu su valjda u nekoj borbi izčupali perje iz repa, koje mu služi kao kormilo. Iako je krilima mahao gotovo dvostruko jače nego ostali, ipak je daleko zaostajao. Takav ždral bez repa jest gore spomenuti đak. On lupa ovamo onamo, radi, ali ne napreduje.

Ibsen u Peer Gyntu riše stanje ovakova čovjeka pri koncu života. Oko njega se priekorno roje u životu izgubljeni časovi i talenti: »Mi smo misli« — govore mu — »koje si morao misliti, mi smo pjesme koje si trebao izpjevati, mi smo suze, koje si morao izplakati, mi smo djela, koja si morao izvesti«.

Neki čuveni trgovac, dao je uklesati u svoj nadgrobni spomenik ove redke:

»Ne zaboravi nikada, da je rad jedan od glavnih zadataka našega života.

Vrieme je novac. Nijednu minutu ne potrati uzalud, o svakoj vodi računa.

Bližnjima čini sve ono što tražiš da tebi oni čine.

Što možeš danas učiniti, ne odgađaj za sutra.

Što možeš sam učiniti, ne povjeravaj drugome.

Ne želi, što je tuđe.

I najmanjoj sitnici podavaj uviek važnost.

Ne izdavaj unapried što još niesi stekao.

Strogi red neka vlada u svakom tvome činu.

Nastoj da za svog života učiniš što više dobra.

Ne uzkraćuj sebi, što je potrebno za život, no uza sve to živi jednostavno i štedljivo.

Do zadnjega časa svoga života marljivo radi«.

Htio bih da svaki hrvatski đak izpiše ove redke na komad debelog papira, liepo ga metne u okvir i neprestano drži pred očima na svome stolu.

»Tko voli med, neka se ne boji pčela«, veli poslovica. Tko hoće uspjeha neka marljivo prione uz posao.

Plamsavo svietlo svieće

Ima mladića čudne naravi. Rade cieli dan, uviek su zaposleni, no nažalost zbog svoje slabe volje nemaju izdržljivosti. To su vrlo žalostni iako česti đački tipovi. Neprestano se nečim bave, ali ničim dulje od deset minuta. Svoj nerad prikrivaju tako spretno, da nam se čini, kao da grozničavo rade.

Promatraj samo jedno popodne takove učenike. Poslije objeda počinje tražiti latinske rieči. Tri minute zatim već je razstavio električni šalter. Malo iza toga već sjedi na divanu i glasno buba Napoleonove ratove. Najednom zalupi knjigom, jer se sjetio da film već od objeda stoji na suncu u okviru za kopiranje. Brzo ga spremi sa sunca i iza kako je progutao sedamnaest stranica Karla Maya, prihvati se da izradi matematičku zadaću. Još je ni napola nije izradio, hop, već je uhvatio muhu, što se šetala po zadaćnici i metnuo joj krila pod svoj mikroskop. I tako je sretno proveo poslie podne. Mama ga navečer tako žali: »Siromašni sinčiću, koliko si morao učiti«.

O caru Domicijanu zabilježila je poviest, da se često zatvarao u sobu i nitko ga nije smio uznemirivati. Htio se sav udubsti u težke državne poslove, misliš. Ne, on se razonođivao time, da je hvatao muhe i nabadao ih na iglu. Takav je i onaj đak, koji ozbiljnim nabranim čelom stavi preda se Tacitove anale, a kad mama izađe iz sobe, povuče preda se kakav plitki strip.

Nesustavan rad posve je bezkoristan, a umara više nego ozbiljno učenje. Ljudski duh nije kadar, da se u isto vrieme ozbiljno posveti različitim stvarima. Naravno je, da onaj đak, koji se pod cielim satom nemirno vrti kao medo na lancu ili cigo pod šatorom, ne može postignuti uspjeha. Takovi dječaci — ako i uviek u č e — ništa ne n a u č e, na sve možda p a z e, no ništa ne z a p a z e, niti ne z a p a m t e. Neizporedivo više vriedi, ako tri sata ozbiljno učiš, a zatim se mirne duše tri sata zabavljaš i odmaraš, nego ako šest sati čučiš pred knjigama, a niti učiš, niti se igraš i napokon — kao iza svakog polovičnog posla — nezadovoljan ustaješ od svoga stola. Najbolje znade učiti i kasnije će moći od učenja najviše koristi imati onaj dječak, za koga dok uči, ne postoji cieli sviet, koji zaboravi na okolinu, vrieme, brigu i sv upažnju usredotoči na ^nu j^d r u zadaću.

Ako tko pleše francuzki kvartet i pri tom razbija glavu, kako će riešiti neki težki matematički problem, past će na parketu. A kako da ne padne iz matematike onaj, kome se cielo popodne, dok uči matematiku vrti po glavi večernja plesna škola?

Nemoj se bacati najednom na sve. Nastoj jedan posao dobro svršiti. Što si započeo vodi do kraja. Izdržljivo, bez slabosti, svrši svoj posao. *Age, quod agis!* Što činiš, čini temeljito!

Bez sumnje je pogrješno i ono današnje shvaćanje, koje smatra one »radnima« i »stvaralačkim« duhovima, koji se nemirnom nekom i nervoznom naglošću bacaju odjenom na mnoge podhvate.

Koje li zablude! Velika odkrića i iznašašća, koja su bilo na polju tehničke ili duhovne kulture zbilja unapredila čovječanstvo, rodila su se u tihom laboratoriju i učenjačkim bibliotekama izdržljivim i napornim studiranjem. Velika djela ne nastaju iz trenutačnog oduševljenja. Na vrhunac brda ne možeš prispjeti jednim skokom. Treba učiniti stotine i tisuće sitnih koraka uz neprekidni napor. Tu treba mnogo izdržljivosti.

Napreduje se verući se uz stiene, obilazeći zapreke i penjući se.

Vjeruj mi, sinko, nije onaj junak, tko je kadar da izvrši par smionih djela, nego tko znade hrabro svladati sve sitne, male zadaće života. Kad te poslije objeda obuzme lienost kao puha u zimi, a ti je svladaš i uzmeš pred sebe algebru, to je hrabrost! Kako bi ugodno bilo ujutro ležati pod toplim pokrivačem! A vrieme je ustajanju, i ti se junačkim skokom vineš iz kreveta — to je junačtvo! Kad t esvibanjsko sunce vabi k igri, no ti još nisi svršio svoju zadaću, pa se prisiliš da i dalje ostaneš kod knjige — to je junačka hrabrost! Kad ti nešto nije po volji, a ti to ipak s veseljem učiniš, jer je to Božja zapovied — da, to je junačtvo i hrabrost!

Puž i zec

Puž i zec prirediše jednom veliku utrku. Cilj je bio rub šume, što se prostirala pred njima. Puž se silnom revnošću dade na put. Znojio se i naprezao. Zec se pun pouzdanja u sebe razkomotio na travi na toplom suncu i mudrovao: »O ti siromašni patuljče! Što se mučiš, i onako ti je uzalud. Skočim jednom, pa još jednom i ne ćeš mi više vidjeti ni vršak repa«. A puž je puzao, puzao, mučio se, znojio se i dok se zec sjetio da trči, puž je već bio na rubu šume. »Hej prijatelju! Idemo!« veli zec. Skoči jednom, pa još jednom, no prije nego li je treći puta skočio, puž je bio na cilju ...

Izdržljivost i marljivost odnosi pobjedu nad sposobnošću. Kod duševnog rada je izdržljivost glavni uvjet. Francuzka poslovica veli: »*Le genie c'est la patience* — talenat nije ništa drugo nego strpljivost«. I ako nije podpuno tako, ipak priznajemo, da u tom ima mnogo istine. Mogao bih pokazati cieli niz izvrstno nadarenih mladića, kojima je talenat bio na propast. Premda su cieli svoj srednjoškolski studij olako uzimali, ipak su zbog nadarenosti odlično svršili svaki razred. Ali u životu su se izgubili zbog toga, što se niesu priučili na redovit metodički rad. Iz njih nikada nije postalo ništa. Naprotiv bilo je među znamenitim muževima, vođama naroda, takovih, koji su kao đaci bili srednjih sposobnosti. Ali ti su željeznom marljivošću, izdržljivim i dosljednim radom znali nadomjestiti manju sposobnost.

»Lako učenje« je za mnogoga dječaka vrlo pogibeljan dar. »Ja ne trebam učiti, ja sam talenat!« govori u sebi mnogi

mladić. No kad bi i bilo tako, talenat u sebi nije znanje, nego samo s p o s o b n o s t, s r e d s t v o! Mnogi je talentirani dječak pao u srednjoj školi ili na sveučilištu, jer nije znao upotriebiti od Boga dani mu dar, »*Labor omnia vincit improbus*«. »Uztrajan rad pobjeđuje svaku težkoću, piše već Vergilije. Puž može pobiediti zeca!

Bez muke nema nauke

Neumorni i žilavi rad je kao rieka što stoljećima mirno teče, ali kopa korito. Ne može svatko biti veleum. Tek vrlo mali postotak ljudi može to da bude, ali svatko može izabrati neki uzvišeni cilj, koji onda sliedi neumorno u cielom životu. *Cilj, koji čovjek nikada ne pušta izpred očiju, jest hrbtenjača, na koju se upire tielo uspješnog života.* Koje je jedino značajno svojstvo genija? Upravo strastvena postojanost u jednoj grani znanosti ili umjetnosti.

Ona znanstvena i umjetnička djela, koja se ljudskom duhu pribavila najviše slave, ne zahvaljujemo trenutačnoj provali najviše slave, ne zahvaljujemo trenutačnoj provali oduševljenja u genija nego nepokolebivo uztrajnoj i upravo m r a v l j o j m a r l j i v o s t i. I srednje duševno nadareni đak može da žanje prekrasne uspjehe, ako je odlučan, postojan i jake volje. Velika tajna uspjeha na zemlji sakriva se u tom da znademo neumorno težiti za uzvišenim ciljem koji smo odabrali. Između velikana i poprečnog čovjeka često je samo ta razlika, što velikan ide k cilju koji je sebi postavio velikom, energičnom, nepokolebivom voljom. To karakterizira velikane, a manjka kod običnih ljudi. Uztrajan i marljiv rad neuzporedivo su više koristili svietu nego genij, nego sjajni talenti. Bez muke nema nauke. »C'est par le travail qu'on règne!« Pomoću rada se vlada«, rekao je Ljudevit XIV.

Samo brzo, brzo! Čim prije baciti posao s leđa, čim prije ga svršiti! To su lozinke mnogih đaka. Tako?! A znaš li, kako je dugo Dante radio na svojoj »Divnoj glumi«, djelu svjetskoga glasa? Ravnih trideset godina. I Dickens, veliki englezki pisac, kaže za sebe, da ga je svaka knjiga stajala ogromnog truda. Prescott, čuveni američki povjestničar, u svojoj poodmakloj dobi već je skoro posve osliepio, a naumio je da napiše još jedno veće povjestničko djelo o Ferdinandu i Izabeli Španjolskoj. No za to mu je trebalo znanje modernih jezika.

Deset godina svoje muževne dobi upotriebio je na učenje jezika, da se tek onda prihvati preduzetog djela. Newton, veliki astronom, petnaest je puta prepisao svoju »Hronologiju«, dok je napokon bio s njome zadovoljan. Kad je Tician, neumrli slikar, poslao caru Karlu V. svoju čuvenu »Zadnju večeru«, pisao mu je: »Veličanstvo šaljem jednu sliku, na kojoj sam sedam godina radio skoro svaki dan, a često i noću«. Vergilije je dvadeset godina pisao Eneidu. Pred smrt ju je htio uništiti, jer je nije držao dosta dobrom. Fenelon je svoje znamenito pedagožko djelo Telemaque osamnaest puta preradio. U zadnjoj obradbi je još mnogo toga brisao i izpravljao. Edison je kao dječak često puta pola noći proveo uz knjigu. Nije čitao romane nego stručna djela iz mehanike, kemije i elektrike.

I Tolstoj je bio također strog kritičar svojih djela. On je uviek naglašavao, da se zlato pojavljuje na svietlo tek nakon dugog prosijavanja i izpiranja. Nije izpravljao samo sastavke svojih djela nego i čistopise. Kod najvećeg broja njegovih spisa, tek je treći čistopis bio konačno valjani tekst. Stephenson je radio na usavršenju svoje lokomotive petnaest godina, dok je postigao neki uspjeh. Watt je promozgavao tri desetljeća o svome kondenzionom parnom stroju. Herschel je jednom za svoj teleskop trebao konkavno zrcalo. Prvo je bilo gotovo, no nije bilo primjerno. Napravio je drugo. I to nije uspjelo. Treće, ni to nije bilo dobro. Izradio je više od dvie stotine konkavnih zrcala, dok na koncu nije uspio. Dvie stotine puta! Gle, i genijima i talentima je veliki pomoćnik marljivost i uztrajnost. Newton je bio veleum, a ipak kad su ga zapitali, kako je došao do svojih odkrića, skromno je odgovorio: »Tako, da sam uviek o njima razmišljao«. On je bio upravo premarljiv. Odmor mu se sastojao samo u tom, da je mjesto jednoga naučnoga predmeta uzeo u ruke drugi.

Zarana započeto vježbanje i svladavanje samoga sebe rađa vanredne uspjehe u odrasloj dobi. Za to je izvrstan primjer Robert Peel, jedan od najvećih govornika englezkog parlamenta. On je dokaze svojih političkih protivnika pobijao začudnim pamćenjem. Odakle mu ta izvrstna memorija? Dok je još bio malen, kad god je došao iz crkve kući, otac ga je metnuo sebi na stol i morao mu je izgovoriti cielu propovied. U poačetku je naravno išlo težko. No vježbanje je tako izoštrilo njegovu memoriju, da je na koncu znao izreći ciele propoviedi napamet. Tom vježbanju u mladenačkoj dobi mogao je kasnije zahvaliti svoje uspjehe.

Stephenson, izumitelj parostroja, bio je sin tako siromašnih roditelja, te ga nijesu mogli dati u školu. Dnevno je po dvanaest sati bio zaposlen uz stroj kao radnik u jednom obrtu. Žrtvovao je po ciele noći, samo da nauči čitati i pisati. U devetnaestoj godini života toliko postigao, da je znao pisati svoje ime. A kako se veselio, ako je mogao da uhvati i časak slobodnog vremena da se može izobraziti! Za vrieme podnevnog odmora zabavljao se time, da je na kolima za ugljen kredom rješavao matematičke zadatke.

Ustrjeljačkim jarcima

Nažalost naša hrvatska narav ne pogoduje baš žilavom, uztrajnom radu. Naš mladić lako uzplamti, oduševi se, bukne poput upaljene slame, no ne zna uzdržati uz svoj posao. U ratu su naši vojnici često voljeli jurišati, nego tjedne i tjedne sjediti bez posla u jarcima. Taj ih je nerad više ubijao nego juriš. Ali ipak je sistem strieljačkih jaraka bio onaj, koji je iznio pobjedu. I u životu ne možeš polučiti uspjeha junačkim jurišima, žestokom naglošću, nego godišnjim, desetgodišnjim marljivim, neumornim radom. Ako je početak i težak, treba da se priučiš. Ta je »aktivna strpljivost« podigla egipatske piramide, ona je učinila, da su srednjovjekovni redovnici cieli život pisali, risali, slikali i pri slabom, žmirkavom svietlu uljanice prepisivali latinske i grčke klasike i tako ih nama sačuvali. Ta je strpljivost nakon desetljetnih i stoljetnih bezuspješnih pokušaja doznala prirodne sile i njihove zakone i stavila ih — jednu za drugom — u službu čovjeka. Strpljivost rađa znanje, umjetnost, napredak, kulturu, ona rađa ruže u životu čovjeka.

Veliki umjetnik Haydn nije uzalud rekao: *Tajna umjetnosti leži u tome, da sve svoje sile posvetimo onomu, na što se odlučimo«.*

Radije nešto ne počni, nego da onda mienjaš i švrljaš ovamo onamo. *Besser unbegonnen, als unbesonnen!*

Temelj svakoga napredka jest neumorna marljivost, umjereno, ali stalno naprezanje volje, a ne oduševljenje, koje izgori poput slame. Istina, lien đak, silnom energijom sjedi uz knjigu taman prije izpita! No što vriedi napor od par dana prema bezposlici od nekoliko mjeseci?! Ladislav IV. utemeljio je u XVII. stoljeću u Poljskoj jedan vitežki red. Lozinka toga reda bila je: »*Vicisti vince!*« Pobiedio si? Izvrstno! Veseli se! No

nemoj se previše pouzdavati u sama sebe! Bori se dalje i ne popuštaj! *Pobiedio si, pobjeđuj dalje!* To neka bude i tvoja lozinka!

Odgajaj svoju volju!

Uvelike utječu na volju čuvstva, mašta, temperamenat. Nad svim tim niesmo podpuno gospodari, jer čovjek i nema podpuno slobodnu volju. Jedno jutro probudiš se tako tmuran, potišten, a drugi puta tako si dobre volje, da bi i skakao od veselja. Tako jest. ali ne bi znao reći uzrok ni jučerašnjeg neraspoloženja ni današnjeg veselja. Jednako je i s tvojom maštom Najednom ti bez svakog posebnog uzroka izrone uspomene na davne prošle događaje. Ili ti najedanput provre u mozgu budalaste misli, zamamne, ali nevaljale slike. Odakle su došle? A koliko zla prouzrokuje nevaljana ljudska fantazija! Prije posla riše nam goleme poteškoće, nepobjedive, nedokučive zapreke, samo da nam oduzme volju za rad. Kad popravljaš bolestne zube, nije najbolnije samo popravljanje, nego je najužasnije ono pola sata čekanja u predsoblju. Tu nas mašta muči uvećanim slikama o bolima koje ćemo pretrpjeti.

No da! Nismo posvemašnji gospodari svojim osjećajima i fantaziji. Ali moramo nastojati, da vlast volje protegnemo i na ova područja. Budi gazda svojim osjećajima i čvrsto uhvati u ruke uzde svoje mašte! Probudio si se zle volje? Ništa zato! Nastoj se nasmijati, veselo pjevati i već si djelomice pobiedio nevoljke osjećaje!

Treba da riešiš primjer iz algebre?! Mašta ti stavlja pred oči cielo strašilo. Ti, kako je strašno težka ova zadaća! Znoj te spopada! Alaj ćeš se izmučiti! A ti reci ovako: Nije istina, prijatelju! Fantazijo moja, ti se varaš! Nije to tako strašno, samo ti seč čini. Ti rišeš poteškoće preda mnom, koje niesu tako velike kakovim se čine! Zato odmah na posao!

Kako vidiš odgoj volje nije ništa drugo nego smišljen rad, da svladaš sve one duševne sposobnosti (razum, osjet, moć sjećanja, fantaziju), koje utječu na djelatnost volje. No kod odgajanja volje nije dosta samo volju vježbati i jačati. Najviši naš cilj treba da bude nastojanje da tu ojačanu volju postavimo u službu što savršenijih i uzvišenijih duševnih ciljeva t. j. da je podpuno podredimo vlasti duha.

Tko hoće da postane čvrst karakter mora osobito nastojati, da postane gospodar svojih čuvstava. Vrlo mnogim griesima — osornosti, nemilosrdnosti, zavidnim i zluradim mislima, naglim, naprasitim uvredama i strahovito velikom broju svađa — nije uzrok z l a v o l j a, nego s l a b a v o l j a, koja nije naučila jakom rukom zapoviedati osjećajima koji naglo provaljuju. Malu zlovolju na pr. mogli bismo svladati bez posebnog naprezanja, a ipak koliko ljudi trpi zato jer su prelieni i za taj mali posao.

Pravi odgoj osjećaja znači i odgoj volje. Osjećaji ne utječu na dušu samo u tom smjeru da ona *hoće* nego da i *veselo i uztrajno hoće*. Tko ne uviđa, da sve što je dobro bolje uspieva na toplim zrakama srdca, nego u hladnom svietlu razuma? Stoga osobito pripazi na odgoj čuvstava. Volja, koja radi bez čuvstva, čini da čovjek postaje hladna srdca. Takav čovjek lako postane sebičnim, tvrdoglavim strojem. A to bi opet bila samo nagrda od značajnog mladića.

Razborit čovjek ne nastoji samo potisnuti nepogodne osjećaje i nadomjestiti ih vedrim veselim razpoloženjima, nego mu je i do toga, da po mogućnosti uviek nadzire i čuva svoj duševni mir.

Tielo su i duša u nama uzko povezani jedno s drugim. Ako si potišten, kao da ti nešto leži na duši, kušaj se prisiliti na smieh, stani veselo trti ruke, možda i pjevati i gle — žalosti će pomalo nestati. I opet, ako te muči tjelesna bol počni se baviti ugodnim, veselim mislima i djelomice ćeš zaboraviti na bol.

Ma kakav te udarac snašao, nastoj iz njega izvući duhovnu korist. *Deficiendo discamus.* Učimo se iz svojih pogrješaka! Ukrali su ti na munjovozu novčarku. Nemoj se razbiesniti zato. Promisli, kako si bio nepažljiv i kako ćeš u buduće paziti. Stao ti je netko na nogu? Nemoj odmah srdito vikati, nego reci u sebi: »No, za ovu bol, kupit ću barem jedno malo svladavanje«.

Uviek treba da ostaneš gospodar svojih osjećaja i ne smiješ se dati nikada od njih zavesti. A ipak, to još nije zadnja stepenica duhovnog savršenstva.

Time smo međutim došli do najvažnijeg poglavlja knjige, do »s r e d s t v a z a o b r a z o v a n j e k a r a k t e r a«.

Sredstva za obrazovanje karaktera

Ja hoću!

Ja hoću! Ta rieč ima divovsku snagu. Po njoj nemoguće biva mogućima. Gledaš li sniežne, ledom pokrivene Alpe, povikat ćeš: »Nemoguće ih je prieći!« Hanibal, Napoleon, niesu tako uzdahnuli nego su povikali: »Hoću! Mora biti!« I s cielom su vojskom prešli preko Alpa. Bitkom kod Visa 1866. godine odnio je austrijski admiral Tegethoff pobjedu nad premoćnijim talijanskim brodovljem .Taman prije bitke htio je izdati lozinku sa svoga admiralskog broda: »Muss der Sieg von Lissa werden!« No momčad za signaliziranje tek je predala prvu rieč »Muss . . .« i više nisu mogli, jer je izbio boj. Lozinkom je, dakle ostala tajanstvena rieč »Muss«. I moć te rieči doniela je sjajnu pobjedu protiv Talijana. Mora biti! Hoću! O rieči punih snage!

Pošao sam jednom sa svojim đacima u brda na oveći izlet. Hodali smo prekrasnim brdima cieli dan. Osjećali smo se izvrstno i podpuno smo zaboravili na vrieme. Dječaci su jurili okolo, rvali se i skakali do mile volje. Kad napokon pogledasmo na sat, a to šest i pol navečer. Do kuće je bilo dva puna sata običnog hoda, a dječaci su obećali da će u osam sati biti kod kuće.

Što da učinimo?

Zazviždim na okup. Skupi se četa. »Djeco, zlo je. Već je šest i pol. Vi ste obećali da ćete kući doći u osam i pol sati, a pred nama je put od dva sata hoda. Hoćete li da budemo doma u osam sati?«

»Hoćemo!«, povikaše svi.

»Dobro dakle. Pazite ovamo! Pazi! Redaj se! U dvoredove! Desno kren ! Četo, stupaj!«

Na zapovied »stupaj« 28 džonova udari veselo o zemlju. Desna, lieva, desna, lieva, nitko ne govori, nitko ne izstupa iz reda, desna, lieva, desna, lieva i cesta zatutnji.

Nakon stupanja od pola sata, počela je revnost opadati. Nije ni čudo. Umorili su se. Iza njih je bilo skakanje, natjecanje, trčanje cielog dana. Hoho, pomislih, tu treba pomoći: »Dečki, kako glasi ona pjesma: Oj ti vilo, vilo Velebita...«

Zdenko Gregurić, koji je imao najbolji glas, odmah prihvati, a drugi za njim. Kad su svršili prvu pjesmu, počeše drugu: Korak, korak, za korakom... zatim treću, četvrtu... desetu... Nitko nije zaostao, nitko nije izpao iz reda... Nije prošlo ni pet minuta, da je na gradskoj uri odtuklo osam sati, kad je naša đačka četa okićena cviećem, pjevajući stupala već gradskim pločnikom. U sat i pol prevalili smo put od dva sata. Kako je to bilo moguće? Pomoću jedne jedine kratke ali snažne rieči. Dečki su rekli: hoćemo!

Kako bi mi drago bilo, kad bi i na tebe djelovala ta snažna rieč: Hoću!

Znadeš li ti htjeti?

Koliko puta kažeš: Kad bih htio, učinio bih to ili ono. Kad bih htio, mogao bih biti prvi u školi. Kad bih htio, mogao bih biti točan. Kad bih htio, mogao bih jutarnju i večernju molitvu uviek obaviti.

»*Quid quisque possit, nisi tentando, nesciat*«, kaže latinska poslovica. »Koliko možeš, tek onda vidiš, kad si već jednom kušao«. Da »kad bih htio«. Pokušaj to već jednom i reci odlučno: Hoću!

„Mogao bih, kad bih htio!"

Nemamo jake volje. Tu je izvor naših pogrješaka. Ej, kad bismo imali krepku volju, jednim udarcem riešili bismo se svih svojih pogrješaka! Tiranski rimski car Kaligula rekao je: »O kad bi svi Rimljani zajedno imali samo jednu glavu, da im je jednim udarcem dadem odsjeći.« Jedina glava, koju trebaš odsjeći, jest slabost tvoje volje.

Mnogi mladić kaže: »Pa to bih mogao i ja, samo kad bih htio«. Kad bih htio. Vječni taj: »Kad bih htio«.

On se dakle pričinja da tobože ima jaku volju, no ne izkuša je nikada. A sigurno, kad bi je izkušao, pokazalo bi se da je on samo mislio da je ima. Ti su mladići poput naslikanih vojnika, koji, istina, uviek svoje puške drže na nišan i strašnim licem priete: »Sad ću pucati!« No nitko ih se ne boji. Ta oni nikada ne pucaju. Oni su tek naslikani na platnu ili papiru. »Mogao bih, kad bih htio!« Haha!... Da: kad bih imao tisuću puta tisuću kuna, imao bih milijun kuna. Samo da nije toga »kad«.

Nema tako plemenita dragog kamena, nema tako skupocjene rudače u rukama bilo kojeg kipara, kao što je skupocjeno blago, dragocjeni dragulj u našim grudima: naša duša. Bog nam ju je povjerio, da je izrađujemo. Nema zato na svietu tako fine umjetnosti, kao što je odgoj vlastite duše.

Čuo si, da čovjek ima slobodnu volju. Što više, bojim se, da si i previše o tom slušao. Čovjek doista ima slobodnu volju, no nema jake volje. Dakle, niti je nemaš, ako je nisi stekao. Jaka volja nije prirođeni dar. Ona je tako dragocjeno blago, da je svaki sam mora ozbiljnom borbom izvojevati. Dakle, jaku volju ne možemo dobiti badava, niti možemo tek povikati velikim oduševljenjem: od danas sam ja čovjek jake volje. O ne, zato treba i te kako težko i čvrsto raditi.

Svaki mladić ima u toliko jaku volju, ukoliko je sama sebe oslobodio izpod tiranije nižih čuvstava. Jer što je napokon duševna sloboda? Ništa drugo nego samozataja, vlast plemenitijih osjećaja nad nižim čuvstvima i nad tjelesnim materialnim željama! Volja je kao sjemenka, što ju je mudri sijač posijao u tvoju dušu. Ako je brižno čuvaš, gojiš i nastojiš, da se liepo razvija, uzrast će iz te sjemenke čvrsto drvo, koje će prkositi svim olujama. Ako je zanemariš, počet će trunuti i crvi — male tvoje pogrješke — izjest će je. U odgajanju svoje volje treba da si izdržljiv, nikada zamoren, da se ne obazireš ni na sitne ni na velike napore, da neprestano radiš oko nje, da odgajaš sama sebe, da se stalno izpravljaš, popravljaš, usavršuješ. Dobit ćeš za to divnu nagradu. Nagrada će ti biti ćudoredna sloboda, jedno od najvećih dobara razumnog ljudskog bića. Mnogi zaziru od ozbiljnog truda, koji iziskuje svakidašnje naprezanje oko uzgoja volje. Zato i lutaju među nama tisuće zasužnjenih duša bačenih u verige grieha.

»Mogao bih, kad bih htio!« Ded htjedni dakle već jednom! Tko želi postati ozbiljan muž, mora znati i ozbiljno htjeti. »Mogao bih« i zbiljski »hoću« razlikuju se kao psić na krilu stare gospođe i ozbiljni pas, čuvar kuće. Ona jadna mala štektala niti mogu lajati, niti ugrizti, niti bilo što koristna učiniti. Jedu, cvile i mnogo novaca se na njih troši. Pravi pas, što kuću čuva, ne cvili, već valjano laje, a kad treba i ugrize nezvana gosta. Takav je dječak, koji ima jaku volju. On ne cvili, nego zalaje na napast, što ga vodi na lienost i grieh. Pokaže joj zube, pa ne pobjegne li, ugrize je i raztrga da je nestane. On upravo strastveno leti za ciljem koji je sebi postavio, dok ga ne dostigne.

Kako to ide? Upravo kao kod onoga gore spomenutog pješačenja. Postavi sebi na pr. pitanje: »Hoću li, da budem

prvi učenik u razredu?« »Hoću!« Dobro, odluka je pala. Sad izda i zapovied: »Četo, desno kren!« To znači: Mladi gospodine, sjutrašnju lekciju odmah u ruke! Ali molim odmah! Nikako ne reci: »Počet ću drugi tjedan«. I sad kad si uzeo lekciju u ruke zapoviedaj: desna, lieva, desna, lieva, napried, udri po onoj zadaći!

Tvoj stol jest nakovanj, na kojem kuješ svoju buduću sreću.

Hoćeš li biti točan u svojoj molitvi: »Hoću!« Tada odmah danas počni i točno obavi svoju večernju molitvu. »Ah, ali imam tako mnogo učiti.« Svejedno! Pet minuta valjda možeš odkinuti? »I ujutro se moram požuriti, da ne zakasnim«. Dobro, zar ne bi mogao pet minuta ranije ustati?

Mladež jake volje

O kako bih želio vidjeti mladež jake volje! Upornost, tvrdoglavost, prkos nije jaka volja, nego grč volje. Treba da znadeš zapoviedati mišicama za smijanje, očnim živcima, želudcu, ušima. Tada ćeš biti mladić jake volje.

Pogledajmo samo malo pobliže, kakovo je prokletstvo, kad netko boluje od sušice volje, a kakav je blagoslov jaka volja.

a) Tko nema dobro izvježbanu i dosljednu volju, nesposoban je da izvrši bilo kakovu zadaću. Sigurno poznaješ đaka, kojima ne možeš prigovoriti da su lieni, a ipak ne napreduju u naucima. Ja sam ih gore okrstio »bumbarima«. Ti siromasi rade, rade i više nego drugi, a ipak bez uspjeha. Ne mogu sabrano učiti, jer nemaju stalne volje. Nikad nemaju mira, uviek se nečim bave, no ničega se ozbiljno ne prihvate. Pred njima je uviek knjiga, no svaki četvrt sata druga, jer je ona prijašnja »tako dosadna!« Oni su uviek »zaposleni«, no boje se i najmanjeg naprezanja. A bez napora nema uspješnog rada. Oni samo zgrću nerad na nerad, no tako spretno te se čini kao da grozničavo rade. A na koncu onda ogorčeno jadikuju, koliko su radili, a ipak tako zla svjedočba! A kad odrastu? Što će iz njih biti? Bit će ljudi koji će se dati uviek zavesti od momenta, koji ne će imati principa, koji će svoje dužnosti lako zaboravljati, koji će tek vegetirati u životu bez svrhe i cilja. Sinromasi! Koja im je glavna pogrješka? Slaba volja!

b) Promotri ovdje i drugi tip. Tko nema ustegovljene volje, ne može ništa dobro zapaziti. Sposobnost izpravnog i brzog zapažanja bezuvjetno je potrebno sredstvo, hoćeš steći znanje i uspješno napredovati. Da uzmogneš znati svoja osjetila brzo i dobro upotrebiti, da znadeš glavno razlikovati od sporednog, da znadeš u času pregledati položaj, u koji si dospio, snaći se u njemu i prema tome raditi, svemu tome treba strogo ustegovljena volja. Čvrsta će ti volja vrlo koristiti ondje, gdje treba, da nešto vidiš, čuješ, govoriš, činiš. No ona će te poslušati i onda, kad se ćudoredni zakoni suprotstave tvojim znatiželjnim osjetilima, dakle ondje gdje će trebati da nešto ne gledaš, ne slušaš, ne govoriš, ne činiš.

c) Idem i dalje. Tko nema ustegovljene volje, ne može niti misliti, niti sebe izgraditi. Da spoznaš istinu, treba mnogo truda. Mladić nestalne naravi i kod čtanja je netrpljiv. Nemrno prevrće listove po knjizi. Nervozno se žuri, juri, leti, juriša, da čim prije do konca dođe. A od svega toga nikakove koristi. A đak koji ima jaku izučenu volju, on čita lagano, i s promišljanjem, važe važnije rečenice, ne uzima svaku tvrdnju sliepo za istinu, nego razmišlja, da li je doista tako kako pisac tvrdi. Zanimljivije rečenice pribilježuje, itd. Samo tako možemo doći do novih spoznaja. No svemu tome dakako treba jake volje.

d) Jake volje treba također i za sjećanje. Mnogi dječak misli, da je sve spašeno, ako se izpričava: »Gospodine profesore, molim, ja znam, samo se ne mogu sjetiti.« Ili nešto su mu povjerili, naložili, a on to zaboravi učiniti, pa misli, da ga to »zaboravio sam« izpričava. A — izuzevši težke živčane bolestnike i starce — zaboravljivost je većinom posljedica neustegovljene volje. Ako ti koja rieč, ime ili događaj ne padne odmah na pamet, ne gledaj odmah u knjigu (kao što to čine đaci slabe volje), nego se nastoj sjetiti, da sam od sebe na to dođeš, i tako ćeš ojačati voju volju. Ili, ako ti što nalože, nemoj činiti uzlova na džepnom rubčiću, nego nastoj kroz dan često misliti na taj zadatak, odluči, da ga nipošto ne smiješ zaboraviti, pa će tako i biti. —

Tko se tako stalno vježba, lako će se izliečiti od bolesti zaboravljivosti. Čovjek može tako postati gospodar nad svojom voljom, da ni u snu ne izgubi vlasti nad njom i nakon duge vježbe može se probuditi točno u onu uru koju je odredio. Naprotiv, ako se dječak ne bori protiv zaboravljivosti i tako raste, u životu ga nigdje ne će moći upotriebiti i trpjet će mnoge neugodnosti. Kao željeznički činovnik za-

boravit će prije brzovlaka okrenuti skretnicu i vlak će izkočiti iz tračnica, kao profesor zaboravit će otići na sjednicu, dapače može mu se dogoditi da zaboravi doći i na vlastito — vjenčanje.

Demosten

Demosten je u sedmoj godini izgubio otca. Njegov prevejani skrbnik utaji i pronevjeri cielu mu imovinu. Na sudbenoj razpravi slušao je do kraja majstorski govor svoga branitelja i gledao kasnije kako ga je narod u triumfu pratio kući. Tada odluči i sam postati govornikom.

Od toga časa, taj jedini cilj — postati govornikom lebdio mu je dan i noć pred očima! No posao nije bio tako lagan. Prvi mu je govor množtvo toliko smetalo i izsmijavalo da ga je morao prekinuti. Lutao je utučen dane i dane gradom, dok ga neki starac nije malo ohrabrio rekavši mu neka se ipak dalje vježba. Sad se još većom uztrajnošću prihvatio, da postigne postavljeni cilj. Protivnici su mu se strašno rugali, no on nije mario. Znao je na par mjeseci otići između ljudi i u podzemnim spiljama neprestano bi držao govore. U govoru je bio malo mucav. Metao je male kamenčiće pod jezik i tako se vježbao. Odilazio je na morsku obalu i nadvikivao je udaranje mora o bregove. Imao je slaba pluća. Zato se šetao mnogo na svježem zraku i u slobodnoj prirodi jakim glasom deklamirao govore i stihove... Kadkada je slušao ozbiljnu razpru u družtvu ili na sudu. Onda bi otišao u svoju sobu, razloge obih stranaka nanovo promozgao i vagnuo i nastojao riešiti, tko od njih ima pravo.

I gle — tom neprekidnom i neumornom vježbom pomalo je svladao sve zapreke i postao tako neodoljiv govornik te je još i danas iza dvie tisuće tri stotine godina svatko tko hoće što postići na polju govorničtva prisiljen proučavati Demostenove govore. A kao dječak je bio mucavo sirotče! Gle, kakove sile driemaju u čovjeku!

Kadkada i tjelesno trpljenje u najtežim časovima pokazuje, što je sve čovjek kadar podnieti. Napori prošloga velikoga rata pokazuju, koliko čovjek može trpjeti. Čuo sam za nekog vojnika, koji je u jednom žestokom okršaju jedini ostao živ. Sakrio se u močvaru, samo mu je nos virio iz vode, jer su neprijatelji neprestano s drveća pazili. Tako je ostao sedam dana u močvari ne jedući ništa osim močvarne trave.

Napokon su ga njegovi našli i izbavili. A ima i gorih slučajeva. Eto, što može čovjek podnieti.

I ti si možda čuo o umirućima, koji su u svom već raztrojenom tielu samo jakom voljom sate, pače i dane zadržali dušu, jer su još jednom htjeli vidjeti svoje drage — diete, ženu... koji su morali doći iz daleka. Jakom voljom možeš dakle djelovati i na svoje slabo tielo. Ne budi stoga manje odvažan, ako ti je Božja providnost dala boležljiv i slab organizam.

Neki je grof još u mladosti u lovu izgubio jednu ruku. S preostalom se rukom izobrazio za izvrstnog virtuoza na klaviru. Kako li bi slomljen bio mnogi mladić, da ga je zadesio takav udarac. Mlad, izgubiti svoju jaku ruku. A gle, što može jaka volja i u osakaćenom tielu!

Kako bi zahvalnom dušom primio od Boga makar i najmanje sposobnosti, kad bi promislio, kako su se i najveći muževi morali kadkada boriti s mnogim sitnim pogrješkama, težkoćama, pače neki s neprestanom bolešću.

Wallenstein, veliki vojskovođa, bio je tako živčano bolestan, te nije mogao podnieti, ako bi pietao zakukurikao. Richelieu, veliki državnik, vrlo se prestrašio, kad bi ugledao vjeveericu. Bayle nije mogao podnieti, da sluša kapanje vode. Erazmo Roterdamski dobio je groznicu ako je pomirisao ribu. Scaliger je stao drhtati cielim tielom, kad je vidio mlieko. Goethe je užasno trpio, kad bi oćutio dim duhana.

No bilo je i ozbiljnih stvari! Poviest je sačuvala spomen na više ovakovih čuvenih muževa, koji su u slabom, boležljivom tielu nosili veliki duh. Za Helmholtza, iztaknutog fizičara, znamo da je imao izobličenu lubanju (hidrokefalos, Wasserkopf), filozof Spinozza, Schiller, njemački klasični pjesnik, bolovali su od plućne sušice. Descartes, Kant, Milton bili su sve ljudi krhkog zdravlja, a imali su i tjelesne mane. A ipak kako su znameniti postali po svojim djelima! Gle, što može jaka volja!

Veliki sat vježbe

Glavno pravilo za jačanje volje glasi: Vježbaj se dnevno u nekom malom samosvladavanju samoga sebe i s vremenom ćeš steći jaku volju. Snažnu volju ne postizavamo jednim zamahom, niti jednom junačkom odlukom, nego malenim i čestim vježbama. U akumulator se sabiru električne iskre i

mnogo malih iskrica ujedinjuje se u jaku struju. Tko hoće da na preči ili ručama pokazuje svoju spretnost i vještinu, mora najprije godinama vježbati jednostavne pokrete ruku i nogu, iztezanje, disanje itd. Tko hoće dobro svirati glasovir, mora sigurno godinama udarati najdosadnije ljestvice. Ne može se Beethovena odsvirati odjednom. Prije je potrebna dugotrajna vježba prstiju.

Isto tako ne možeš doći do jake volje bez dosljednog, uztrajnog i sitnog vježbanja. A nema na svietu tako težkog vježbanja na preči ili lekcije na klaviru, kao što je težko pobiediti svoju vlastitu narav sklonu na zlo. Može li dobiti šahovsku igru onaj, tko još ne pozna ni poteze figurama? Ili, može li netko imati jaku volju u odlučnim borbama, tko u malenkostima ne zna sebi zapoviedati?

Đaci rado mole da budu oprošteni od sata gimnastike, ili jednostavno sami bježe s toga sata. No od sata gimnastike, koji se zove jačanje volje, ne bi nitko smio moliti oproštenja ili bježati s toga sata. Što je volja slabija, to joj je potrebnije vježbanje.

U svakom čovjeku driemaju zametci dobrih i zlih sklonosti. Svatko je zato odgovoran, da li je u sebi pustio, da na vlast dođe dobro ili zlo. Kolikima je svejedno, kojim ćeš ih putem vući. Ali kad je već utrt kolosjek, tada ide mnogo lakše. I ti nemoj jadikovati da imaš takovu ili onakovu zlu narav. Narav, istina, ne možeš uništiti, no možeš je barem na uzdama držati i priviknuti na dobro.

Kažeš na pr. da se brzo »razpališ« i da ne možeš tome pomoći. Samo ti drug pokaže jezik ili ti izmakne knjige izpod ruke, već te spopada srčba. »Uzalud, tome ne mogu pomoći!«, kažeš. Djelomice je istina da ne možeš ništa protiv toga. — Da pocrveniš u licu poput raka, da ti srdce stane uzrujano kucati, tome ne možeš pomoći. No pazi! Zar ne da ti se i ruka skuplja u pestnicu? — Jednostavno je otvori. Kad ti se lice izobliči od srčbe, tada se nastoj nasmijati. Zar sada u srdčbi? Da, baš u srdčbi! Kad ti na usta naviru ne baš uljudne rieči, stisni usta i nemoj progovoriti ni rieči. Zar sada u srdčbi? Da baš u srdčbi! Pokušaj, vidjet ćeš da ide!

Ako latinske ili njemačke rieči ne možeš odmah naći u rječniku, znaš li ostati miran i dalje tražiti? Ne razumiješ li koje rečenice, nemoj odmah udariti knjigom o pod, nego je triezno tri i četiri puta mirno pročitaj.

Srdčbi pripada stisnuta šaka, izkrivljen izraz lica, pogrdni govor. Ako joj to sve oduzmeš (a to možeš učiniti!) brzo će se i tvoja nagla narav umiriti, jer nema hrane. Svoju narav, istina, ne možeš promieniti, ali je možeš barem držati na uzdi.

Sniežne pahuljice, što nevino lepršaju zrakom, tako su sitne. Ujedine li se u veliko množtvo, nastaje lako iz njih lavina, koja ruši šume i sela.

Indijanski dječak pred divljači

Djetinjasto bi bilo tvrditi da se svakome sviđa od biesa crveno lice, zgrčena pestnica, jezik koji znade samo psovati i grditi ili mladić, koji odmah plane i tučnjavom želi postići svoje pravo. Nestrpljivost i svađa uviek su znaci slabe volje. No zašto se te pogrješke ipak tako često pojavljuju? Samo zato jer je tako lakše i ne stoji nikakovog napora.

Pustiti mah nestrpljivosti, ljutini, uobće strastima, vrlo je lako. To ide samo od sebe — nizbrdo. Samozataja naprotiv stoji naprezanja. Valja ti se iz močvare nagona dignuti u visine pobjedničke volje — uzbrdo. Ne misli krivo: pravo svladavanje nije ovčja strpljivost, nije tjeskobno sakrivanje, nego je snaga, hrabrost, uztrajnost. Gorko si se razočarao? Dosađuješ se? Razsrdili su te? Pokunjen si? Svejedno, ne daj da to drugi vide ni na tvojim riečima ni na tvome ponašanju. To je samozataja! Netko te uznemiruje i srdi već četvrt sata. Podilazi te užasna srdčba, udario bi ga, da sve zvoni, sa zemljom bi ga sravnio. A ti ga mjesto svega toga mirno, ali odlučno uhvatiš za rame i kažeš: »Ti, pazi, tebi sam još dorasao!« To je prava samozataja!

Nestrpljivost je naprotiv znak slabosti volje. Nagoni koji se pojavljuju u naglosti, srdčbi, naprasitosti, žive i u životinjama, ali čovjeku se pristoji da ih stavi pod nadzor razuma i volje. Diete, što je manje, to je nestrpljivije: prkosi, udara biesno nogom o tle, kriči, dere se. Kod njega je to još posve razumljivo; još ne zna upotriebiti razuma ni volje. Još životinjski nagoni rade u njemu. No vrlo je neprijatno i odbojno, kad je mladić ili odrastao čovjek rob svojih nagona i to još pokazuje izobličenim i poput raka crvenim licem, psovanjem, udaranjem, ili još na koji nedoličniji način. Takvo ponašanje nikoga ne izgrađuje, nego naprotiv narušava.

Ti, sinko, ne želiš biti rob svojih nagona, zar ne? Onda često promišljavaj i pripazi, što te najlakše izbaci iz kolotečine, iz tvoga mira, što te najviše uzrujava. A onda poduzmi odlučan boj protiv te pogrješke. Tako ćeš predusresti mnogi nepravilni sud, neopreznu rieč, nepromišljeno djelo.

Pojedina indijanska plemena imaju zanimivi običaj. Kad dječak kod njih dođe u doba da bude proglašen mužem, obavljaju to Indijanci velikom svečanošću. Najprije pošalju dječaka na dva tjedna u kraj koji je pun divljači. Dadu mu i strjelicu i luk, ali ne smije ni jednu životinju ni dirnuti! Pred njim skače raznovrstna divljač, ovdje mu se pred očima ukaže jelen, ondje bježi zec... U dječaku svaka žilica dršće od uzrujanosti. No uzalud! Zapovied je da ne ubija ni jedne životinje. Po što radi onda dva tjedna u šumi? Mora postiti! Ako to izdrži, proglase ga mužem. Gle, kod tih divljih plemena živi jače razumievanje, nego u nas razmaženih Evropejaca, da je samozataj najbolja priprava za život i najljepši znak muževnosti.

Ne treba o svladavanju i jakoj volji mnogo čitati i znati, nego se u tom treba što više vježbati. Samo je znanje tek teorija, a rad i vježba su stvarnosti! Treba da volju svoju već u mladosti jačaš svim sredstvima koja ti se nadaju, da je oplemenjuješ, kao što divlju ružu rano ciepe, da rodi plemenitim cvietom. Sa starom divljakom ne možeš više ništa početi.

Kako je jadan pogled na mladića bez volje! Ma na što god se morao odlučiti, stoji ga ogromnog naprezanja, dok samo »da« ili »ne« prostenje. A kad se treba još i prihvatiti toga na što se tako težko odlučio! Dogurao se već i u najviši razred, a još nema nikakovih principa ni samostalnog mišljenja. Niti kad odraste ne će ih imati! Uviek će visjeti o drugom, gledat će što drugi radi, da tako radi i on. Takav je mladić automatska lutka — marioneta, dojenče u dugim hlačama. »Ein leicht befrackter, weich verpackter nicht ganz intakter Charakter.«

„Uzalud! Ja nemam volje"

U kome je volja tako jadno zakržljala? U onome mladiću, koji sve bez muke postizava, kome svaku voljicu i željicu izpune, koji se nikada ni u čemu ne mora odricati, kome nitko ne zapovieda. Iz takvoga mladića postaje ona hladetina,

limunada, čovjek bez hrbtenjače, popustljiva izobličena nagrda bez volje.

No i ti dječaci znadu kadkada navaliti, udariti. Nešto se odlomi i provali i kod njih! I te kako se znadu junačiti! I te kako znadu biti nasilni prema svojim rodtieljima! I te kako umiju tiranizirati svoje drugove! Istina, no sve to nije očitovanje volje, nego glas, bjesnilo male divlje životinje, kojoj nisu nagone udovoljili.

Pitanje jake volje je vrlo zamršeno i tajanstveno. Promotri samo nekoliko primjera.

Poznavao sam nekog četvrtoškolca, koji je bio izvanredno proždrljiv. Štogod se pred njim ostavilo, odmah je izčeznulo u njegovu želudcu. Kod kuće su ga neprestano grdili. Sam se sramio svoje pogrješke, stoputa je obećao, da će se popraviti, uzalud: kod prve prilike, koja mu se nadala, opet mu se vidjelo pekmeza oko ustiju. Plačući se tuži svojoj majci: »Uzalud obećajem, mama, ja nemam volje!« I čudno, isti se taj dječak danomice vježbao u najrazličitijim športovima. Trčao je da se sav zasopio, skakao poput vjeverice, bacao utege, plivao i naravno — igrao nogomet. Sve ga je to stajalo mnogo samoodricanja, mnogo naprezanja, uzdržljivosti. Gle, znao je htjeti, kad je htio!

Drugi je dječak pak bio nevjerojatno lien. Uviek pospan, bez posla, lien — kao da mu u žilama ne teče krv nego zašećerena voda. Učiti nije volio, igrati se nije običavao, a pred tjelovježbu je dobio pravu groznicu. Samo je sjedio i sjedio za svojim stolom. A ipak je i on imao volju! No samo u jednom pravcu. Svu jakost svoje volje upotrebljavao je na to da ga što ne bi maknulo iz njegovog »mira«. Ma da ga je mati grdila, ma da ga je otac kažnjavao i drugovi mu se rugali — svejedno. Nije se dao smetati u svojoj lienosti. Razvio je zaista divsku snagu volje, da ne bi morao napustiti svoju tursku udobnost. I taj je imao volju — no samo za ljenčarenje.

Iz ovih slučajeva jasno je, da se u svih mladića ne da volja jednako uzgajati. Narav mladića s tog gledišta možemo razdieliti u tri grupe.

Ima vatrenih, živahni, veselih mladića, no koji ne mogu mirno promišljeno misliti i raditi. Kod tih je najbolja škola volje samozataja, odricanje, priegor. Drugi su veseli, brzo se svačega prihvaćaju, no nemaju strpljivosti, izdržljivosti. Ti moraju svoju volju da jačaju tako da uztraju uz započeti posao, da budu strpljivi i da se vježbaju u izdržljivosti. Tre-

ći su pospanci, previše mirni. Kod tih je aktivnost, rad najbolja škola volje. Prema ta tri tipa razlikujemo i tri glavna načina jačanja volje. Možemo ih ukratko obuhvatiti u tri rieči: *Abstine! Sustine! Aggredere!* Nauči se odricati! Nauči se izdržati! Nauči se raditi!

Abstine!

Za dugih godina, što sam ih izpunio odgajanjem mladenačkih duša, često sam puta izkusio gorko razočaranje. O koliko sam idealnih đaka imao u nižim razredima srednje škole! Njihovo vatreno oko, njihov veseo pogled i živahan duh sadržavao je u sebi toliko liepih nada, obećavao punu žetvu za muževne godine. A ipak nade, koje sam vezao uz njih već su u višim razredima uništili podmukli neprijatelji mladeži: strast, lakoumnost, neizkusnost i zavođenje. Često puta sam morao žalostna srdca gledati, kako ova četiri lukava neprijatelja pustoše vrt mladenačke duše. Kud oni prođu, tud ne niče ni cvieće niti se zeleni trava. Vidio sam, kako iz godine u godinu sve kržljaviji biva onaj plemeniti idealizam kako nestaje oduševljenje, koje se u mladoj dobi kod dječaka bez izuzetka nalazi.

Između sviju neprijatelja mladeži upoznao sam, da je najjači i najopasniji ona neka mekoća, slabost, zbog koje se današnji mladići bez ikakvoga odpora puste nositi od svojih strasti, od svojih životinjskih nagona.

Danas svatko hoće samo »živjeti«, »uživati«, »raztresti se«. Zato spominjem kao prvi način vježbanja volje upravo odricanje, samopriegor i samozataju.

Zauzdavanje osjetila, stega, samopriegor, skučavanje naših želja, sve to nije cilj samome sebi, nego je samo sredstvo, sredstvo za oslobođenje duše.

Ako ti dakle toplo preporučujem, sinko, da se često odričeš u sitnicama, činim to iz vrlo ozbiljnih razloga. Odricanje na pr. može biti u tom, da veselo vršiš svoju dužnost, iako ti nije ugodno, da se odrečeš kadkada pojedine zabave, uživanja, jela, premda bi ti to sve vrlo prijalo. Odricanjem hoćemo postići uzvišeni cilj: da duh u nama prevlada nad tielom, da duši dademo krila. Odricanje je vježbanje volje, ono je škola za jaku volju. Iz te škole izlaze ozbiljni mladići, sposobni za ćudoredni život. Rimljani su i kriepost i jakost nazivali jednom rieči virtus. Jer nema kreposti bez snage, ni

bez pobjede, koju sami nad sobom moramo da izvojštimo. I mi velimo krepostan čovjek ,krepak čovjek, jer nema kreposti bez krepke volje.

Teorija i praksa iz dana u dan potvrđuju rieči Vječne Istine Gospodina Isusa Krista: »Tko hoće da ide za mnom, neka se odreče sebe i uzme križ svoj svaki dan i ide za mnom«. (Luka 9, 23) Nerazborit je onaj vrtlar koji žali i štedi ružin bokor. Razboriti vrtlar neumoljivo odrezuje divlje mladice. Na onoj stabljici koju su škare poštedile ne će biti ruža. Isto tako ne će biti nikada jake volje u onoga mladića koji se nikada ničega nije odrekao niti ikada sebi štogod uzkratio.

Što pokreće uru? Sila koja je sakupljena u navinutom peru. Odricanje je takova stisnuta duševna sila. Nemoj dakle misliti, da je savršeno svladavanje i zauzdavanje tvojih želja zapreka jakom, punom i liepom životu u tebi. Naprotiv! Ono će te osloboditi od sušice volje i od tisuću raznih duhovnih bolesti.

Odricanje i svladavanje vodi nas k unutarnjoj duševnoj slobodi. Dubokim izkustvom piše Toma Kempenac u knjizi Nasleduj Krista: »Toliko ćeš napredovati koliko sam sebe svladaš.« (I 25, 11)

Pustinjakovo grožđe

Jednoga dana pokuca neki seljak na ćeliju pustinjaka Makarija. »Otče«, reče, stupivši unutra, »nosim Ti prekrasno grožđe. Uzmi i osvježi se malo«. Makarije zahvalno primi dar i blagoslovi dobroga seljaka. Grožđe je bilo zbilja prekrasno, upravo se smiešilo na pustinjaka i kao da mu govori: uzmi me. No Makarije reče u sebi: »Ne treba li ovo grožđe starom pustinjaku koji kraj mene stanuje više nego meni?« I prenese grožđe starcu. Ovaj ga veselo i zahvalno primi, ali pala mu na pamet misao: »O kako će ovo voće istom prijati bolestnom bratu Nazariju!« i već ga odnese onamo. No Nazarije nije o tom htio ni čuti. »Moga su Spasitelja napojili na križu gorkom žuči. Ja hoću da budem njegov učenik!« Tako je grožđe putovalo cieli dan iz ćelije u ćeliju, dok ga navečer nije netko opet ponudio Makariju. Starcu su niz lice potekle suze radostnice. Veselio se, da oko njega žive drugovi, koji se znadu tako odricati.

Gle, sinko, to je bila jaka volja! Ti su se muževi znali odricati! Znali su se vježbati u suzdržljivosti! Pokušaj, ne bi li i ti znao takovo što kadkada učiniti. Pokušaj možda će i tebi uspjeti. *Nulla dies sine linea!*... bila je lozinka mnogih velikih ljudi. Neka ni jedan dan ne prođe, a da niesam nešto uradio. I ti reci: Neka ni jedan dan ne prođe bez vježbe u odricanju. Svaki dan barem se malo svladaj ili se odreci neke malenkosti koja ti prija!

Pravo je imao netko kad je rekao: »Samo ono je naše, čega se možemo odreći, ako uztreba. Blagu bez kojega ne bismo mogli biti nismo gospodari nego sluge«.

Tko hoće druge poučavati ili nad drugima vladati, neka najprije pobiedi sama sebe i zavlada nad svojim strastima. Kršćanska vjera, kad od nas traži samozataju, objavljuje samo drugim riečima isti princip, koji je temelj svake životne filozofije.

Diem perdidi

O plemenitom rimskom caru Titu pripoviedaju, da se zarekao, da će svakog dana nešto dobra učiniti. I kad bi pronašao koju večer da se taj dan nije vježbao u dobru, tužio se svojim prijateljima: »Amici, diem perdidi«. Izgubio sam dan, prijatelji!

I ti vježbaj svoju volju svaki dan.

I to vježbanje mora biti ne samo onako nasumce, kad ti na um padne, nego smišljeno, od časa do časa, svaki dan — stalno. Ne trebaš tražiti posebne prilike za to. Tisuću i tisuću se puta nadaje svaki dan sama od sebe i u đačkom životu. Imaš tu cieli izbor — antologiju — prilika, koje ti nuđa svakidašnji život. Izaberi nekoliko cvjetaka. Ne možeš li izbjeći kome zlu, boli, kušnji, ne škripi odmah zubima, nego podnesi strpljivo. »Joj, kako sam žedan!« »Joj, kako me glava boli!« »Uh, alaj me tišti cipela!« Nemoj ovako uzdisati, nego podnosi bol. Ako ti to ne uspije pogledaj na križ, na razapetoga Spasitelja. Što si odlučio, izvrši! Ili — ili. Ili svinuti ili slomiti! Što si započeo, ne puštaj na pola puta! Mnogi mladić svako četvrt sata počinje novi plan, no ne izvrši ni jednoga. Točno i vjerno izpunjaj svoje dnevne dužnosti. I one najmanje! Pamti: što je vriedno uobće da se učini, to je vriedno da se posve dobro učini. Već rano ujutro imaš izdržati boj na jastuku. Koliko dječaka na njemu ostane pobjeđeno! Kad dođe vrieme, ustani, skoči odmah iz kreveta. Budi svoj gospodar u zlovolji, kao i u dobru razpoloženju. Ne pretjeruj u veselju niti u oduševljenju. Drži red u govoru i u šutnji.

Osobito izvrstno sredstvo za čeličenje volje jest svladavanje svojih osjetila. Nemoj očima neprestano okolo tumarati. Nemoj gledati sve što izaziva tvoju radoznalost. Na ulici čuješ neku viku, glasbu, ide povorka, radoznalost te upravo probada. Svejedno! Hoću da se malo vježbam u svladavanju. Ne idem onamo, ne idem k prozoru!

Vladaj također jezikom. To je doista nevjerojatno težko. Povjerenu tajnu ne izdati. Pogrješke drugih zlurado dalje ne pripoviedati. Ne brbljati i odgovarati. Prisutne ne zadirkivati ruganjem, a odsutne ne ocrnjivati. Ne opijati se vlastitim glasom tako, da drugima ne daš u družtvu niti na red doći da govori. Ne hvalisati se svojim junačkim djelima. Ostati uz istinu, pa makar ti to i škodilo. I nikada ne lagati — ni u sitnicama, ni onda, kad bi mala laž uvelike koristila.

I pisaći stol i stol za jelo izvrstna su prilika za vježbanje u svladavanju. Ne budi probirač u jelima, ne traži neprestano samo birana jela, ne jedi pohlepno dok ti ne dođe upravo do grla. Vrlo mnogo ljudi kod stola za jelo izgubi vlast nad sobom.

Gle, koliko prigode za vježbanje volje! No vježbaj doista volju, a nemoj o tome samo čitati! Plivati se ne ćeš nikada naučiti, kolikogod čitao o tome. Treba da se praktički vježbaš. I na preči ne ćeš znati nikada koju težu vježbu izvesti, pa ma kako je tumačili pred tobom, ako je svaki dan sam ne vježbaš.

Sv. Pavao pokazuje na jednu potresnu istinu kad piše: »Velim, duhom hodite i želja tjelesnih ne ćete izvršiti. Jer tielo želi protiv duha, a duh protiv tiela.« (Gal. 16, 17) I na drugom mjestu: »Radujem se zakonu Božjem po unutrašnjem čovjeku. Ali vidim drugi zakon u udovima svojim, koji se opire zakonu uma mojega i zarobljava me pod zakon grieha, koji je u udovima mojima.« (Rim 2, 22, 23).

Tko od vas nije osjetio u sebi samome onaj tragični razdor, tu žalostnu narav s dva lica, boj dobra i zla. Tko se nije osvjedočio, da je istinita ona stara rečenica: *Video meliora proboque, deteriora sequor.* Znam što je dobro i odobravam ga, a zlo sliedim.

Hoćeš li dakle da stekneš muževnu slobodnu volju, ne prezaj od nemilosrdnog boja protiv vlastite udobnosti i raz-

maženosti. Svaki dan učini nešto dobra i svaki dan uzkrati sebi nešto ugodno.

Čuo si sigurno o junačtvu starozavjetnog kralja Davida. Dok je kao mladić čuvao otčevo stado, i lav ili medvjed mu oteo janje ili ovcu, potrčao bi za njima, ubio bih i iztrgao im plien iz čeljusti. »Ej, to je bio junak!« veli na to koji prvoškolac. Praćom je sravnio sa zemljom diva Golijata! »To je bio junački čin!« misli koji drugoškolac. Kad se borio s Filistejima, pobiedio ih je ogromno množtvo! »To je bio ratnik!« — kaže koji petoškolac. Ipak se je svemu tomu osobito ne divim. Nego znate što se meni sviđa kod Davida? Bio je rat. Davidova je vojska stajala između Jeruzalema i Betlehema protiv Filistejaca. Bila je užasna žega već dulje vremena. Osušio se svaki potok i presahnulo je svako vrelo. Kralj žedan uzdahne: »O kad bi mi tko dao vode iz studenca, što je kod vrata Betlehema, da pijem!«

Čula su to tri Davidova najhrabrija junaka. Prodru kroz filistejski okvir i uz neprestanu pogibao smrti zahvate i donesu vode sa studenca usred vojske filistejske. David, premda je pogibao od žeđe, izlije vodu, koju je tako žudno čekao, na zemlju »kao žrtvu Gospodinu« uz rieči: »Gospod mi neka bude milostiv, da ne učinim toga. Zar krv ovih ljudi koji su išli i pogibao života njihova da pijem? I ne htje piti«. (2 Sal. 23, 17).

Gledaj, to se meni kod njega najviše sviđa! Što je David žrtvovao? Samo gutljaj vode. Što je time izgubio. Jedno časovito uživanje. Što je dobio? Upravo zaneseno štovanje svojih vojnika, ojačanje svoje volje i milost Božju, jer je vodu prinio »kao žrtvu« Gospodinu.

Dakle se i gutljajem vode može izvršiti junačko djelo!

Stari su se grčki pitagorejci običavali odricati na osebujan način. Biranim bi jelima upravo natovarili svoje stolove, sjeli gladni k njima, metnuli preda se najbolje i najtečnije komade i iza kako bi ih dugo vremena promatrali, udaljili su se, a da se ničega nisu ni dotakli.

»O budale jedne, alaj su bili glupi!« povikao je, kad je to čuo, neki mali drugoškolčić. No ako malo promisliš, oćutit ćeš sigurno poštovanje prema ovim ljudima, i priznat ćeš da su učinili junačko djelo. Ovi su pogani bili na čistu s tim koliko je odlučno i važno za ljudski život svladavanje, odricanje i jačanje volje.

Vježbaj se i ti, sinko, u odricanju i uvidjet ćeš, koliko ima izvrstnih vrela veselja, koja mnogom mladiću u duši

ostanu nezapažena, jer se ničim drugim ne mogu otvoriti, nego samo lopatom odricanja. Odricanje rađa svete, duboke i neprolazne radosti. Te radosti izviru u duši i natapaju je bistrom vodom uviek, kad si znao svladati koju svoju željicu, sklonost, kad si znao prinieti žrtvu samo da izvršiš svoju dužnost, uviek kad si bio velikodušan prema drugome, itd.

Pietao japanskog slikara

Prema jednoj japanskoj pripoviesti neki je bogati trgovac naručio u jednog slikara zanimivu sliku. Slika je trebala predstavljati samo jednog pietla, ali što je moguće savršenije.

Poslije naručbe trgovac je čekao više godina, a da nije slikara niti vidio niti što čuo o njemu. Napokon mu dosadi čekanje i ode, da vidi, što je sa slikom. No od slike ne bje još ništa. Slikar ponudi trgovcu da sjedne, a sam se dade na posao. Za četvrt je sata bila slika gotova. Umjetnina! Bez prigovora! Trgovac je bio oduševljen od veselja! No kad je došao red da plati, zabezeknuo se, kad je čuo ogromnu svotu, koju se osudio slikar tražiti za taj posao od četvrt sata. Razljutio se i nije htio platiti. No slikar pokaže na gomilu papira što je stajala u sobi, velika kao čovjek. Na svakom je komadu papira bila slika pietla. »Ove sam slike«, reče umjetnik, »tri godine risao, da se uvježbam i samo tom dugom vježbom stekao sam spretnost te mogu u tako kratko vrieme kao što ste vidjeli naslikati tako liepu i savršenu sliku. Moram dakle primiti plaću i za vrieme moje duge priprave.« Trgovac je uvidio da slikar ima pravo i plati račun.

Upravo tako je i s jačanjem volje. Kroz desetke godina moramo se vježbati, ako želimo da nam volja bude poslušna i da lako i s veseljem izvrši ono što smo odlučili. Kao što slikar strpljivo stavlja na platno crte slike koju je u duši zamislio, tako strpljivo treba da i mi radimo na idealnom izgrađivanju i dotjerivanju vlastite volje, vlastitoga karaktera.

Ne smiješ se preplašiti te težke zadaće. Slikaru je svaka nova slika išla lakše od ruke. Zadnju je sliku već mogao lako svršiti za četvrt sata. Upravo tako je i sa svladavanjem i samaoodgojem uobće. Tu je najteži baš početak. Što se više vježbaš u dobru, to ti ono lakšim biva. Sjećam se, kako mi je kao đaku bilo težko na preči držati ravnotežu. Kroz mjesece nije išlo nego do polovice. Jednom napokon skupio

sam svu svoju snagu i uspjelo mi je skočiti. A zatim? Lako je i spretno išlo uviek. Tako je i u duševnom životu. U početku se na nešto vrlo težko priučiš, stoji te mnogo samozataje, borbe. Kad drugi i deseti puta učiniš isto, već jedva ćutiš potežkoću. Svaki dakle dan vježbaj volju,pa ćeš imati jaku volju. Nauči se kadkada odricati i dopuštenih sitnica. Ujutro brzo skoči iz kreveta i reci u sebi: »Malo svladavanje, mala pobjeda nad samim sobom«. Ova je knjiga vrlo napeta. Na najzanimivijem je mjestu zatvori. »Malo svladavanja!« Gladan si poput vuka? Nekoliko minuta ne diraj jela: »Malo svladavanja!«

S tisuću i tisuću ovakovih sitnica možeš vježbati svoju volju. I što češće to činiš u neznatnim stvarima to ćeš lakše ostati gospodar u težim časovima.

Jedan primjer: Roditelji su ti otišli od kuće. Ti si obećao da ćeš ostati doma i čuvati kuću. A imaš i mnogo učiti. Ne prođe ni pet časaka, kadno pokuca Dragec na vrata: »Hej, Mladene, dođi odmah na igralište, svi su drugi već tamo!« Vani prekrasno, sunčano popodne, unutra dosadni zadatci iz algebre. Eto ti boja! Hoću li reći da ili ne? Da li da idem ili da ne idem? Obećao sam doma ostati. Da, ali dečki će me izgrditi, da kvarim igru, da sam napržica. A tako bi liepo bilo izaći na sunce, ali što će reći roditelji? A ako se vratim prije njih, pa oni ne će ni znati? Da, ali što će biti s matematikom? Sjutra ću morati »zaboraviti« bilježnicu. No to nije pošteno... Takove ti se misli i dokazi vrte i miešaju u duši. Dečki su već nestrpljivi. Nakon velike borbe odlučuješ: »Oprostite, danas ne mogu ići!« Drugovi su otišli. Ti ostaješ sam kod kuće. Možda u prvi čas žalostno gledaš za njima. No zatim ti izpuni dušu sviest da si pošteno radio. Izpunio si svoju dužnost. Drugi se i treći put već lakše odlučuješ. Nakon oduljeg vježbanja držat ćeš posve naravnim da pristaješ uz vršenje dužnosti. I japanski je slikar na koncu vrlo lako slikao pietle!

Moraš nastojati, da stekneš sposobnost i spremnost, kojom ćeš činiti dobro gotovo bez promišljanja ili oklievanja. Kada više ne budeš trebao pred svakim činom promišljati, kojim putem da udariš, nego ćeš dobro činiti već od navike, a od zla se odvraćati instinktivno, tada će ti život platiti za tako dugu pripremu. Ne će ti platiti novcem, nego će ti plaća biti sposobnost kojom ćeš uviek radostno i lako moći činiti ono što odgovara tvojim plemenitim načelima. Tada će se o tebi moći kazati: »To je karakteran mladić!«

Sustine

Drugi način kako se jača volja jest vježbanje u uztrajnosti, stalnosti i strpljivosti. Jedan od najznamenitijih amerićkih psihologa, James, preporuča mladeži, da svaki dan učine nešto što im nije ugodno, samo zato da otvrdne i ojača. Kad su to rekli pitomcima u nekom njemačkom zavodu, — znaš, što su učinili? Izašli su u vrt i stali su pregrizati žive hrušteve, jer to im zaista nije bilo »ugodno«. Br... Bila je to djetinja pretjeranost, ali ipak spremnost prinieti žrtvu da stekn jaku volju.

Nije potrebno da nasljeduješ taj primjer njemačkih đaka niti treba da budeš Mucije Scevola i da ruku svoju spališ na vatri. I svakidašnji je đački život pun sitnica u kojima možeš vježbati svoju strpljivost. Podnositi boli, strpljivo učiti ne mrmljajući, ne planuti odmah na svaku sitnicu. Strpljiv biti u govoru, nikada ne prigovarati, ne biti zle volje i ne ceriti lice. Ako te što muči, srdi, nemoj odmah planuti, odlomiti se poput lavine, odmah izpasti iz duševnog kolosjeka, nego počekaj malo i za to se vrieme nastoj umiriti. Nemoj ništa takova učiniti za što se već pet minuta kasnije moraš kajati. (O, kako je važno ovo pravilo za dječake, koji su prenagli!)

Kad kažem strpljivost, ne mislim samo pasivnu strpljivost, podnošenje bez rieči, nego prije aktivnu strpljivost — izdržljivost.

Gospodin Isus Krist liepo upozoruje: »Tko uztraje do konca, taj će se spasiti«. Ova je rečenica istinita ne samo s gledišta vječnoga života nego i obzirom na zemaljske uspjehe. Zbog pomanjkanja izdržljivosti često puta u zadnji trenutak propade uspjeh dugog napora. Trebali smo možda izdržati još samo jedan dan, jednu uru, ali tu nam je pomanjkalo izdržljivosti.

Chavez, znameniti pilot, bio je prvi, koji je preletio Simplon, — no supstio se slomljenih udova. Pobjednički se borio s ledenom burom i uzdušnim vrtlozima. I eto već mu je cilj pred očima. Već vidi ogromno množtvo gdje ga pozdravlja oduševljeno i maše. Tada ga ostavi strpljivost. Nije mogao sačekati još pet minuta i lagano se spustiti, nego je htio da se spusti brzim padom. To mu nije uspjelo. Izdahnuo je

pod ruševinama aparata. Da je imao još samo pet minuta strpljivosti!

Uzdržljivosti! Uzdržljivosti!

Svanulo je prekrasno lipanjsko jutro. Dva se studenta odluče na put vrh Triglava. Oba su bili iz ravnice i nikada još nisu vidjeli ovakve gorske divove. Veselo pjevajući hitro su koračali. Putem prestigoše nekog starijeg čovjeka, koji se sigurno također uputio na vrhunac gore. Ali on je stupao polaganim i proračunatim koracima, tako da bi i »puž prije došao« — kako su oni mislili. Kad se deset časaka nakon toga ogledaše na staroga, vidjeli su ga duboko izpod sebe sitnog kao mrava. No pluća mladića stadoše raditi sve brže. Oćutili su da im treba odmora. Najprije su se iza pola sata odmarali po pet minuta, a kasnije već svakih četvrt sata sjedoše da se »pola sata malo odmore«. I kad se već prema podne posve izcrpljeni baciše na rub nekog vodopada, gle najednom se pojavi na putu onaj» od koga bi i puž brže puzao«. I ide upravo onako oprezno mirnim koracima kao ono ujutro, ide, prođe mimo njih i ide... ide... uzpinje se stari sve više i kad se za par časaka ogledaše za njim, opet im se činio kao mrav, ali sada visoko gore. A dva naša mladića podpuno umorni, izcrpljeni ostadoše ležati na pećini!

Da se popneš u visinu i da se dovineš do visokog cilja nije dosta mladenačkim oduševljenjem samo navaliti. Oduševljenje poput zapaljene slame brzo izgori. Za to treba mirne i stalne uzdržljivosti.

Trpjeti bez jadikovanja

Život je ljudski izpremiešan veselim i turobnim časovima. I zaista u životu mnogih ljudi prevlađuju turobni dani. *Leben ist leiden!* Živjeti znači trpjeti.

I u životu mladića dolaze potežkoće, tvrda izkušenja, rad bez uspjeha, razne nedaće, nesporazumci, bolno nerazumievanje, a i tjelesno trpljenje, bolesti, itd. Pravi se karakter pokazuje u tom kako čovjek znade podnositi udarce koji ga snađu.

Podnesi. Sustine!

Mnogi siromah čovjek zavidno gleda bogatijega od sebe. Mnogi siromašni đak zavidi bogatijim drugovima. Ne će onaj siromah da vjeruje da svakome padne u dio trpljenje na svoj način.

Ima ih koji dok trpe stišću srdito pestnicu i psuju i grde i prepiru se sa svojom sudbinom — to su surove duše. Ima ih koji u bezpomoćnoj predanosti, spuštene glave, slomljene duše, jadikuju nad onim što se ne da promieniti — to su slabe duše. Ima ih koje također bole udarci, koje bolno vrieđa zapostavljanje, koji iskreno oplakuju umrlu majku, koji također trpe zbog bolesti, ali ti znadu, da se u vatri muževno podnesene boli prekaljuje čelik najčišćeg karaktera. Može netko biti siromašan i sretan, a netko bogat i nesretan. Može biti bolestan i sretan, a zdrav poput čelika i nesretan. Može biti sliep i sretan, a s oba oka nesretan. Sve ovisi o tome, kako duševno prerađujemo bol u sebi. Ja ću i bol upotriebiti za odgoj svoga karaktera! Znam, da dobro podnošena bol čini dušu urednijom, da je svako zapostavljanje produbljuje, poniženje čisti, svladana srdčba čini jačom. Jednom rieči: U Bogu podnesene boli čine dušu boljom, karakternijom.

Na svakoj slici imamo svietlo i sjenu. Sposobnost slikara je u tome kako znade ove dvie suprotnosti spojiti u harmoničnu cjelinu. Bog, moj nebeski Otac, pozna moju bol. Ako je dakle dopustio da me stigne ta kušnja sigurno je imao razloga za to. Kakav razlog? Ta što može znati ova moja mala lubanja? Kažnjava me možda za prošlost. Čeliči me za budućnost? Hoće, da mi dušu pročisti? Da me učini ozbiljnijim? Da mi dade priliku, da steknem zasluge? Što ja znam! No to znadem da iz vatre boli moram izaći bolji, čistiji, ozbiljniji, duhovniji.

Mirno podnesena bol izvrstno je sredstvo obrazovanja karaktera i jačanja volje. Svaki čovjek po naravi nastoji da se oslobodi boli. Ako mu to ne uspieva, nastoji dušu olakšati naricanjem, jadikovanjem, plačem. Ako pak napregneš svoje sile i nastojiš mirnodušno se sprijateljiti s onim što se ne da promieniti, time isto uzgajaš jakost svoje volje. Čovjeka slabe volje smrve u prah udarci čekića boli, a muževni karakter, iako iskre iz njega vrcaju, postaje još čvršći, poput plemenitog čelika. Kada Seneka kaže, da netko može na bolesničkom krevetu biti upravo tako junak kao i na bojnom polju, htio je time označiti, da je bol najviša i najteža kušnja pouzdanosti karaktera. »Koga Bog ljubi, onoga i kuša«, veli Sveto Pismo.

U mramorni kip karaktera upravo patnje urezuju najfinije crte.

U bolima se sjeti rieči baruna J. Eötvösa: »Tko je nakon boli sačuvao pouzdanje u Božju providnost, njega udarci ne-

sreće ne mogu da smrve«. Sjeti se toga i onda iz pune duše moli njegove rieči: »Gladki putovi, kojima se uz malo napora daleko može doći, i one lagodne staze kojima čezne većina čovječanstva, neka budu drugima. Meni, o Svemogući, podaj trnovitu stazu s liepim vidikom, stazu koja uviek vodi na više, kojom mogu napredovati, uvjeren da ne ću zalutati«.

Rimljanin je ponosno rekao: »Velika djela izvršivati, to je rimski!« *Fortia agere, Romanum est*«. A ti nastavi ovako: »Velikodušno trpjeti, to je kršćanski!«. — »*Fortia pati Christianum est*«.

Promisli samo, kako je u staro pogansko doba na najplemenitijim dušama ležala neka neizkazana bol, potištenost, grozni pesimizam. U ovaj čas ne bih znao ni jednog njihova mudraca, koji ne bi držao smrt vriednijim od života. Upravo najplemenitije duše gnjušale su se nad svietom i njegovim razkošnim sjetilnim užitcima. Neki viši cilj spojen sa zemaljskim životom nisu vidjeli. Tek jedan ili dva znali su se podignuti u više sfere. Kako li pritištu k zemlji, kako su tamni likovi furije u Eshilovim dramama! Gle, poganin, nevjernik, kad trpi, znade samo škripati zubima. I vjernik i bogobojazan čovjek trpi, no on ne trpi sliepo, fatalistički, nego samosviestno. O da, ni kršćanstvo nije moglo sa svieta izbrisati jade i biedu, trpljenje i mnoge napasti na grieh, no ono znade čovjeku dati smisao boli, ono nas uči, što Bog hoće da postigne trpljenjem.

Mnogo moraš trpjeti sinko? Siromašan si, bolestan si, roditelji ti stradavaju, mnoge te nedaće biju? Što hoće Bog s tobom? Možda okajavaš time prijašnje griehe? Možda ti Bog dušu omekšava za pobožniji život? Možda ti time čeliči volju, kao vatra željezo? Možda hoće da stečeš zasluga za vječni život? Možda hoće da te vodi kroz život, kao što vodi turiste njihov gorski vođa. »Kakovim si nas kamenitim, strmim i uzkim putovima vodio!«, tuže se turisti. »Da gospodo, putovi nisu udobni, no znate li, da sam Vas vodio širokim putem, ne biste stigli na ovu prekrasnu visinu, nego biste propali u močvari«, odgovara vodič »A zašto ja toliko trpim«? vičeš. Zašto? Samo dobri Bog zna. Gledaj samo liepi perzijski ćilim: cvieće, figure, boje, kako je na njemu sve u umjetničkom skladu! A pogledaj mu naličje: sami konci i boje, sve izpremiešano. Upravo takav je i naš život. Mi mu obično gledamo samo naličje. A sve te izpremiešane boje, te pojedine konce skuplja na licu životnoga saga Božja providnost — u veliku jedinstvenu sliku — veliki jedinstveni smisao života. Uz razboj života sjedi

vječni Bog, čije su namjere pred nama neprovidne. Njegove misli nisu naše misli, njegovi putovi nisu naši putovi.

Sveta se Katarina Sienska jednom borila s izvanredno oštrom napašću. Kad se je vrlo težko oslobodila, žalostno se pritužila Bogu: »O Isuse, ta gdje si bio, kad mi se tama nadvila nad dušu?« »Bio sam u tvojoj duši«, odgovori Spasitelj. Da niesam bio s tobom, one misli koje su ti dušu obsiedale, nadvladale bi ti i volju i prouzrokovale bi ti duševnu smrt«. Dakle, nemoj se ni ti prestrašiti u napasti. O jednu jedinu stienu razbije se sila cielog uzburkanog mora!

Nemoj dakle biti poput nekih biljaka: dok sunce sije, ponosno dižu glavu, no čim se uhvati sumrak, uvuku čaške i kao povenute klonu. Trpljenje je umjetničko Božje izrađivanje na mramoru tvoje duše. Bog traži zlato u tvojoj duši, a zlato ne leži na površini; uza znoj i muku treba ga iz dubina izkopavati.

I mramor bi težko uzdisao, da osjeća, kad iskre iz njega vrcaju pod tvrdim udarcima kiparskog čekića. No kad bi umjetnik »poštedio« mramor, da li bi iz njega ikada nastao prekrasan umjetnički kip?

Ne trebaš doduše tražiti trpljenje, ali ako dođe, uzdignuta čela pogledaj mu u lice.

Slušaj bez prigovaranja

Daljnje sredstvo za odgoj karaktera jest poslušnost. U odrasloj je dobi to zbilja težka zadaća. Ali upravo u onoj dobi u kojoj si ti, kad ti je razum već počeo dozrievati, uz malo razmišljanja možeš pojmiti kako je poslušnost neobhodno potreban temelj vlastite slobode i cielog družtvovnog života.

Kako je liepo za oko, kad prolazi kraj nas četa. Skladno stupa momak uz momka i na jedan povik »stoj« ciela četa stane kao ukopana. Koji je razlog tog liepog sklada? Organizirana poslušnost.

Zašto moraš biti poslušan? Ponajprije zato, jer nisi neovisno biće.

»Što? Zar ja da nisam neovisan? O kome, o čemu ja ovisim? Hm, o tisuću raznih stvari i ljudi. Doista, ti nisi središte svieta i ne možeš živjeti tako, kao da ne bi baš nikoga trebao. Znaš, tko bi mogao živjeti posve neovisno ne trebajući baš nikoga? Onaj, tko bi se sam rodio, sam se zatim postavio u kolievku, sam se odojio i odgojio, narastao velik koliko bi

sam htio, kome na zemlji ne bi ništa trebalo, a kad bi umro, sam sebe položio u lies, izkopao sebi grob i liepo se sam pokopao. Što se smiješ? Veliš, takav čovjek nije moguć. Naravno! Dakle nije moguć ni čovjek, koji bi bio posve neovisan.

Zato treba da znadeš slušati, jer to te čini uistinu slobodnim. »Možda baš neposlušnost čini čovjeka slobodnim«, misliš. Naprotiv. Neposlušnost čini razuzdanim. Pogledaj samo konja, koji se iztrgne iz uzda i divlje odjuri! Da li je slobodan? Ne! Sad je bez uzda — razuzdan, pustopašan. I na koncu? Umori se na smrt ili slomi nogu!

U mladosti trebaš naučiti slušati, da možeš kasnije znati zapoviedati. Pred kim se ljudska volja najradije sagiba. Pred jakim ličnostima. A to će jača biti naša duša što se češće dragovoljno sagiba pred opravdanom voljom drugih. Na putokazu koji pokazuje put k duševnoj slobodi napisana je rieč: P o s l u š n o s t. »Dok sam slušao, bila mi je duša uistinu slobodna«, piše zgodno Goethe. (Ifigenija 5, 3).

Poslušnost je izvrstno sredstvo za jačanje volje. Treba da znaš da oni koji ti zapoviedaju — roditelji, učitelji — sigurno traže samo tvoje dobro i svojim ti zapoviedima ne kane zanovietati niti te mučiti.

Toliko možeš i sam shvatiti, da dječak u četrnaest, šestnaest godina nije ipak mogao sabrati toliko životnog izkustva i ozbiljnog shvaćanja kao njegov otac u četrdeset-petdeset godina. Ako dakle roditelji, odgojitelji štogod zapoviedaju, bez prigovora, bez mrmljanja učini to, iako ti se sada čini da je to strogo postupanje s tobom. Promisli da si još neizkusan, lakouman, da još stojiš pod lažnim utjecajem vanjskog sjaja i pod utjecajem nagona, koji te zasliepljuju. Niesam još nikada čuo, da su se odrasli ljudi tužili što su im roditelji bili strogi, ali se sigurno mnogi čovjek s tugom u srdcu sjeća svoga djetinjstva i žali što nije bolje slušao svoje roditelje.

Znadem za tebe, sinko, da si ti i onako poslušan. Budi uviek takav, ne zato jer m o r a š, nego zato jer h o ć e š, jer znaš da je to samo za tvoje dobro, na tvoju korist. Što m o r a š učiniti, to i r a d o učini, pa ćeš imati dvostruku korist od toga. Moli često uzvišene rieči svetoga Augustina: »Gospode, daj da budem spreman učiniti što hoćeš, i onda zapoviedaj što želiš!«

Izdrži bez laži

Još jedna važna »izdržljivost« čeka te sada i kroz cieli život: i z d r ž a t i u z i s t i n u. Govoriti može samo čovjek. Papiga i čvorak mogu doduše ponavljati ljudske glasove, no stvarati rieči može samo čovjek.

Zar ne, sinko, da osjećaš odmah i odgovornost što pada na čovjeka zbog ovog povlašćenog položaja. Pravo i dužnost su uviek u međusobnoj vezi. Ako je govor p r a v o što ga ima samo čovjek, onda je istinito upotrebljavanje rieči d u ž n o s t, koja izvire iz toga prava. Zato uči Gospodin Isus Krist: »A ja vam kažem, da će za svaku praznu rieč koju kažu ljudi dati račun na sudnji dan. Jer ćeš se po svojim riečima opravdati i po svojim riečima odsuditi«. (Mt. 12, 36).

No nije Gospodin to samo učio nego i primjerom pokazao. Čitaj samo evanđelja, kako je Isus svaku pojedinu rieč i te kako promislio.

Životinja nema dara govora. Ona samo urliče, vrišti, zavija, grakče ili kriešti. Ljuska bez jezgre. Ljudska rieč nije samo prazna lupina, ona ima sadržaj, ona kori ili hvali, vrieđa ili miluje, popravlja ili kvari. Eto u tom je ogromna odgovornost izgovorene rieči! Tko svoje rieči ne promisli prije nego li ih izgovori o tom je još rano govoriti da je karakteran.

Ideal kršćanskog odgoja jest mladić koji znade biti uljudan bez laskanja, iskren bez surovosti, prijatelj a da ne napušta svoje principe, vjeran vazda svojim načelima a da nikoga ne vrieđa. Sunce tako sjajno, tako čisto leti svojim putem na nebeskom svodu, na njemu nema tame, nema dvoličnosti. Kad sine sunce, lice nam se vedri i kao da crpimo iz njega dobro razpoloženje i snagu. Čovjek istinite duše također je ovakovo životno sunce svima oko sebe. Na njega gledamo s veseljem, i na njega uviek možemo računati.

Ima li veće hvale za mladića nego ako se za njega može kazati: »Taj je mladić sviestan odgovornosti za svaku svoju rieč. On se nikada ne igra riečima! Na besjedi tog mladića možeš graditi! On uviek govri s ljubavlju i stoji čvrsto uz istinu!«

Zašto ljudi lažu?

A ipak, zašto mladići lažu? Većinom iz straha. Načinili su što je zabranjeno, pa se boje kazne. A zar nije najveća glupost prijašnjoj pogrješki dodavati novu i prvi grieh — možda i nije bio grieh, nego tek nespretnost (prolio kavu, razbio čašu) — drugim griehom t. j. lažju izravnati. Zar će dječak, kome je blato poprskalo posve bielo odielo, da ukloni mrlju, leći u kaljužu? Istina, mrlje bi nestalo, ali... Koliko je pametniji dječak, koji ovako misli: »Istina, sad sam učinio zlo. Što će biti ako priznam? Izgrdit će me?! Iztući?! Pa dobro! To sam napokon i zaslužio. Sjutra me i onako već ne će boljeti, a barem sam ostao pošten, iskren .Naprotiv, ako lažju izbjegnem kazni, ranit ću dušu, koja će me i sjutra boljeti i nikada mi ne će dati mira. Radije ću sve iskreno priznati. Draga majko, bio sam nespretan, nagao, surov, drugi puta ću bolje paziti. Molim, oprosti mi...!« Čast i poštenje je spašeno, a mislim, da će i kazna nakon takova priznanja izostati. A i kad ne bi izostala, radije ću je trpjeti za volju istine, nego da istina trpi radi mene.

Drugi lažu iz kukavičluka. Povede se među mladićima rieč o ozbiljnim načelima, idealnim stvarima. Nekoliko lakoumnih dječaka počnu se svemu tomu izrugivati. A sada! Sada bi trebalo otvoreno nastupiti za istinu, ali se ne usuđuješ, bojiš se ciničkih lica. Radije lažeš. Kukavica si!

Može se lagati i iz zavisti i ljubomora. Hvale kojeg tvog kolegu. »O. on toga ne zaslužuje! On ima ove ili one pogrješke!« kažeš i lagao si. Može se lagati zbog dobitka (»Nije istina, nije bio zgoditak! Nije istina, niesam se ni dotaknuo lopte!«) Može dapače čovjeka navesti na laž i krivo shvaćena vjernost. Hoće lažju pomoći prijatelju, koji je zapao u nevolju.

Mnogi lažu i zbog hvalisanja, »Ljetos sam imao samovoz, to si trebao vidjeti«. »Što li sam sve proživio ovih praznika« i pripovieda, pripovieda, a nije ni polovina istine. Laže tko odgovara kad mu šapću, laže tko prepisuje tuđu zadaću, jer se na taj način hvasta onim što nije njegovo. Karakteran će mladić toj napasti što ga spopada, ovako reći: »Odviše sam ponosan a da bih htio napredovati nečastnim sredstvima«.

Ima dječaka koji ne govore čistu istinu iz površnosti. Oni zapravo ne lažu, oni tek »brbljaju«, ali su ipak nepouzdani, jer se nisu privikli da budu točni i da svoja osjetila dobro upotrebljavaju. Pazi, sinko, karakteran se mladić lako čuva grubih, većih laži, no manje laži i netočnosti ipak nekoji dopuštaju. A i time kvare svoj karakter. Pošten mladić nikada ne kaže: »Nisam bio«, ako je bio. Još više njih običavaju govoriti: »I ja sam bio kadkada među njima«, a morali bi reči: »I ja sam bio često među njima«. Ili: »Posve ću sigurno doći«, a trebali bi reći: »Doći ću ako budem mogao«.

Sve je laž što se protivi istini i pravom smislu stvari. Može se lagati ne samo riečima, nego i šutnjom, pretvaranjem, lažnim dvoličnim ponašanjem i t. d. I onaj laže tko uviek samo na pol kaže što misli, tko uviek okolišava i oklieva, o kome čovjek nikada ne zna što misli.

Eto ti bujne prašume laži!

Da li je vriedno lagati?

Što misliš, da li je vriedno lagati?« zapitah nekog mladića. »Ne«, bijaše odlučni odgovor. »Zašto ne?« »Prije ili kasnije dođe sve na vidjelo, a onda ode poštenje«.

I to je jedan dokaz protiv laži. Ne mogu doista zamisliti većeg poniženja i sramote nego kad u laži uhvate mladića koga je do sada svatko s poštovanjem gledao i kome se sliepo vjerovala svaka rieč. A sad su ga eto uhvatili. Zar ne mora u zemlju propasti od stida i sramote!

Hm, misli možda koji dječak, ako je tko tako nesmotren, neka laže! Može se i »mudro« lagati! Treba samo dobro unapried promozgati, što ću odgovoriti ako to zapita, a što ako ono, i tako mora uspjeti...

No ipak ne će ni to uspjeti za dugo vremena. »Uzalud se magarac skriva za vratima, odaju ga uši«, kaže poslovica. I uzalud Latinac upozoruje lažca da treba imati dobro sjećanje: *Mendacem oportet esse memorem.* — »Lažac treba dobro pamtiti što je rekao«. Uzalud sve to. Prije ili kasnije se lažac zaplete u protivurieč̌ju. Jedna laž treba hraniti drugom, da se barem donekle uzdrži u životu. Zbog druge laži treba i treći puta lagati, i tako dalje. Tko je jednom skrenuo s puta istine, došao je na takovo tlo gdje se pada sve dublje i dublje. Sjutra već ne zna, što je jučer lagao i konac je sramota i gubitak časti. Laž je izrod ćudorednog života, a izrodi, nakaze, fizičke i moralne nisu duga vieka.

Recimo da laž i ne dođe na vidjelo. Zbilja može netko tako lukavo i spretno lagati da stvar ne dođe na javu. Ali promisli malo na posljedice toga. Ozbiljnom mladiću doliči da ne gleda samo na najbliže posljedice svojih čina nego da vagne i daljnje njihovo djelovanje. Dakle, nisu saznali da je lagao! Ali u duši ostaje nemir. Savjest mu predbacuje: »Ti si bezkarakteran! U tebe se nitko ne može pouzdati!« Taj glas savjesti što ga okrivljuje donosi gorke časove i spretnu lažcu. Jao onome koji se podao laži! Laž dolazi iz tamnih dubina, gdje sotona stanuje, zato i zavija u tamu duše. Ne samo duše nego i oči. Lažac obara oči, boji se da ga nemirni pogled neizda.

Danas liečnici ne propisuju tako lako otrove za liečenje, kako su to činili prije. Nadošli su naime na to da otrov, istina, lieči neke bolesti, ali kadkad prouzrokuje druge, možda još opasnije. Tako je i s lažju: Na prvi se pogled čini da je čovjeka oslobodila neugodnosti, a malo zatim djeluje još razornije.

Iako nitko nije saznao da si lagao, iako ti je uspjelo ušutkati savjest, doći će dan kad će se suditi svietu, kad će se odkriti svaka neiskrenost i lukavština, kad će svaku laž iznieti na danje svietlo onaj sveznajući Bog, koga nemože prevariti ni najspretniji lažac, i o kome veli Sveto Pismo: Gadne su Gospodinu ustne lažljive. (Priče 12, 22). Laž je poricanje, izobličivanje istine. Bog je sama živa Istina i svaka je laž izobličivanje slike Božje koja je u našoj duši.

O lisici pričaju, kad padne u zamku, da si sama odgrize nogu ili rep samo da se oslobodi. Tko pokušava, da se lažju spasi od zla, ne odgriza sebi nogu, nego, što je mnogo dragocjenije — čast, karakter.

Lagati je kukavičluk, a nepokolebivo uztrajati uz istinu, to je junačtvo.

Lažju si došao do kakove koristi? Skupo si je platio. Lažju si se spasio iz kakovoga zla? Upao si u još veće zlo. Lažju si stekao ugled pred ljudima? Pred sobom si izgubio poštenje.

Čovjek od rieči!

Možda ipak ima slučajeva kada je slobodno lagati? Ima dječaka, koji su vrlo brzo izpričavaju: »Samo sam od šale lagao. Ta to valjda nije grieh! Ta time niesam nikome škodio!«

Nije velik grieh, no ipak je pogrješka. Iako nisi lažju nikome drugome škodio, škodio si sebi. *Wer lügt, betrügt.* Najveće zlo je u tome što te ovakove »nevine« laži privikavaju na ozbiljnije surove laži. Veliki su karakteri sa strahom čuvali i takovih sitnica. Već i među poganima nalazimo zato sjajnih primjera. Učio si o Aristidu da nije nikada niti iz šale lagao. Naravno, mora nam biti jasno, što je laž. Laž je kad netko ne govori istine s namjerom da drugoga prevari. Ako je dakle jasno da se netko samo šali, igra, da hoće samo da se zabavi, to nije laž. Ali lagati t. j. drugoga varati nije dopušteno.

Priznajem da to nije malena stvar i da kadkada može čovjek dospjeti u takav položaj kada mora birati između laži ili vrlo ozbiljne neugodnosti. Princip: »Lagati ne ću nikada«, mora bezuvjetno ostati nepovrieđen — a ako kažem istinu; — prieti mi velika neprilika. Što da uradim tada?

Najjednostavnije rješenje jest da ne odgovoriš uobće. Iz naše će šutnje dotičnik moći uvidjeti da nam je pitanje neugodno i možda nam ne će iznova tim stvarima dosađivati. Ako je tko spretan, može reći nešto čime izbjegne izravan odgovor, može se »izvući«, naravno ne lažju. Pitali novinari jednoga političara: »Gospodine predsjedniče, kakova je danas politička situacija?« — »Jutros je bilo tako hladno da sam morao obući zimski kaput, a tek je jesen«, odgovori spretni političar.

Sigurno to mnogo puta ne će uspjeti. E onda ne preostaje drugo, nego za volju iskrenosti, te najljepše muževne kreposti, junački podnieti sve neugodne posljedice. Ako je moguće, izmakni neugodnosti. Ako ne možeš »fiat iustitia, pereat mundus«, drži čvrsto, neslomivo uz iskrenost, makar zato morao podnieti i neugodnosti. Doista, uviek i dosljedno govoriti istinu nije lagana stvar — t o j e j u n a č k a k r e p o s t!

Maloj djeci još nekako lako opraštamo, kad batina tako strašno gleda iz kuta, ako im iz straha izkoči laž na usta. Ali mi ne govorimo ovdje o maloj djeci, nego o izgrađenu karakteru.

Što da kažemo o većim dječacima, kad lažu a ipak običavaju biti ponosni na svoj razum, hrabrost, poštenje (a imaju i pravo da budu ponosni!). Kako je jadno ako su i oni lieni kazati istinu, ako su bezkarakterni i lažju se nastoje osloboditi zaslužene kazne ili iz nekog neugodnog položaja.

Koliko više cienimo karakter onoga mladića preko čijih ustiju — stajalo, što stajalo — nikada ne makne ni jedna lažna rieč, i to samo zbog toga j e r u o b ć e n e z n a j u l a-

gati! Ni u jednom ma kako neugodnom položaju nije on kadar da i najmanjom laži nanese silu svojoj poštenoj prostodušnosti. Koje li radosti sastati se s takvim mladićem na čiju svaku rieč možeš računati, na njoj graditi, jer je svaka istinita poput Svetoga Pisma. *Ein Mann ein Wort!*

Bog je htio da otežča ljudima laganje, te ih je tako stvorio, da pocrvene, kad slažu. Može se doduše izučiti i ta »znanost« kako ćeš gladko lagati bez crvenila u licu (»laže kao da čita iz knjige«, »laže kao po loju«), ali to je prokleta znanost! Ti, sinko, budi ponosan na to da govoriš istinu! Svaki mladić koji samo nešto drži do svoga poštenja, do svoje muževnosti, karaktera neka bude iskren do zadnje rieči. Lažac podkopava najjače temelje svoga paraktera i pada u ćudorednu pokvarenost iz koje mu nema spasa. Tko istinu krši, ne će ni svojim dužnostima biti vjeran. Tko je lažju došao do nekog položaja, taj će i dalje u životu ići napred nečistim putevima. Bude li činovnik, dat će se podmićivati, bude li trgovac, varat će. Štogod bude, bit će bezkarakteran čovjek. I ako ne doslovno, a ono u biti ima pravo poslovica kad kaže: »Tko s lažju počinje, s vješalima svršuje.«

Prva lozinka karakternog mladića jest: »*Istina nada sve*«. »Tko u rieči ne pogrieši, to je savršen čovjek«, veli Sveto Pismo. (Jek. 3, 2). Tko nieče istinu, prodaje čovječje dostojanstvo, izdajica je najsvetijih ljudskih dužnosti.

Ne poznam ni jednog jedinog slučaja kada bi bilo slobodno lagati, igrati se sa svojim vjerodostojnošću. Nikada! Ni u najvećoj nuždi! Znam da se mnogi dječak izpričava i kao sam pred sobom uljepšava stvar: »E sad sam morao lagati«. Sve je to samo pusto izpričavanje. Nikada se ne m o r a. Jer ako samo u jednom slučaju dopustimo laž, propadne cieli zakon. Tada bi se svatko mogao braniti da je mislio da u ovom slučaju nije mogao izbjeći a da ne laže.

A što bi bilo s družtvom, ako laž preuzme mah? Nitko ne bi mogao drugome vjerovati. Sin ne bi mogao vjerovati roditeljima, ni roditelji djeci. Svaki trenutak morao bih misliti o drugome: »Taj me sad hoće prevariti«. Ni juhu se ne bih usudio pojesti, jer šta, ako ju je kuharica otrovala? Ne bih se usudio pozvati liečnika, jer bi me mogao hotimično ubiti itd. Tako se ne bi moglo živjeti. Zar nije dakle laž neprijatelj cielog ljudskog družtva?

Poštenja mi!

Tko uviek održi zadanu rieč, ne će mu biti nikada od potrebe lakoumno zaklinjanje. To je »pojas za spasavanje« tolikih đaka slaba karaktera. »Hoćeš li danas popodne doći igrati nogomet?« »Da«. »Poštenja ti?!« »Poštenja mi hoću«, »Bog i bogme — hoću!« »Hoćeš li mi sjutra posuditi svoj »rječnik?« »Hoću! Poštenja mi, kad ti kažem!« »Danas nema profesora N. N. u školi, dečki, peti sat idemo doma!« »Varaš!« »Poštenja ti?! Zakuni se!« Bog i bogme«. I tako ide dalje. Zbog stotinu i stotinu ništavosti zaklinju se lakomisleni mladići.

Ti se ne daj zaskočiti! Koliko li je ozbiljnije ako takovom zgodom mjesto zakletve kažeš: »Da, drugovi, tako je! Ne običajem lagati, pa mi nije ni od potrebe da se zaklinjem!«

Kad čujem kojeg dječaka gdje se ovako zaklinje, podilazi me misao: Taj mladić običaje sigurno mnogo lagati, sad jednom slučajno govori istinu, pa znade da mu nikako ne vjeruju i zato se sad kune i zaklinje. Tko ne običaje lagati, tome ne treba zakletve. »Vaša rieč neka bude: da, da; ne, ne! a što je više od toga ,oda zla je«, kaže naš Gospodin (Mt 5, 32).

Drži uviek svoje obećanje i zadanu rieč! Dobro promisli prije, što kaniš obećati. Ne daj nikome ni za što olako svoje rieči! Ali ako si jednom što obećao, tada svinulo se ili puklo — valja da održiš rieč. Nije karakteran mladić na čiju se rieč ne može u svim okolnostima računati. *Falsus ore, caret honore* — lažna usta nitko ne poštuje. Naprotiv, tko je uviek vjeran svojim obećanjima, taj pokazuje jakost, koja imponira. Ta kako bi se družtvo moglo održati uz ljude koji se lakoumno igraju svojim riečima? *Ein Mann ein Wort,* glasi ponosno jedna stara lozinka. Tako je i pravo! Tko ne drži do svoje rieči, nije čovjek. Ma štogod ti se dogodilo u životu, neka te tješe rieči Franje I., kralja francuzkog: »*Tout est perdu hormis l'honneur* — sve je izgubljeno osim časti. *Omnia si perdes, famam servare memento* — ako si sve izgubio, pazi da sačuvaš barem čast.

Budi iskren!

Ovdje bith te htio upozoriti na jednu zanimivu stvar: Budi iskren ne samo prema drugima, nego i prema samome sebi!

Što to znači?

Štogod činiš, vazda pitaj svoju savjest, da li činiš pravo. Nemoj sama sebe varati. Ako imaš hrabrosti biti iskren prema samome sebi, koliko ćeš puta morati priznati da nije istina čime se izpričavaš: »Nisam imao vremena da se pripravim za školu«. Priznat ćeš da ono što si prikazao kao velikodušno djelo nije bilo drugo nego sebičnost. I kad si golišavu sliku promatrao, nije istina da si »htio samo proučavati umjetničku ljepotu«, i kad si se u onom družtvu i ti zapleo u prljavi razgovor, nije istina da »na koncu već nisi malo diete«, nego je naprotiv istina da si lieni i kukavički nevaljanac koji napušta svoje principe. O kad bi bio prema sebi vazda iskren! Razgovaraj samo što češće mirno sa sobom u četiri oka. Tako ćeš se bolje upoznati.

Priznaj sam pred sobom da si još mlad čovjek i prema tomu se vladaj! Nemoj oponašati odrasle ljude niti u nastupima niti u zabavama. Ne hvalisaj se, ne kritikuj sve, ne sudi na sva usta o stvarima u koje se, posve naravno, još ne razumiješ, jer ti za to ne dostaje još potrebna naobrazba i životno izkustvo. Nemoj misliti da sve razumiješ, da sve pravo razumiješ i da sve smiješ čitati, sve oponašati. Mlad si i vjeruj, da se tvoja prava veličina skriva samo u poslušnosti. Mlad si, dakle ne smiješ još zahtievati sve ono što si stariji smiju priuštiti. Oni su tvrdim radom i težkom mukom kroz život zaslužili pravo da više uživaju i da sebi više toga dopuste nego ti. Ti još ne zaslužuješ novac, nemoj ga dakle niti izdavati za suvišne stvari. Ta to je novac koji su drugi zaslužili, treba dakle da vrlo oprezno s njime postupaš. Gle u čemu sve treba da budeš iskren!

A zatim, budi iskren prema Bogu! U svakom kucaju svog srdca, u svakom dahu duše, u svakom treptaju oka zavisni smo o Bogu. Koje li dakle laži, koje li obmane, kad mladi ljudi — dok u njima još bukti mladenačka životna snaga — tako misle i žive kao da ne trebaju Boga, kao da su sami sebi dostatni. Ili zar je onaj iskren tko ima vjeru, a nieče je pred drugima ili je strašljivo prikriva, taji?

Mladić neiskrena karaktera na pr. olako zanemaruje u praznicima svoje vjerske dužnosti, a onaj koji ozbiljno misli još revnije vrši svakidašnje molitve, sluša sv. misu i svojevoljno pristupa sv. sakramentima. Ta sad ima više vremena za to nego za vrieme škole. On nije ni pod školskom godinom išao pred Boga poput roba iz straha pred kaznom, nego ga je iskrena ljubav mladenačke duše nosila pred oltar Božji.

Bog je sama vječna istina. Istini dakle služiti, istinu govoriti, znači Bogu služiti, Boga častiti. Tko je otvoren, iskren u svom govoru, u njegovoj rieči živi slava Božja. Tko služi nekom uzvišenom cilju bez pretvaranja i neiskrenosti, u njegovim djelima živi Bog. Čije su rieči, djela, kao otvorena knjiga, čiji je život čist i nepomućen poput gorskog potoka, u njegovu životu, u njegovoj duši vlada kraljevstvo Božje.

Dragi sinko, eto kako nas divna zadaća čeka: biti ljudi od istine pripravljati stan među ljudima! Ogledaj se samo oko sebe. Kakova li gomila laži zasjenjuje ovaj sviet! Koliko li je u njemu sljeparija, koliko obsjena, koliko licemjerstva, površnosti, podvala, neiskrenosti, prevara! To je sve tama, to nije kraljevstvo Božje, kraljevstvo svjetlosti. Što bi ti mogao učiniti protiv toga? Možda propoviedati protiv laži? Ne ćeš time daleko doći! Jedno ipak možeš: Ljubi fanatično istinu, ljubi je u riečima, u djelima, u životu, i tada će svako tvoje djelo biti udarac mača u borbi za kraljevstvo Božje.

Aggredere!

Za obrazovanje karaktera nije dosta samo odricanje — abstine, niti uztrajnost — sustine. Uz to dvoje treba još i odvažna odlučnost, djelotvorna snaga. Aggredere — radi što aktivnije, djeluj! *Audacem fortuna adiuvat.* Junaka pomaže sreća. Ima dječaka, kojima nije težko odricanje, oni su i uztrajni, izdržljivi, no plaše se posla koji zahtieva odlučnost. To nije u redu. Pod karakternim mladićima ne razumievamo one plašljivce i kukavice, koji su objesivši glave sjeli u prah poput indijskih fakira ili se šćućurili u kutu poput starih bakica, nego mladiće oduševljene za svaku dobru i plemenitu stvar. Pod odricanjem ne mislimo neku udobnu pasivnost niti pod kršćanskim životom tromu lienost, odmaranje, nego gibanje, djelatnost, najaktivnije nastojanje da se dovinemo do svega onoga što je dobro, liepo i plemenito. Ta i nebesko se blaženstvo naziva vječni život. Naša vjera nema samo zapoviedi, koje kažu: »ne smiješ«, »ne učini«, nego ih ima obilno i takovih koje pozitivno propisuju što treba da činiš. Ne samo »*ne*« nego i »*da*«. Dakle *aggredere, budi radin!* aktivan!

Kažu, da sudbina ima željeznu šaku, svakoga može smrviti. Svejedno! A ti imaš dušu i zato možeš imati više uztrajnosti, odpornosti, elastičnosti nego sav ostali materialni sviet. Dakle udri, ako hoćeš nešto postići! Ocjelna je oštrica elasti-

čna, ali i tvrda. Kako postane takvom? U vatri, u žaru plamena.

Ljudski je život kao lanac. Sastoji se iz karika malih događaja. Pojedine se te karike čine možda sitnicama, a ipak je iz njih satkan cio lanac, cio naš život.

Svaka ogromna nebotična zgrada sagrađena je iz pojedinih kamenova. Veliki i dugi naš život sastoji se iz pojedinih sitnih momenata. I svaki veliki ćudoredni pad počeo je sa sitnim zastranjivanjima, posrtajima. Tko znade biti oprezan u malim stvarima, za njegovu se dušu ne bojim da će u velikima pasti. Na što se najviše ljudi na ulici spotakne? Možda na veliko kamenje, što strši, Nikako! Ono se izdaleka opazi. Ali se omakne noga i čovjek padne o maloj koštici od trešnje, na koju je slučajno stao. »Kako me muče s raznim tričarijama!« viče mnogi dječak i misli pod tim sitne zapoviedi, koje on smatra ništavima. A zar je sitnica, ako kotači kod kojeg stroja ma samo za sićušnost, samo za jedan milimetar ne pristaju jedan u drugoga, Zar je sitnica, ako na guslama uhvatiš samo za malenkost, samo za pol glasa drugčije, nego je trebalo, Zar je sitnica ako u njemačkom jedan glagol jake konjugacije mienjaš po slaboj? Pitaj one, koji se razumiju u konje, kako može biti velika razlika u cieni između dva prekrasna konja za prezanje. Oba su vatrena, oba vrana, poput gavrana, no jedan ima na čelu malu sitnicu, bielu pjegu veliku kao dlan. To je stinica, ali mu cienu uvelike kvari.

Sitnice imaju ogromni utjecaj i u ćudorednom životu. Napoleon je bio genialan talenat i mogao je čovječanstvu vrlo mnogo koristiti. No pao je, propao je zbog samo jedne pogrješke, zbog neizmjerne svoje taštine. Propast mnogog dječaka počela je s malenkostima koje su mu se činile posve nedužne. Ne držati jedno ili drugo stegovno školsko pravilo, izpričavati lienost s malo laži, s lienim drugovima lječariti nekoliko posliepodneva, ukrasti Bogu na dan sat, dva vremena, sve to niesu tako strašne stvari! Ali iz često ponovljenih djela nastane običaj. Iz zlih djela zao, iz dobrih dobar. U početku se mladić kaje što je u družtvu, za volju hvalisavih junaka na jeziku, zaniekao svoja ozbiljna načela. No s njima u družtvu je tako »ugodno« proboraviti sat, dva! Drugi i treći put već ćuti u sebi da mu je lakše malo popustiti od te savjesnosti. I tako se pomalo ide u ćudorednu pokvarenost, bezkarakternost. A počelo je sa sitnicama!

Moć sitnica

Odakle sitnicama tolika vriednost? Ništa se u svietu bez traga ne gubi. Svaka i najmanja sitnica — iako ti se čini tako neznatna — doprinosi ipak svoj mali mravlji dio u stvaranju običaja u životu. Na ćudoredno se djelovanje možeš upravo tako priučiti kao i na grješni život. Nakon što si vrlo mnogo puta učinio tisuće sitnih plemenitih djela, lako će ti biti provoditi plemeniti život. Upravo se tako nakon mnogoputa ponovljenih grješnih čina privikneš na grješni život i sitni te konci pojedinih grieha povezani u ogromno uže silnom snagom vuku u kaljužu nećudorednosti.

Što je koja stvar savršenija to je točnija i preciznija i u pojedinostima. Stari su poznavali sviet samo u glavnom. A već ti ogromni razmjeri stvorenoga svieta prisili su ih da padnu na koljena pred Stvoriteljem. Koliko bismo se pobožnije morali mi Bogu klanjati, odkako dalekozorom i mikroskopom prodriesmo i u pojedinosti svemira. Kad promatramo pojedinosti svemira, um nam se zapanjuje i staje nam misao zbog nevjerojatnog reda, točnosti i smišljenosti svega u njemu. Ova točnost Božjega djela do u najmanje sitnice neka bude uzor i našem karakteru.

S tog gledišta ne će nijedna sitnica pred tobom biti neznatna. Eto vidiš, kolika je odgojna snaga u tome ako održavaš i one propise koji ti se čine neznatnima (na pr. post koji propisuje naša vjera). Uči se biti vjeran u malenkostima, uči se odricati u sitnicama. Na izletu, iako si vrlo žedan, možeš prosjediti četvrt sata na vrelu, koje rominja, da ne piješ vode. Koristit će ti jakosti volje, a i zdravlju ti ne će škoditi. Zapoviedaj šutnju svome jeziku i ne kazuj odmah kakovu zanimivu novost na koju već tvoji drugovi željno čekaju. Na ulici je neka vreva, svladaj se i ne idi onamo, ma koliko te radoznalost tjerala. Sa svakim tim sitnim svladavanjem izvršuješ ozbiljno djelo: oslobađaš svoju volju iz robstva nagonskih čina. Eto vidiš, kada katolička vjera toliko govori o odricanju i svladavanju, ni po čemu se time ne protivi ljudskom napredku i sreći. Naprotiv, upravo time hoće nam pomoći da živimo jedino dostojno čovjeka, tj. slobodno. Tko se ne vježba u odricanju, ne može ni biti pravo religiozan. Religiozan može biti samo onaj čiji duh iz dana u dan pobjeđuje materiju, tielo.

Da li je nešto maleno ili veliko, znatno ili neznatno, vidi se po posljedicama. Što povlači za sobom važne i velike posljedice, nikada nije malenkost, ma kako nam se neznatnim činilo.

Nakon svega toga vjerovat ćeš mi da je jednom izgubljena ciela jedna bitka zbog sitnice — zbog čavla na potkovi. Konju generala falio je na podkovi jedan čavao. Malenkost! Zbog toga se ne može bitka izgubiti. Pa ipak! U bitci izpade konju podkova, i spotače se. General pade s konja. Kad je pao, ubije ga neprijatelj. Videći vojska pogibiju generala dade se u bieg i bitka bi izgubljena. Ciela je vojska bila pobiеđena, jer nijesu dobro zabili jedan bezvriedni čavao u podkovu!

Sputani Guliver

Ljudska je duša kao sklizalište na cesti. Izprva je hrapavo i neizglađeno. Zatim se djeca skližu po njemu i što se više skližu to postaje sve glađe i glađe. Nakon nekog vremena djeca jure po njemu gotovo sama od sebe. Isto je tako i s našim djelima. Što češće nešto radimo — dobro ili zlo — sve se više privikavamo i sve nam lakše ide. Kad je već podpuno utrt put, skližemo se po njem, da se više ne možemo ni zaustaviti.

Poznata ti je sigurno priča o Gulliveru? Dok je boravio u zemlji patuljaka, poput diva je nadvisivao sve! Liliputanci su ga ipak svladali! Istina, takvo uže nisu imali koje Guliver ne bi mogao raztrgati, ali su imali dosta »malenkosti«: tisuće i tisuće končanih niti. Tim su nitima sputali Gulivera, dok se nije mogao ni maknuti, a kamo li raztrgati spone od tankih niti.

Odatle možeš razbrati, sinko, zašto ozbiljni ljudi nastoje da se riеše i malih pogrješaka. Tko u malim stvarima popušta svojim neurednim nagonima, ni u velikim i ozbiljnim ne će mnogo pitati svoju savjest. O kako čovjek duboko žali kad vidi kako mnogo dječaka koji su u mlađim godinama podavali najveće nade — kasnije pođu putem grieha. A pošli su tim putem samo zato jer su u malim stvarima počeli bivati nemarni i popustljivi. I oni rastu, postaju ljudi, ali zapravo su samo karikatura pravoga čovjeka. Oni su kao onaj nedotjerani, bezoblični snjegović. Ako ga s malo dobre volje promatraš, sličan je konačno čovjeku, ima oči, ima usta, ima i papirnatu kapicu na glavi, ali značaja i volje nema. S prvim ga suncem nestane.

Kad sam vidio sobu gdjekojeg đaka i njegov stol, prestrašeno sam se upitao: jao, Bože, ako taj dječak ima i u duši takav nered!... Kefa za cipele i latinski rječnik, koža nogometne lopte i matematička bilježnica, pokvarena puceta i ravnalo, komadi staroga kruha i pasta za zube; sve je to ležalo u »pjesničkom« neredu jedno preko drugoga!

Pazi na red na tvome stolu, u ormaru, u sobi. U prvom redu zato jer je vanjski red ne samo dokaz unutarnje sabranosti nego ujedno i njezin pomagač. Tko ima uviek sve stvari u redu, njemu je lakše držati i misli u redu. Pazi na red i zato, jer samo uredan čovjek može biti i točan. Neuredan dječak svu silu vremena izgubi traženjem svojih stvari, a i kasnije će u životu svuda zakašnjavati. Zar i sam ne poznaš takvog dječaka! — Znam da ti nisi takav! Ujutro deset minuta prije osam ustane, pogleda vodu, saspe kavu u sebe, a onda na vrat na nos skuplja knjige i bilježnice. Ali eto ne može naći njemačke bilježnice. Sav izvan sebe prebacuje sve u sobi. Uzalud. Nema je. Nestala je. Napokon je nađe, ali već je pet minuta preko osam. Tada nastaje jurnjava. Zakasni u školu, profesor ga zapiše u razrednicu i bude kažnjen... sve zbog neurednosti. Sve bi se to još dalo pregledati; tu je samo u školu zakasnio. Ali ako kasnije bude u službi zakašnjavao u uredu na dužnost, zanemarivao i propuštao važne poslove! Bude li liečnik, skrivit će smrt mnogih pacienata, jer će u receptu izpustiti »gdjekoju sitnicu«. Bude li ljekarnik, načinit će loš liek, jer je recept samo površno pogledao.

I one neuredne, uzduž i poprieko nadrljane i zaprljane bilježnice! One zamazane školske knjige! Kad izpituju račune propalih trgovaca, kod najviše njih nađu da su neuredno i nemarno vodili svoje poslovne knjige. Bilo bi zanimivo iztražiti u tom pogledu i knjige »propalih« đaka.

Pazi, sinko, da tanki ali gusti konci sitnih zlih običaja, malih neurednosti i površnosti ne sputaju tvoj karakter!

Drži se dakle reda i u najmanjim stvarima. Olovka neka ti bude uviek zaišljena, ravnalo da ne bude zamrljano crnilom. Na stolu neka ne bude ništa osim što je potrebno za učenje ili je na ures stolu. Svaka knjiga, bilježnica, držalo, brisaljka neka je na svome stalnom mjestu, da je i u tami možeš naći. Točno svako jutro ili uveče navij svoj džepni sat. Pazi osobito na posuđene stvari (privatnu lektiru, rječnike,

šestar). Posuđeno nikome dalje ne posuđuj. Ne čekaj, dok vlastnik pošalje po ono što ti je posudio i t. d.

Pokvarena brava

Say, znameniti francuzki narodni ekonom, pripovieda zanimivi događaj, iz kojega se vidi, koliko može šteta nastati zbog male sitne nemarnosti. Na jednom ladanjskom majuru na vratima staje za sitnije domaće životinje pokvarila se brava. Za par časaka mogla se popraviti, ali to je takova »sitnica«, reče gazda. Naravno, dan za danom izašla je kroz slabo zatvorena vrata sad koja kokoš, sad koja patka. No jednom izkoči upravo jedan odojak! No to se već ne može podnieti! Ciela porodica i vrtlar, pralja i kravar polete za odojkom, da ga natrag utjeraju. Vrtlar prvi opazi, gdje je prasčić. Odmah skoče pred njega, ali trebalo je preskočiti jarak. U skoku se spotakne, izčaši nogu te je iza toga dugo vremena odležao. Pralja vrativši se s potjere za prasčićem očajno zalama rukama: rublje što ga je postavila da se suši palo je u ognjište i izgorjelo! Kravar je u velikoj brzini zaboravio svezati blago u štali, pa je i tu bilo štete. Gle, koliko je kvara prouzrokovala brava, za koju nisu marili. Mislili su da je to neznatna stvar, a mogli su je za malo novca popraviti.

Kadkada i najneznatnija stvar ima odlučnu važnost u ljudskom životu. Kako je ništava stvarca morska alga koja se priliepi uz stiene oceanskih brodova! A ipak je Kolumbo, kad su mu se mornari nakon dugog bezuspješnog puta stali buniti, umirio sve upravo algom. Gledajte, tu već ima alge, nismo dakle daleko od kopna!

Gledaj velike glazbenike! Koliko se svaki dan vježbaju da u najsitnijim tehničkim zahvatima uzmognu stalno ostati spretni.

Franjo Liszt je rekao: »Ako nisam jedan dan vježbao, već sam to osjetio ja, ako nisam vježbao tri dana, osjetila je to publika«.

Znaš li, iz čega se sastoje ogromne vapnene gore u Englezkoj? Iz tako sitnih malih puževa, čije školjke možeš tek mikroskopom zapaziti. I ogromne, velike parostroje, te strahovite grdosije, što pokreće? Naoko posve neznatne kapljice vode pretvorene u paru. Kako li je divna stvar brzojav! A znaš li »što je bio prvi korak tome veličanstvenom iznašašću?« Kad je Galvani nadošao na onu onako smiešnu »sitnicu« da

se odsječena žablja noga stane trzati, ako je taknemo raznim kovinama.

Nauči se dakle da u svom radu ne držiš ništa neznatnim.

Absalomova kosa

Jedan Björnsonov roman zove se »Absalomova kosa«. Tu se opisuju ljudi, koji propadaju ne zbog kakovih velikih pogrješaka karaktera, nego samo zato jer nisu znali biti gospodari u malim, sitnim svakidašnjim stvarima. Tko je gospodar nad malenkostima, taj znade vladati i nad velikim stvarima. Tko znade upotrebiti brzo prolazne sekunde, on je gospodar vremena. Ta kako bi mogao netko izvesti nešto veliko, ako se ne brine ni za male stvari? Nastoj dakle biti savršeno točan i vjeran u sitnim, naoko neznatnim dužnostima. Ti si, recimo u nekom zavodu. U šest sati ujutro zazvoni zvono. Treba ustati. Možda bi mogao proljenčariti još par minuta na toplim, mekim dušecima, ali ne čini toga. Odmah skoči iz kreveta i k umivaoniku! Da li je to malenkost! Čini se tako, ali u stvari je to — veliko jačanje volje, jer je to pobjeda nad lienošću.

Ili na pr. vrieme je učenju. Ne zievaj neprestano, ne prevrći pospano po knjizi, ne proteži se ,nego kratka, brza molitva, saberi se i na posao! Zar ne, to je malenkost? Nikako. To je pobjednički čin svladavanja samoga sebe. Dok je zločinac koga su smaknuli bio još malen, nije njegova majka znala, da će na vješalima svršiti. Tako i put k »delirium tremens« počinje s prvom prekomjernom čašom alkoholnog pića. Milijunska prevara u banki počinje s prvom lakoumnom prevarom za nekoliko para kod karata. Krivotvorenje mjenice počinje s prvim školskim varanjem u igri. I noćno bančenje po razvratnim mjestima počelo je u mnogog s nečistim slikama i nećudorednim štivom. Samo tko pazi i na malene neurednosti, od toga možemo očekivati da ne će trpjeti ni velikih. Samo tko se čuva i najmanje laži od toga se možemo nadati da će izdržati uz istinu i u težkom položaju. Samo tko je pošten u sitnicama, taj će takav ostati i u velikim stvarima. Uostalom to i Gospodin Isus Krist kaže: »Tko je vjeran u najmanjoj stvari, i u velikoj je vjeran; a tko je nevjeran u najmanjoj stvari i u velikoj je nevjeran«. (Lk. 16, 10).

Zar ne, sad ćeš razumjeti rieči velikog svetog Augustina: »Quod minimum est, minimum est; sed in minimo fidelem esse,

maximum est« .Što je maleno, maleno je, ali u malom biti vjeran, to je najveća stvar.

Kad se učiš mačevati, ne ide to tako brzo. Najprije treba da naučiš razne stavove; kako se drži mač, kako se udara. Treba dakle da dobiješ najprije temeljne pojmove o mačevanju. Niti Beethovenove sonate ne možeš svirati bez višegodišnjeg predhodnog vježbanja u skalama.

Imetak tratimo kunu po kunu, život uru po uru. Popuštajući u sitnicama otupljuje nam savjest. I kao što se prema novijim znanstvenim odkrićima cieli gorski lanci sastoje od ostataka malih životinjica koje prostim okom niti vidjeti ne možemo tako nastaju i najveće potežkoće našega života iz množtva sitnica od kojih pojedine jedva da zapažamo.

Vječno svietlo stolne crkve u Pizi

Neki drže i dar zapažanja neznatnom malenkošću, a ipak je to neobično važno sredstvo za sticanje znanja, za napredovanje u životu i za jačanje volje.

Uči marljivo ,kako treba dobro upotrebiti svoja osjetila i pažljivo otvorenim očima idi svietom, tj. razvijaj brižno u sebi moć promatranja.

Oko gleda, a duh zapaža. Indijanci čitaju mnog toga iz zgažene travke, iz jedva vidljivih tragova nogu. Stari su arabslikari znali izvrstno reproducirati svaki kret krila ptice koja leti. Evo ovi su imali izvrstnu sposobnost zapažanja.
ski astrolozi bez dalekozora iztražili tiek zviezda. Kinezki su

Prisutnost duha, sposobnost zapažanja i brzog odlučivanja nije potrebna samo zrakoplovcima, momčadi u podmornici, nego i svima onima koji hoće da plove morem ovoga života.

Ima jedna igra koja ti daje mnogo prilike da jačaš moć zapažanja. Postavi na stol trideset, četrdeset raznih predmeta bez reda pobacanih. Svi koji se igraju neka pogledaju na stol, čas dva pomatraju i onda okrenuvši se neka nabroje, što sve ima na stolu. Samo pokušajte! Neki u početku ne će znati više od petnaest dvadeset predmeta da zapaze!

Isto se tako može vrlo dobro vježbati moć zapažanja, ako više njih gleda do kraja neki događaj i onda odmah ili dan dva kasnije pripoviedaju, što su vidjeli. Svaki će drugčije pripoviedati! Ili: stanite u redu, i prvi neka šapne jednu rečenicu u uho susjedu da je »dade dalje«. Kako izgleda ta rečenica na koncu reda, kako li joj izvrnu izvorni oblik! Eto

vidiš, kolika je u čovjeka slaba sposobnost zapažanja. Tako slaba, da se vara i kod sitnica, koje svaki dan vidi. Pitaj samo prijatelja:

»Jesi li već vidio svoju džepnu uru?«

»Kako ne? svaki dan!«

»Nariši mi dakle kazalo džepne ure. Ne ćeš znati. Kladim se!«

»Kako ne bih znao?! Evo ga!« I pun veselja počne crtati i nacrtat će — krivo. Brojku je »četiri« narisao ovako IV, a na uri stoji IIII, a gledaj, nacrtao je i VI, dok na tom mjestu džepna ura nema VI nego malo kazalo za sekunde. Gle kako malo možemo vjerovati svojoj sposobnosti zapažanja!

Vježbaj se dakle temeljito u promatranju. Kako bi izvanredna odkrića mogli načiniti dječaci promatrajući na pr. život životinja! Kako vjeverica razbija orah, kako pas jede, kako jede mačka, a kako guske; kako kvočka vabi piliće, kako puž puže, kako zmija, a kako gusjenica itd. Zar ne, koliko si puta vidio konja ići kasom, ali ne bi znao reći na koliko načina premeće noge.

Mnogi i mnogi zure u sviet i uzalud ga proputuju uzduž i poprieko. Uzalud mu novci da putuje u inozemstvo, nikakve mu koristi od toga, jer ne zna zapažati. Gleda, a ne vidi. Naprotiv, tko je dobar promatrač taj prodire u dubinu događaja, taj pod ljuskom odkriva jezgru, iza vanjskog sjaja nalazi pravu vriednost stvari.

Oštra je moć zapažanja pomogla već čovječanstvu do izvanrednih odkrića. Koliki su već prije Newtona vidjeli jabuku gdje pada s drveta! A ipak je samo on tako duboko promišljao o tome, da je nadošao na zakon o sili teže. Koliki su već vidjeli, kako iz kotlića za kavu izlazi para! A ipak je samo Papin o tom dublje razmišljavao i pronašao na temelju toga parni stroj. Röntgen je u svom fotografskom aparatu našao jednu pokvarenu ploču. Zar misliš da ju je srdito odbacio? Nipošto! Promišljavo je o tom i iztraživao, kako je moglo doći svietlo do dobro zatvorene ploče. I pronašao je t. zv. Röntgenove zrake, koje prodiru i kroz tvrde predmete. Evo to su rezultati temeljitosti i točnosti!

Kapetan Brown je razmišljavao, kako bi najjeftinije mogao načiniti most preko rieke Tweed. Šetao se jednom vrtom i razbijao glavu tim problemom, kadno odjednom opazi paučinu, niti koje su vodile od jednog grma do drugoga. Hop! Evo ga! Ne bi li se mogao iz željeznih motki ili lanaca na-

činiti jednako konstruiran most? I ne dugo iza toga napravio je prvi lančani most.

Jednako je inžinir Brunel došao na misao da buši tunel s obje strane brda. Palo mu je u oči, kako neki mali kukac nabušuje bok broda. Najprije je bušio u jednom pravcu, a zatim u protivnom .Na temelju toga opažanja načinio je Brunel jedno od najdivnijih djela tehnike: tunel izpod Themse.

Isto tako je, kažu, Galilei odkrio zakon o njihalu. U crkvi u Pisi ulievao je crkvenjak ulje u vječnu svjetiljku koja gori pred Presvetim i visi na uzici sa vrlo visokog svoga. Tko zna, koliko se već puta to kroz stoljeća dogodilo i kolike su tisuće to već vidjele! A ipak je samo Galilei svojim bistrim okom i oštrim zapažnjem odkrio prviput, kako se vječno svietlo, kad ga je crkvenjak nehotice malo uzgibao, dugo i pravilno amo tamo njiše. Potaknut tom pojavom počeo je razmišljati i odkrio nakon mučnog rada od petdeset godina zakone o njihanju i usavršio je svoje izume o njihalu, koji su za mjerenje vremena, a i za astronomska iztraživanja od velikog značenja.

Oduševljeni rad

Vrlo važno sredstvo za jačanje volje i obrazovanje karaktera jest rad, jest veselo i oduševljeno izvršena svakidašnja dužnost.

Pogani su držali da rad ponizuje i da nije dostojan slobodna čovjeka. Tek je kršćanstvo vratilo radu čast naučavajući da rad oplemenjuje čovjeka. Kršćanstvo je pokazalo na veliku pomoć za obrazovanje karaktera koja se skriva u radu. Rad vrlo jača volju, jer on iziskuje svladavanje, odricanje, ustrajnost. Tko ima dovoljno jaku volju za to da ustrajno, točno i savjestno radi, on će se i u zauzdavanju strasti pokazati jačim nego onaj ljenivac, koji nemarno i brzo svrši svoj posao. Rad uzdržava dušu i tielo svježim, zdravim, bezposlenost naprotiv oslabljuje snagu i podkapa zdravlje. Uztrajan rad čini čovjeka stalnim, ozbiljnim, strpljivim.

Ne bi vjerovao, sinko, kako se jača volja, ako svaki dan izvršiš točno, s voljom i uviek na vrieme dužnosti što na te čekaju. Načini točan dnevni red za posliepodne, pa kad dođe vrieme da učiš onda... ma kakav ti drugi posao stajao na putu, ma kako te vabio divan, da se malo proljenčariš, ma kakova ti zanimiva knjiga dopala u ruke, ma kako te zvali prijatelji — ne popuštaj! Najprije dužnost! Veselo knjigu u ruke! Uči oduševljeno! U dužnosti što si je veselo izpunio skriva se ogromna odgojna snaga volje. Samo zbiljski, ozbiljan posao uzgaja dušu, a ne vjetrogonjska uzžurbanost. To je samo danguba. Ozbiljan posao zahtieva da pobjeđujemo svoju voljicu, svoje hirove, da svladavamo nepostojanost, nestalnost, želju za udobnošću.

Ne znam, da li si već putovao inozemstvom i divio se zgradama i hramovima što nam ih je ostavio srednji viek i kojima u ljepoti nema ravnih. Kad stojim u šumi lukova i stupova kölnske katedrale, ili u milanskoj katedrali među mnoštvom svetaca iz poput sniega biela mramora — znaš li što tada na mene najdublje djeluje? Poduzima me misao, da su ti stari slikari, kipari i graditelji, doista dali najbolje, što su imali, da se sačuva za buduća pokoljenja. Takav treba da je i tvoj rad, jer to je rad koji uzgaja. Danas je ljudski rad, tako brz, tako površan, tako nadničarski. Danas se radi samo za dnevnicu i nastoji se što prije svršiti i riešiti se posla.

Imat ćeš mnogo radosti, naučiš li se raditi c i e l o m d u š o m, dadneš li se na posao, pa ma kako ti se neznatnim činio, punom voljom, veselo, oduševljeno. Nije glavno, koliko je važan posao koji obavljaš, nego da u ono što činiš uložiš s v e s v o j e s i l e, c i e l u s v o j u d u š u!

Možda si već čuo za velikog englezkog filozofa i povjestničara Carlyle-a? Jednom je njegova žena morala cielu noć prosjediti kraj krušne peći, jer joj se kruh što ga je za svoga muža spremala nikako nije htio dobro izpeći. Skoro je već izgubila strpljivost. »Da se ja moram baviti tako neznatnim poslom!« No brzo se predomislila: »Nije li Benvenuto Cellini probdio cielu noć kraj peći kad su lievali znameniti njegov kip Perzeja?« Ima li razlika između Cellinija koji lieva kip i žene poja peče kruh svome mužu?« Da, i kruh se može s ljubavlju peći. Svakog je poštovanja vriedan onaj tko i male stvari izvršuje velikom savvjestnošću. Što je uobće vriedno da se čini to zaslužuje da se čini savršeno i temeljito, a što ne kaniš savjestno obavati to radije niti ne počinji.

Michelangela posjeti jednom neki prijatelj i začudi se što ga još uviek nalazi pri starom poslu. »Vaš posao uobće ne napreduje«, reče mu. »Kako ne? Mnogo sam na njemu izpravio, ovdje sam nešto oduzeo, ondje sam bolje izradio jedan nabor, ovdje sam učinio malo blažu crtu, ondje sam usta načinio izrazitijima.« »No to su sve takove sitnice!« začudi se posjetnik. »Da, to je istina«, odgovori majstor. »No te sitnice čine djelo

savršenim, a savršen biti nije sitnica.« Kad sam bio u Milanu, uzpeo sam se na vrh katedrale, na vrh hrama kome po ljepoti jedva da imade premca. Ciela je crkva sagrađena iz biela mramora. Krov resi mnoštvo malih mramornih tornjeva. Udubine tih tornjeva pune su kipova svetaca, sve ljepši od ljepšega i sve opet iz mramora. Za vrieme zidanja zapita netko kipara, koji je marljivo dlietom dubao: »Čemu tolika muka! Ta odozdo nitko ne će vidjeti kipove« »Odozdo nitko«, odgovori kipar, »ali odozgo će vidjeti Bog!« Bog vidi moje djelo, i to mi je dosta! Zar ne, koliko duha ima u ovako izvršenoj dužnosti?!

Dužnost izvršena punom dušom uzgaja duh, a zlovoljno, površno izvršen posao kvari dušu. Posao što ga izvršiš nećkajući se, bez volje, bez duše, čangrizavo, na silu, gori je nego da ga uobće niesi izvršio, jer te vara i obsjenjuje kao da si nešto ipak učinio.

Iz istog materiala iz koga umjetnik izrađuje remek-djelo, nadrimajstor, šeprtlja načinit će nakazu. Tako može netko biti junak rada, radom svoj karakter oplemenjivati, dok je drugi rob rada, koji stenje pod njegovim jarmom. Čovjek je rođen za rad. Ako već i onako moram raditi radit ću dobrovoljno i rad će mi se lakše odvijati. Iz nužde ću načiniti krepost.

Dužnost

Dužnost! Rieč čarobne snage! Izpunjavanje dužnosti podiže i čini velikim i narode i pojedince, a zanemarivanje ih dužnosti upropašćuju. Narodi koji su vršili svoju dužnost, pobjednički su se oduprli buri svjetske poviesti, a lieni su propali.

U nekoj staroj crkvi ima zanimiva slika. Na njoj su prikazana pojedina životna zvanja. Tu stoji papa u podpunom sjaju, a pod njim nadpis: »Ja vas sve učim.« Tu stoji car s krunom i žezlom i pod njim nadpis: »Ja nad svima vladam«. Tamo vojskovođa s kacigom i mačem: »Ja vas sve branim«. Seljak zaorava plugom duboku brazdu i veli: »Ja vas sve hranim.« Posve dolje na rubu naslikan je đavao izcerena lica i veli: »A ja ću vas sve odnieti, ako ne budete vršili svoje dužnosti.«

Kako duboko značenje ima ta slika! Bio car ili ratar, svejedno, samo neka svaki vrši svoju dužnost! Život je na zemlji kao kazalištni komad u kome je Bog svakome dao njegovu

ulogu. »Ne ovisi o tebi koju ćeš ulogu dobiti, ali do tebe stoji, kako ćeš je odigrati. Nije glavno, što glumiš, nego, kako glumiš. Tko igra cara, može biti izzviždan, ako zlo igra, a postolarskom će šegrtu pljeskati, ako je dobro odglumio svoju ulogu.

Na svakom koraku žalostno čujem gdjegovore: »Ne znam, što ću biti. Svaki je stalež prenapunjen.« Ne boj se, sinko! U svakom zvanju vlada još velika oskudica na revnim, zdušnim, valjanim i marljivim ljudima!

U nepokolebivom vršenju dužnosti krije se silna odgojna snaga. Treba da činimo sve što od nas naš položaj iziskuje, treba da to činimo i onda kad nam nije ugodno i kad nam se ne da.«

Ne smijemo mjeriti vriednost života prema tome, koliko nam se u njemu želja izpunilo, nego koliko smo dužnosti znali izvršiti.

Život bez rada jest kao okvir bez slike.

U ratu su bila pogođena dva zrakoplova u času kad su se vraćali s izvidničkog lieta. Izviđač je umro odmah, dok je ranjenom pilotu uspjelo da se svojim zadnjim silama spusti iza vlastite bojne linije. Vojnici dotrče. Znate li koje su bile zadnje pilotove rieči? Izprekidanim rečenicama opisao je položaj protivnika i pokazao na fotografski aparat, što ga je mrtvi izviđač još čvrsto držao u rukama. O podne su pokopali obojicu, ali su u isto vrieme osvojili i neprijateljske položaje.

„Danas nisam dobre volje"

Učenje, uspjeh ovisi u prvom redu o volji, a ne o razpoloženju! A ipak koliko se đaka običaje izpričavati: »Danas ne mogu učiti. Nisam razpoložen kako treba, pa bih se samo uzalud mučio. Sjutra ću zato dvostruko toliko raditi.«

Ne zaboravi: posao koji odgodiš na drugi dan uviek je teže izvršiti nego bi to bilo onaj isti dan. Neka ti nikada vršenje dužnosti ne bude zavisno o razpoloženju. Dužnost koju odgađaš iz dana u dan postaje poput aveti i njena ti sjena neprestano prieti i truje ti svaku zabavu svaku razonodu. Tko je dužan, najbolje je da plati što prije. Nikada nemoj zaboraviti ono jednostavno pravilo: »Najprije dužnost, onda zabava!« Vrlo se mnogo dječaka tuži da ima »peh«, da profesor ima na njega »pik«, da njemu ništa ne ide za rukom.

A najviše tih učenika ima samo jednu pogrješku: U njih je na prvom mjestu zabava, zatim veliki ništa, a onda se njgdje daleko otraga vuče dužnost.

Čuo si već sigurno za onoga pompejskog vojnika, koji je stajao na straži, dok je lava zasipavala grad. Kako znadeš, 79. je godine prije Krista provalio Vezuv i uništio dva grada: Pompej i Herkulanum. Vruća je kiša pepela i vatrena lava posve pokrila cieli kraj, a zdvojni su stanovnici u divljem i bezglavu biegu nastojali spasiti barem goli život. Samo je taj rimski vojnik ostao na straži a da nije trenuo okom. U onom su ga metežu zaboravili izmieniti. Dužnost ga je onamo krikovala i nije se micao. I dođe lava. Vatra bukti. Sumporni njen dah zagušuje. Kao da se otvorio pakao. A vojnik stoji, stoji, dok ga lav nije pokopala. Kod izkopavanja su ga tako našli na mrtvoj straži, s kacigom na glavi, oklopom i kopljem. I danas je kaciga, koplje i oklop toga vojnika najvriednija dragocjenost u napuljskom Museo Borbonico. On je nepokolebivo izdržao uz svoju dužnost i radije se dao od lave pokopati, nego da baci ljagu na čast rimskog vojnika.

Na tebe sinko, možda ne čekaju ovakove ratne zadaće, a l i t e č e k a ž i v o t s a s v o j i m v e l i k i m d u ž n o s t i m a! Imaš dužnosti prema Bogu, bližnjemu, crkvi, domovini. Nismo na svietu zato da budemo ovdje sretni i da nam što više uživanja padne u dio, n e g o d a i z p u n j u j e m o s v o j e d u ž n o s t i, k o j e n a m j e B o g d a o. Možda ti se čini tvrdim ovaj odgovor, pa ipak samo takovo shvaćanje dolikuje poštenom čovjeku. »Moje je djelo činiti volju Otca svojega«, rekao je Spasitelj svieta o sebi. To treba da i mi o sebi kažemo.

Ima mladića, koji neprestano izčekuju »bolje razpoloženje«, »bolju volju«, da bi mogli učiti. Horacije veli: »Tko je dobro počeo posao, već ga je napola svršio. A onaj tko neprestano odgađa kad će početi bolje živjeti, jest kao onaj ratar koji skrštenih ruku čeka, kad će već opasti poplava, a ona ne opada, nego valovi samo navaljuju i navaljuju«.

Dimidium facti, qui coepit, habet, sapere aude,
Incipe! Qui recte vivendi prorogat horam,
Rusticus expectat, dum defluat amnis, at ille
Labitur et labetur in omne volubiis aevum.

Sve što je na nebu i na zemlji podloženo je vječnoj volji Božjoj. Prirodni zakoni bez razlike točno slušaju tu vječnu volju: zviezde idu svojim putem, mjeseci pravilno kruže oko svojih sunaca. Oni to ne čine slobodno, nego silom fizičkih zakona

koje je Bog postavio. Jedino čovjek ne »mora«, nije prisiljen — vršiti Božje zakone. Bog je čovjeku dao slobodnu volju. Svojom se voljom čovjek može suprostaviti Božjoj volji. To je onda grieh. Ako čovjek ne će da hoda u tami, ako ne želi propasti, onda treba da vrši zakone Božje upravo tako kao i najmanja travka ili kukac. Izvršuj dakle najvećom savjestnošću i one dužnosti koje ti se čine neznatnim. Time ćeš zalsužiti pohvalu, koju je netko izrekao o jednostavnom zidaru: »Na svakoj se opeki vidi njegova savjestnost.«

Nelson, znameniti englezki pobjednik, odmiral, umro je uz rieči: »Hvala Bogu, učinio sam svoju dužnost!« Izvrstna pobudna utjeha čovjeku na koncu života izpunjena radom! O kad bi jednom i ti tako mogao o sebi reći!

Onaj, koji se prekasno rodio

Tko ne radi, ne može biti nikada sretan. Možda ti to zvuči smiešno, možda i ne vjeruješ da je to istina. Ipak je to prava pravcata istina. Rad osigurava zdravlje i tielu i duši. Plug koji je zabačen u kutu zarđa, a ako njeme oru, svietli se i sjaji. Upravo tako zarđali ljenivac, dok marljivu čovjeku sjaju zjenice od veselja. Uzalud: određeno je čovjeku, i to se ne da promieniti, da »u znoju lica svoga jede kruh svoj.« I sama priroda pokazuje da je dobro i koristno za čovjeka ako radi. Ljudi koji ne rade ne žive dugo. Naprotiv najvišu su starost doživjeli upravo oni ljudi koji su cieli život neprestano radili.

Moderni sviet bježi od rada. To je moderna bolest. I tu se pokazuje nedostatak jake volje u modernog čovjeka. Za rad treba svladavanja, stege, jednom rieči: j a k e v o l j e. Po svojoj naravi nitko nije radnik. Kao što sila teže privlači materiju k zemlji, tako mekoputna narav vuče čovjeka u lienost. A tko plemenitim zamahom poleti na rad i pobiedi lienosti u sebi, kasnije će uživati i blagoslov rada.

Tajna je uspjeha u ovome: u v i e k r a d i t i, v e s e l o r a d i t i! Mnogi se dječak cieli sat pripravlja da pola sata uči. Zar može uspjeti?

A ako posao ne će da ide od ruke? Ako mi lekcija ne prija? Svejedno! Muževna, energična, jaka volja uklonit će sve zapreke! Kad si jednom zahvatio u posao, vidjet ćeš da ide, uzprkos svega prijašnjeg nerazpoloženja. Naravno, tko najprije pola sata zieva, bez kraja i konca se proteže prije nego počne radati, taj već unapried stvara zlo razpoloženje za posao.

Drži se reda u učenju! Čuvaj red i red će sačuvati tebe. *Serva ordinem et ordo servabit te*«, rekli su već stari. Dužnost koju si u redu izvršio dvostruko je vriedna, dok je neuredan posao samo krađa vremena. Razcjepkan posao nije ništa bolji od podpunog nerada.

Iz života najznamenitijih ljudi znademo da su svaku večer unapried odredili razpored rada za naredni dan. I ti za sebe izradi — barem u glavnim potezima — dnevni red. A onda ga drži! Na pr. u jedan ću sat doći iz škole kući, onda objedujem, zatim pola sata odmora, onda do pet sati učenje, do šest igra, razonoda, do sedam sviranje, učenje jezika, večera, čitanje privatne lektire, u devet sati kratka večernja molitva, počinak. Kad dođe vrieme radu, odmah ga se prihvati. Ali zbilja prihvati! Neumoljivo! Nepokolebivo! Makar ti nešto šapće u uho: ta imaš do sjutra dosta vremena, pa makar kako zamamljivo vani sunce sije. Svejedno! Najprije dužnost. Vidjet ćeš da ćeš mnogo više toga moći svršiti ako razdieliš vrieme nego ako obavljaš posao zbrda zdola. Život je tako kratak, a tako je mnogo toga što nam valja znati — dakle gospodari dobro tim kratkim vremenom. Englezka poslovica kaže: Tko rano legne i rano ustane, bit će zdrav, bogat i mudar.

Bio neki đak, koji je dosljedno i točno uviek i svakamo zakasnio. To mu je tako prešlo u običaj, te već nikamo nije stizavao na vrieme. Lukavi su drugovi o njemu izmislili duhovitu rečenicu: Taj se pet minuta prekasno rodio i od tada nije kadar tih pet minuta nadoknaditi. Kad je odrastao, nigdje ga nisu mogli upotriebiti, u službi je uviek imao velikih neugodnosit zbog neprestanog zakašnjavanja. A što će biti, ako i u nebo zakasni? Ne treba puno — samo pet minuta!

„Naša ura zaostaje"

Bez daha uleti u kolodvorsku čekaonicu neki čovjek: »Molim propustite me, putujem brzim vlakom u Beč!« »Ovaj čas je otišao«, odgovara mirno vratar. »Užasno! Što ću sada? nu štetu«, jadikuje zaostali putnik. No nema prava da jadikuje. Vlak je bio točan, tek on nije bio točan. Tako je uobće u cielom Bezuvjetno sam morao odputovati! Time ću pretrpjeti ogromživotu: događaji se razvijaju i odvijaju vrlo točno, strašno točno, samo ljudi običavaju biti netočni.

Vrlo je vjerojatno da je naš zaostali dobriković još kao đak uviek ustajao pet minuta prije osam i da nije nikada u

pravo vrieme došao u školu. Iz te sitne prve netočnosti razvilo se u njemu kasnije ono komotno i površno mišljenje i običaj. I tako je i sada na vlak zakasnio i pretrpio veliku štetu.

Što je zapravo točnost? Vrlo jednostavna stvar. »Sve ima svoje vrieme«, kaže mudri Salamon. »Odmah ostavi nešto, kad mu je prošlo vrieme i odmah se prihvati nečega, kad mu je došlo vrieme«. Tko se drži ovog jednostavnog pravila, svršit će sve što mu je povjereno da svrši i svršit će sve u svoje vrieme. Vrieme točnosti počinje ujutro. Vrieme da ustaneš — recimo u šest sati. U taj čas treba da shvatiš i oćutiš: vrieme je počinku prošlo. I tada kratka junačka odluka i hop iz kreveta. Učiniš li tako, ne ćeš se nikada tužiti: molim niesam imao vremena za jutarnju molitvu. Samo onaj nema za to vremena tko se još četvrt sata iza kako se probudi vrti u krevetu.

Došlo je vrieme da učiš. Zlata vriedi onaj tko i tu znade biti točan. Kad je vrieme učenju, treba da odmah počneš raditi, a ne tek nakon polsatne priprave, protezanja, promišljanja i brojenja na puceta: bi li, ne bi li počeo, da li da učim, da li da ne učim... Tko je točan, kad ide u školu nezaboravlja kod kuće knjige i bilježnice, a tad se kasnije ne mora izpričavati: »Ne znam, kamo sam ih metnuo.« U točnog i urednog mladića može se čovjek podpuno pouzdati. On pokazuje budući čvrst karakter.

Biti točan! Dvie su čedne rieči, a ipak nepregledno važno sredstvo za odgajanje karaktera.

Može li te što jače pomoći da postigneš ćudorednu veličinu i da postaneš podpun čovjek nego da svoju dužnost svaki dan točno izvršiš; pa bilo i sto puta na dan, da je uviek izvršiš kad to od tebe traži dnevni posao, da budeš savjestan i u malim stvarima i da radiš s ljubavlju i onda kad te nitko ne vidi. Ne kaže poslovica uzalud: »Točnost je uljudnost kraljeva.« Zaista treba kraljevskih poteza, veličine, hrabrosti i junačke uztrajnosti, da uzmognemo svladati sve zapreke, da ne oklievamo kam nam u ušima zazvoni sveti zov dužnosti.

Tko znade cieniti vrieme, uviek je točan. Tko ne dopušta da ga dugo čekaju, pokazuje da znade cieniti i vlastito vrieme i tuđe. Naprotiv, tko je u početku neuredan i netočan, postepeno postaje nepouzdan i vjerolcman. Tko ne cieni vrieme, o tom i nehotično držimo da je lakouman i u svojoj službi.

Tko je netočan na njegovu se rieč ne možeš pouzdati. A netočan čovjek, i koji ne drži rieč, vriedi družtvu baš toliko koliko i anarhist i revolucionar. Naprotiv, mladić koji je uviek u svemu točan daje dokaz jakosti volje, pouzdanosti, karakte-

ra. Znaš li jedno od prvih svojstava karaktera? Ako si rekao »da«, drži nepokolebivo svoju rieč, a treba li reći »ne« imaj hrabrosti otvoreno to reći.

Molim, gospodine profesore, naša ura zaostaje«, izpričavaju se učenici kad zakasne. A trebali bi reći — da znadu biti iskreni —: »Gospodine profesore, molim, bio sam neuredan i lien pa sam zakasnio.« »Ura nam zaostaje?« Znaš li, što je odgovorio Washington jednom svom tajniku, kad se zakasnivši slično izpričao? »Ili nabavite drugu uru ili ću se ja ogledati za drugim tajnikom!«

Mnogo se istine krije u riečima admirala Nelsona: »Sav svoj uspjeh mogu zahvaliti tome što sam sve svršavao četvrt sata prije određenog vremena.«

Siromašan đak

Često puta se divim, kad promatram onu doista nadčovječnu borbu koju je prisiljen pojedini mladić izdržati da može nastavljati svoje školovanje. Siromašni mu roditelji stanuju negdje na selu i jedva smognu da ga malo bar pomognu. Mladić je izvanredno marljiv, rano ustaje da svrši svoje zadaće, jer kasnije podučava druge, nema doručka, objed dobiva svaki dan drugdje kod koje milosrdne obitelji, odielo mu puno zakrpa, zimi soba hladna. A tamo u razredu sjedi do njega elegantno odjeven — zimi ima i krznenu bundu — naparfimiran drug. I kada taj u deset sati uz važni izraz lica razčinja svoj kruh sa šunkom, mome se siromahu često suzama zastru oči: »O Bože, kad se ja ne bih morao toliko boriti za svoj obstanak!«

Ako si, dragi sinko, i ti takav siromašan đak, htio bih te utješiti, ne srami se svoga siromaštva. Htio bih ti svratiti pažnju na to d a u b o r b i p r o v e d e n e g o d i n e đ a č k o g a ž i v o t a, i m a j u v e l i k u o d g o j n u v r i e d n o s t. Tvoj će bogati drug rastući u izobilju, u vječnoj udobnosti, zabavama, dokolici, u najboljem pak slučaju u pretjeranom sportu lako potratiti skupocjeno vrieme i mladost, koja se ne vraća. Bogatom je školovanje možda samo smetnja u pojedinim zabavama, dok siromašnog đaka učenje osvježuje, veseli, utjeha mu je i nada u bolju budućnost. Poznam mnoge dječake kojima upravo zbog velike preimaštine nedostaje ozbiljnog shvaćanja života i čvrste volje za rad. Sa sličnim, jednako lakoumnim drugovima dangube u glupim igrama, tumaranjima korzom,

plesnim zabavama, udvaranju itd. Ne poričem: veliko siromaštvo prouzrokuje mnogi gorki čas, ne jednoj sposobnosti podrezuje krila i slabi čovjeku polet; ali je sigurno i to da u preimaštini propada još više talenata i karaktera. Bogati mladić jedva da ima kakav cilj za koji bi radio, dok je siromašnome sviet velika trgovačka kuća, u kojoj se za novac koji se zove rad može kupiti sve. Kad on kasnije odrastavši dođe svojom marljivošću u bolje stanje, tada tek uviđa, koliko ima da zahvali tome što je u mladosti oskudievao.

Bogati mladić — ako je valjan — učenjem stječe tek diplomu, a siromašan je u svojim đačkim godinama, koje je prezebao i progladovao, postigao i samopouzdanje i muževnost, prisutnost duha, odlučnost. Nema sumnje: mnogi se talenat izgubi u prosjačkoj torbi siromaštva, ali još ih više propadne u razmaženosti udobnog bogatstva.

»Za novac koji se zove r a d prodaju bogovi sve«, kaže grčka poslovica.

Siromašni dječaci - veliki ljudi

S t e p h e n s o n, izumitelj parostroja, rodio se u siromašnoj rudarskoj kućici. Otac mu je bio dnevničar, a radio je na stroju što je vukao ugljen iz rudnika. U početku je mladić bio zaposlen kod čišćenja ugljena, a onda su mu povjerili konja koji je vukao stroj. W a t t, dok je razbijao glavu svojim velikim iznašašćima, morao je raditi frule, orguljice, kompase od čega se uzdržavao H e r s c h e h, znameniti astronom? zasluživao je kruh u jednoj muzičkoj kapeli. Za vrieme odmora odlazio je iz plesne dvorane, promatrao svojim dogledom zviezde i onda se vraćao i svirao dalje. Još kao posve nepoznat muzičar odkrio je zviezdu Uran, i time je odjednom postao znamenit. Franklin je dugo živio kao tiskar i trgovac knjiga, a Fergusson kao slikar portreta. Canova, nenadmašivi kipar, bio je izprva klesar kamenja kao i otac mu i djed. Tintoretto je u početku bojadisao odiela. Caravaggio je bio zidarski pomoćnik. Giotto je bio pastirče. Haydnov je otac bio siromašni kočijaš. Fizičar Faraday, sin kovača, bio je kao dječak knjigovežki naučnik i bavio se tim poslom sve do svoje dvadesetdruge godne. Niesu li to primjeri koji potiču, podižu i upućuju čovjeka da se prava sposobnost i marljivost proturava kroz najveće potežkoće? Kopernik je bio sin pekara, Poljaka po narodnosti. Kepler je bio diete krčmara Niem-

ca. Newton i Laplace bili su siromašni seljački sinovi. Da svi ti niesu bili prisiljeni da se u mladosti bore za život s maćuhinskim prilikama, možda ne bi njihove sposobnost došle do tolikog izražaja.

Hoćeš li još primjera? Shakespeareov život ne poznamo točno, ali je sigurno da se rodio od siromašnih roditelja.

Nigdje se pravim talentima ne otvara tako pogodno polje da dođu do priznanja kao u katoličkoj crkvi. Obćenito je poznato, da su muževi koji su bili odjeveni najvećim crkvenim častima vrlo često potjecali između sposobnih sinova jednostavnih siromašnih obitelji.

Grgur VII. (jedan od najvećih papa) bio je sin tesara, Siksto V. sin pastira. Otac pape Hadriana IV. bio je mornar, a tako siromašan, da mu ni za svieću nije dostajalo novaca, nego mu je sin — kasnije papa! — učio svoje zadaće pri svietlu ulične lampe! Gdje je tajna uzpjeha svih ovih? Talenat? I to, ali glavno je njihova željezna volja, uztrajnost, marljivost i napokon to da su znali dobro upotrebiti vrieme.

Koliko vriedi vrieme?

Englezi imaju kratku ali cielom svietu poznatu poslovicu: »*Time is money*« — vrieme je novac.« Ta poslovica ipak nije podpuna. Vrieme je više nego novac, vrieme je tkanina, iz koje krojimo život. Tko dakle hoće u životu napredovati mora znati cieniti vrieme kako treba.

Vrieme osobito u naše dane prometnog života postaje sve važnije. I doista, još se samo u selima mogu ljudi, kupac i trgovac, šef i činovnik, prije nego li pođu svaki na svoj posao, još malo porazgovoriti o vremenu, o tome kakova će biti žetva ili berba, hoće li biti kiše i zapitati se za zdravlje svoje i svojih obitelji.

U iztočnim bazarima i danas je još običaj da trgovac — samo da lakše prevari kupca — mnogo govori, preporučuje robu, pravi komplimente, kune se i t. d. Za sve to vrieme mogli su sklopiti deset poštenih poslova. Kod naprednih naroda ni trgovac ni kupac, ni šef ni činovnik ne odgovara mnogo. Dapače u englezkim i američkim uredima i trgovinama za one koji hoće razgovarati nerietko se na zidovima nalaze ovi natpisi: When you have done your business, please trot — kad ste svršili svoj posao, izvolite otići. Ili: We know all about the weather — obaviešteni smo već kakovo će biti vrieme. Ili: We have read all paper — pročitali smo već sve novosti.

Kad u velikim knjižnicama stojim pred ogromnim redom knjiga sv. Augustina, sv. Bonaventure, sv. Tome Akvinskoga i t. d. mislim vada na to kako su ti ljudi samo imali toliko vremena te su mogli napisati toliko množtvo knjiga. K tome su još mnogi od njih umrli razymjerno rano i osim pisanja knjiga imali su obilno još i drugoga posla!

Stojim na pr. pred djelima sv. Tome Akvinskoga. Tridesetčetiri ogromna folio svezka! Kako je mogao toliko napisati jedan čovjek, koji je živio u svemu petdeset i dvie godine i osim pisanja još mnogo poučavao i propoviedao? I nije pisao romane, nego rješavao najteža filozofska i bogoslovska pitanja!

Gdje su ti ljudi smogli toliko vremena? Tako da nisu potratili niti jedne minute u svom životu. Tko hoće stvoriti nešto veliko, mora i u najmanjim stvarima biti točan i vjeran.

Ti su muževi imali jednu tajnu: znali su vrieme dobro upotriebiti. Sat se sastoji od časova, i tko dobro upotriebi časove, taj je upotriebio i dane. *Tempus omnia fert, sed et aufert omnia tempus* — vrieme sve donosi, ali vrieme i odnosi sve. I mi velimo: vrieme gradi, vrieme razgrađuje. Velika je mudrost u tome: svaki čas dobro upotriebiti. Imao je pravo onaj stari redovnik, kad je na pješčanoj uri u hamerlebenskom samostanu napisao ove rieči kao upozorenje:

Praeteritum effluxit, nondum venere futura,
Praesens in puncto vertitur, illud habes,
Punctum illud praesentis habes, illud habes,
Punctum illud praesentis habes, recte utere, merces
Virtuti, vitio poena superstes erit.

Ti si sigurno i ovo izkusio: upravo oni »ne mogu dospjeti da svrše posao, nemaju vremena« koji zapravo nemaju nikakova posla. Lieni đak odgađa uviek na zadnji dan, na zadnji čas svoju dužnost, on piše svoju domaću zadaću na večer dan prije nego što je mora predati. Pogledaj dobro: Tko radi najviše za obće dobro, za čovječanstvo? Tko piše najbolja znanstvena djela? Možda oni koji imaju svega u obilju? Oni koje je imetak njihov oslobodio od briga za život, te tako imaju dosta vremena? Doista u najviše slučajeva ne, nego upravo oni koji su od jutra do mraka privezani uz posao. Zaista vriednost vremena vrlo je velika.

20 minuta = 12,000.000 dolara

Zar zbilja toliko vriedi vrieme? Nije moguće! 20 minuta 12 milijuna dolara! Kako to? Između Newyorka i Buffala prvotno je vlak obilazio oko duboke doline Tuckhannock. Amerićani su kasnije tu dolinu premostili viaduktom, koji je stajao 12 milijuna dolara. Tako je vrieme vožnje skraćeno za dvadeset minuta. Za dvadeset minuta vremena izdali su 12 milijuna dolara!

I te kako je dakle istinita ona rečenica u »Faustu« premda je odmah u početku kaže Mefisto: »Izkoristite vrieme, ono umire tako brzo.«

Posebno je važno, da mladenačko vrieme dobro upotrebimo za rad, za učenje, jer je to doba sabiranja duševnog kapitala i znanja, vrieme priprave za život. Kasnije ćeš morati živjeti od onog duševnog blaga što si ga kao mladić sakupio.

Družtva za osiguranje života nuđaju se da će mlade ljude koji još nisu navršili dvadesetu godinu života, uz naplatu neznatne svote godišnje, osigurati za starost na veliku svotu. Čine to zato jer znadu da i malena glavnica u mladosti uložena uz kamate tiekom života naraste vrlo znatno. Isto pravilo vriedi i za duševnu glavnicu, što smo je u mladosti sakupili. Tko je na pr. u četrdesetoj godini naučio njemački po ljudskom će računu od toga još oko dvadeset godina crpsti korist. Tko je naprotiv naučio taj jezik u dvadesetoj godini, imat će od njega koristi recimo četrdeset godina. Dakle ne samo da će se moći dvaputa toliko vremena koristiti se znanjem, nego će mu ono dobro doći upravo onda, kada bira stalež. Otvara mu se mnogo više mogućnosti da nađe dobro namještenje u životu. Sinko, o tebi ovisi, koliko ćeš glavnice sakupiti! Svako u mladosti sakupljeno znanje izvrstna je glavnica, koja će u životu nositi obilne kamate.

I sam nas uređaj ljudskoga organizma upućuje na to. Čovjek se kasnije ne vježba toliko kao za mladih dana, razvienom organizmu nije to potrebno. Jednako tako čovjek ne može kasnije niti toliko učiti kao u mladosti, kad ima najviše duševne elastičnosti. Tko najkasnije u dvadesetpetoj godini nije gotov s naukama, jedva će ih kasnije svršiti. Sklonost

i spremnost za učenje traje u čovjeku po prilici do dvadesetpete godine, kasnije se zamjetljivo umanjuje. Kasnije um radije sam stvara nego prima. Tko dakle nešto temeljito, savršeno ne nauči prije dvadesetpte godine, kasnije će to težko nadoknaditi.

Ne trebam posebno naglasiti da ne želim da tako radiš da oboliš. Da, nama je potreban odmor i oporavak, ali i to sve u svoje vrieme. Ne miešaj, ne brkaj rad i zabavu, jer je to samo na štetu obojemu. Neka ti bude geslo: kad radiš, radi tako da napneš sve svoje sile, a kad se odmaraš, onda se smij punim srdcem i uživaj čiste radosti života — nemoj ni misliti na rad. Samo nemoj nikada sanjarenjem i neradom utucati dragocjeno vrieme.

Transeunt et imputantur

Stari su na velike zidne ure rado izpisivali mudre rečenice, da ih te rečenice upozoruju na prolaznost vremena. Na nekoj se uri može čitati: *transeunt et imputantur,* a znači po prilici: časovi brzo prolaze jedan za drugim, ali o svakom ćeš morati polagati račun. Zar ne vidiš kako satovi odprhuju i kako se minute brzonoge u bezkrajnim nizovima žure dalje? Zar ne ćutiš kako dah prolaznosti dira tvoje lice.

Transeunt et imputantur! Mnogom mladiću ne bi škodilo da zapiše tu izreku. Ima ih mnogo, koji su postali pravi umjetnici u rasipavanju vremena. Ti ne misle da je baš rad u mladenačkim godinama prieko potreban, jer tada treba sakupljati blago za cieli život.

Ima vrieme u životu mladića kada se lako podaje sanjarenju. On opjevava mjesečev sjaj, pjeva suncu i zviezdama, snuje roman svoje budućnosti, fantazija mu se šeće po oblacima, proživljuje bajne mogućnosti, gleda pred sobom život, kako se prelieva u bojama — a ozbiljni posao zaostaje. Naravno, za rad bi trebalo više jake volje, nego za romane zamišljene u fantaziji — za kule u zraku! Takovi sanjari kroz tjedne predu dalje građu za koji omilio im roman, zamišljaju kakav bi imao biti nastavak, vode nježne razgovore sa svojim junacima iz pripoviesti — a međutim odmiče vrieme. »Sanjarenje kvari život«, veli Vörösmarty. Zar da se onda čudimo ako ti dječaci iz svoga sentimentalno i sanjarski naslikanog svieta tako težko silaze u ozbiljni život rada i izpunjavanja dužnosti? A kad im ipak jednom treba raditi, ide

to zlovoljno, onako »bi — ne bi«. Za takove na osobiti način vriedi opomena: Transeunt et imputantur.

Kad jednom prošlost postane sadašnjost

Zašto ne smiješ razsipavati vrieme u neradu i bezkoristnim zabavama? Već i zato ne smiješ to činiti, jer to vrieme, tvoj zemaljski život, ne pripada tebi! Dobio si ga samo u zajam i morat ćeš jednom o njem polagati račun. Kada? Ne znaš. Samo to znaš da smrt može doći svaki čas. I onda će Bog svu tvoju prošlost u jedan tren pretvoriti u sadašnjost. Dakle, budi svaki čas pripravan na obračun. Ne bi škodilo, kad bi pokadšto mislio na taj obračun. »Još sam tako daleko od toga« — misliš. Dobro, daleko si, neka bude, ali svakim se pojedinim satom približuješ tome obračunu. Kako si još daleko? Tko to može znati. Starci moraju umrieti, mladići mogu umrieti. Vidio sam umirati i dvanaest i petnaest i osamnaest i dvadesetgodišnje mladiće.

Zanimiva mi je misao ovaj čas pala na pamet. Kad bi te kakav učeni liečnik pregledao, malo ti po leđima i prsima pokucao, ovamo onamo te okrenuo i rekao da ćeš za osam dana umrieti, reci mi, što bi učinio? Kako bi upotriebio tih osam dana? Ne bi li morao još mnogo dobra učiniti? Od mnogih moliti oproštenje? Mnogo još pogrješaka izkorieniti iz duše? Mnogo još grieha oprati?

Mislim, da se ne bi nitko našao, ma tkogod bio, tko ne bi tih osam dana bolje izkoristio, nego bilo koji tjedan u dosadašnjem životu. A izkustvo je dalo mnog puta pravo poslovici: *Heute rot, morgen tot.* Danas jesmo, sutra nismo!

Da li si čitao kako najsnažniji umjetnik šesnaestog vieka Michelangelo, čovjek koji je stvorio mnogo nenadmašivih remek-djela, kao starac jadikuje nad izgubljenim vremenom:

»O jao, jao meni, kako me prevariše
brzoletni dani i zrcalo,
koje onome tko ga u oči pogleda
kazuje čistu stvarnost.
Kao meni, događa se onome koji koleba i oklieva.
Vrieme mi ode neopazice
i sjutra ću se probuditi siedih vlasi.
Već ne koristi tu kajanje, uzalud
ovdje i dobar savjet. Smrt mi je za tragom.

Kao neprijatelj sam sâm sebi,
uzalud lievam svaku suzu.
Nema veće štete od izgubljena vremena«.

Vulnerant omnes, ultima necat — svaki udarac ranjava, zadnji ubija. Tako stoji napisano na nekoj staroj uri. Promislite to dobro! Doista, kako je kratak ljudski život! Poprečno se uzima trideset godina za jedan ljudski viek! To je kaplja u oceanu života! Od svekolike rođene djece četvrtina ih umire prije sedme godine, a polovica ih ne doživi sedamnaestu. Šestdeset godina doživi tek svaki stoti čovjek, a osamdeset godina svaki petstoti! Svaki dan umire na svietu (i bez rata!) po prilici 120 tisuća ljudi, svaki se sat preseli u vječnost 5 tisuća, a svaki čas ih osamdeset eto promieni svietom. Misli samo jednom ozbiljno o toj stvari. Svaki čas, danju i noću, umire oko osamdeset ljudi! O kako je kratak ljudski život! Smiješ li ga provesti u neradu?

Upotriebi dakle vrieme koliko više možeš! Kako žalostno zvuče rieči mudraca Seneke: »Najveći dio svoga života izpunjaju ljudi time da čine zlo, veliki dio time da ne rade ništa, a cieli život rade ono što ne bi trebali«. »Onaj živi mudro tko misli da zapravo neprestano umire«. O kako je to ozbiljna misao! Uzalud na uri vremena natrag vučeš kazalo, vuče ga smrt još većom silom. Leti... leti brzokrilno vrieme. Što smo u životu dosada već proživjeli, to pripada smrti. Koliko si godina star, sinko? Šestnaest? Gle već šesnaest godina od tvoga života pripada smrti. Koliko ih još imaš pred sobom? To znade samo Sveznajući! Upravo zato hvataj i čvrsto drži svaki čas. Prošlost nije više tvoja, budućnost nije još tvoja, jedino što je tvoje, jest ovaj časak sadašnjosti — izkoristi ga dakle! Sada još ovisi o tebi, hoćeš li se u starosti moći veselo sjećati u poštenu radu provedenih mladenačkih dana. Izkoristi dragocjeno vrieme, dok se može. Odletjeli dani više se ne vraćaju.

Dječaci često razsipno postupaju s vremenom. Ta ima dosta vremena — vele oni. Kad misle na sve mogućnosti u životu što stoje pred njima, postaju lakoumni i nepromišljeni. Opijaju se mišlju o svojoj sjajnoj budućnosti, kao kad netko prvi puta ugleda ogromno more. A ipak i ogromni ocean ima kraj i kolikogod bio ti mlad more tvoga života nije neizmjerno. Bilijuni titraja atoma djeluju na naše oko kao boja. Čoviek može odrediti broj tih titraja u sekundi, premda oni iznose stotine i stotine bilijuna. No samo vrieme ipak ne može nitko izmjeriti, jer

»Na hipu se vrieme vrti,
jedan hip je sve do smrti.«

Tako pjesnik, a mi mislimo da se ono vrti još brže. »Kako danas ima finih satova«, veli netko. Ali nema tako fine ure kojom bi mogao izmjeriti vrieme!

Non numerantur . . .

Od vremena je zapravo samo sadašnja sekunda naša. To većma dakle treba da ga izkoristimo Naše nas ure varaju. One nam pokazuju koliko još ima vremena, te zaboravljamo da se prošlo vrieme više ne vraća. Jedan jedini trenutak koji niesi dobro upotriebio može biti odlučno važan u tvome cielom životu. Vicinalni je vlak zakasnio — ah samo jednu minutu — a ipak ti je izmakao priključak na brzi vlak, koji ne čeka.

»Moj gospodar svako jutro izgubi jedan sat i onda ga cieli dan ne može naći«, rekao je zgodno jedan sluga za svoga gospodara, koji je svako jutro ljenčario u krevetu.

»Živio je dvadeset godina«, čitao sam na nadgrobnom spomeniku nekoga mladića. »Kako je kratko vrieme živio«, reče netko pokraj mene. Kratko vrieme? Nikako! Ako je zbilja »živio dvadeset godina« t. j. ako je prema Božjoj volji upotrebio život i dobro izkoristio svaku minutu, ovo malo godina što je živio izpunio je mnogo vremena. *Non numerantur, sed ponderantur.* Bog ne broji godine, nego ih važe.

»Gdje je tajna dugog života?« »Kako ćeš produljiti život?« Ovakove i slične knjige ljudi požudno čitaju. Ne čine nikakovo zlo. Svake je časti vriedno nastojanje da produlje svoj zemaljski život. I ti slobodno sve učini da očuvaš zdravlje. Samo ne zaboravi jedno: i najdulji zemaljski život svršava vrlo brzo. Dakle, najpametnije radi tko ćudorednim životom na zemlji stekne pravo na vječni život, koji je neprolazan.

Tko misli na to kako je sve prolazno ne će praviti gluposti, ne će potratiti svoj život. Tko misli na smrt, postaje odmah ozbiljniji. Pred licem smrti nestaje svake glupe taštine, svake lakomosti prezabrinutih sitničavih misli.

Pomisao na smrt vrlo brzo ohlađuje i našu vatrenu krv, iz ruku puštamo pero i prelazimo rukom preko znojnog čela te molimo: »O Bože, ta na koncu čemu sva ta golema jurnjava ovamo onamo, čemu sve te premnoge brige, kad iza svega toga stoji grob!« U takovim časovima može nas umiriti samo nauk Isusa Krista o vječnom životu preko groba.

Pomisao na smrt u prah mrvi svako sebično gramzenje, ali ne koči i ne oslabljuje pravi ljudski rad. *Vivit christianus ut aliquando moriturus, moritur ut semper victurus.* Tko živi kao da će jednom umrieti, umriet će da vječno živi. On znade »ako i sve prolazi, vriednost krepostnog života ostaje uvieke«. »*Omnia cum pereunt, est virtus sola perennis*«.

Jedva da vječni život baci prve svoje zrake pred umirućega,već on u posve drugom svietlu gleda pred sobom cieli zemaljski život. »Uzalud sam živio!« Jao, samo da ta jedna rečenica ne bi morala nikada biti izrečena s ustiju čovjeka na samrti! Jedna jedina rečenica, a kako strašna! Uzalud! Uzalud cieli život. Letio sam uviek za prolaznim ništavostima, za bezvriednim stvarima i sada praznih ruku idem pred sud istine.

Mnogi je već čovjek u zadnjim časovima ovako oplakivao svoj život i proklinjao lakoumnost svoje mladenačke dobi. Nikad naprotiv nisam naišao ni na jednoga da bi se kajao što je u mladosti bio poslušan, vjeran Bogu koji ga je stvorio.

Ars longa, vita brevis

Ima poslovica više ili manje zgodnih, ali izreka starih: ars longa, vita brevis — vrlo je zgodna. Hrvatski bi je mogli prevesti ovako: »Mnogo je toga, što je vriedno znati, ali je kratak život«. I to je bez sumnje istina. Dapače, ta istina iz dana u dan biva sve jasnija, jer iako se poprečno vrieme ljudskoga života ne umanjuje tako da bismo to mogli uočiti, područje se uma neprestano širi divskim razmjerima. Neprestano biva sve više onoga, što treba znati, a kratki pedalj ljudskoga života ne dostaje da izmjeri ogromno polje...

»Ako i onako ne možemo mnogo naučiti, onda je najpametnije uobće ništa ne učiti«, mudruje lienčina.

Oho, upravo protivno! Baš stoga, jer te u životu neizmjerno mnogo blaga čeka da ga digneš, pametno i mudro razpolaži s vremenom i dobro upotriebi svaki čas. I u ovim se godinama zemaljskog života, koje se čine tako kratkim, može mnogo učiniti, ako čovjek znade gospodariti s vremenom.

Kratak je četvrt sata. Koliko ljudi kaže: »Zato kratko vrieme nije vriedno da se čega prihvaćam«. A ipak, koliko

imade takovih četvrt sata ili deset minuta u životu! Kad bi se ljudi u to vrieme ipak čega prihvatili, koliko bi dobili vriednih dana, dapače i tjedana samo u jednoj godini?! A koliko istom za cielog života!? A oni puštaju da se ti »četvrt sati« bezkoristno utapljaju u bezkrajno more vječnosti.

Nitko ne zna, koliko mu vremena u životu stoji na upotrebu. Upravo ta misao treba da nas to više potiče, da svoje vrijeme dobro upotriebimo.

O nekom sam piscu čitao da mu je žena redovito za četvrt sata zakašnjavala s ručkom. On je za to vrieme pisao. Kroz neko vrieme napisao je cielu knjigu.

»Vrieme je novac«, kaže poslovica. Sa sitnim novcem ne možemo zapravo što početi. Ipak ga zato ne bacamo. Tako ni mali odsjek vremena ne smijemo protepsti, nego ga moramo pametno upotriebiti. Da upotriebiš i najmanji djelak vremena od pet, deset minuta, za to treba razboritosti a i jake volje. Da koji đak u rujnu odluči: »Od svibnja buduće godine bit ću zbilja marljiv«, tome ne treba doista ni najmanje jake volje. Odluči odmah od sada biti marljiv i tu odluku izvrši, te dobro upotriebi svaki čas. Mladić jake volje spoznaje svoju dužnost i odmah je vrši.

Upotriebi svaki trenutak vremena. Upotriebi na pr. ono četvrt sata za učenje jezika, pa ćeš vidjeti, koliko ćeš uz dnevno učenje od četvrt sata napredovati već za nekoliko mjeseci.

Za taj kratak odsjek vremena lako možeš svršiti kakav posao za koji ne treba jače pažnje, posao za koji ti nije nuždno da razviješ misao, da se najprije uživiš u nj, na pr. da napišeš list, da na čisto prepišeš gotovi zadatak, da središ bilježke i t. d. Đaci, koji moraju mnogo putovati vlakom ili munjovozom, mogu to vrieme upotriebiti da što čitaju ili uče rieči. Dapače, koga ne smeta buka može to vrime još ozbiljnije upotriebiti. I sam sâm više puta vidio mlade ljude, sveučilištarce, gdje u munjovozu uče anatomiju, strane rieči ili matematiku. Posve pravo! Na mnogo načina možeš koristno upotriebiti onaj inače izgubljeni četvrt sata.

„Quieti non otio"

Moramo se naravno odmarati, osvježiti, oporaviti. Luk koji je uviek napet izgubi elastičnsot, napetost. Odmor neka bude novo skupljanje snaga, a ne ljenčarenje. Samo onaj se

odmara, tko je prije radio. Tko se odmara, a nije prije radio, taj krade vrieme.

Rimljani su nad ulaz svojih ljetnikovaca običavali napisati: »Quieti non otio«. — »Za odmor, ali ne za bezposlicu«. To je doista bila pametna lozinka. Odmaranje i lienost dva su pojma koji se izključuju. Nikada dakle pred tobom odmaranje neka ne znači podpuni nerad. Ma čim god, no uviek, budi nečim zaposlen! Ne moraš uviek baš učiti, ali uviek nađi neko zanimanje, neki posao.

Ne ću ti baš prigovoriti, ako za velikog školskog odmora pustiš u miru stereometriju i trigonometriju, ako u onoj ljetnoj vrućini pustiš malo spavati dobroga starog Cezara, Salustija, Vergilija i Tacita. Ali ipak radi. Čuj što kaše neki pjesnik:

I u odmoru se može raditi,
I u radu se može odmarati. (Lopan).

Možda ne stanuješ u liepom gorskom kraju. A ti, kad možeš, napravi izlet u koji takav kraj. To će ti i tielo ojačati i duh osvježiti. Ako si u kakvom valjanom udruženju — naglašujem valjanom, dobro vođenom udruženju — možeš jedan dio praznika taborovati. Druženje s dobrim drugovima ima veliku vridenost. Bavi se kakovim ručnim radom, vještinom, lektirom. Dakle šetnja, izleti, ručni rad, čitanje — sve je to izvrstni odmor za praznike. Radi što hoćeš samo se ne dosađuj! Quieti non otio!

Sad ću ti, sinko, dokazati nešto zanimivo. Dosađivanje, ljenčarenje ne škodi samo duši nego i tielu. Lienost prije izjede zdravlje nego rad. Tko se dosađuje prikraćuje život. Zar ne, to do sada nisi znao? Ta radom trošimo jakost i upravo kad ne radimo, podižu i jačaju nam se sile. Tako si do sada mislio. Ali pripazi! Tko se dosađuje, najprije počne zievati. A kada čovjek zieva? Kad krv ne može kroz pluća slobodno protjecati. Dok se dosađuješ, ljenčariš, srce i žile ne mogu da rade u potrebnoj mjeri. Ako takav nerad potraje dulje, nastupaju smetnje u obtoku krvi, probavni organi rade polaganije, rađa se malaksalost, nastaje slabokrvnost u jednu rieč: nastupaju poremećenja u zdravlju.

Kada ljudi počinju najviše zločina, grieha, svađa, ubojstava? U slobodno vrieme, a ne dok su zaposleni.

I sam si čestoputa mogao izkusiti, da si za školske godine, dok si do preko glave bio u poslu, lakše dušu čuvao od zlih misli i grieha, nego u praznicima, kad nemaš mnogo po-

sla. Niemci upotrebljavaju za »lien« i za »gnjil«, »pokvaren« isti izraz »faul«. Kao da hoće reći, tko ljenčari, planduje, tome se duša počinje kvariti, gnjiliti. Never to be doing nothing«, »*Nikada ne biti bez posla*«, bila je izvrstna lozinka Waltera Scotta.

Svaki đak upravo čeznutljivo izčekuje velike praznike. Tko je devet mjeseci ozbiljno radio ima i pravo na njih. Iza kako je mnogo učio, slobodno mu je napokon neko vrieme ne učiti. Slobodno mu je i dulje spavati, ali nikako mu nije slobodno ljenčariti. Samo tielo može ljenčariti, ali duh neprestano radi, stvara, rađa misli. To je polje koje uviek rađa, ako ne donosi dobro žito, ono će rađati trnjem i korovom. Ljudska duša neprestano radi kao mlin. Usipaš li dobro sjeme, izmljet će iz toga bielo brašno, ne sipaš li ništa (t. j. ako ljenčariš) mlin radi ipak, melje, tare kamen o kamen, kvari se.

Nikada nemoj zaboraviti, što je sv. Jeronim dao mladom Nepocijanu: »*Semper te diabolus occupatum inveniat*«. — »Đavao neka te uviek nađe u poslu«, pa se ne boj nikakovih njegovih napasti.

Na livadi raste jednostavna trava. Ipak se tu trnje i korov ne može mnogo ukorieniti. Ali je zato pogodno za korov ono zapušteno tlo, gdje je prije rasla pšenica, a sada ništa ne raste. Ako dakle u praznicima »uobće ništa ne radiš«, dignut će u tvojoj duši glavu korov i trnje — uvriežit će se u njoj pokvarenost — a to je zator i smrt duhovnog života.

Praznici su kušnja za jakost tvog vjerskog osvjedočenja. Sad se pokazuje, koliko je ozbiljna tvoja religioznost. Za vrieme škole — htio — ne htio — treba da sudjeluješ kod obavezne đačke mise, zajedničke izpoviedi i t. d., a sada i nitko ne zapovieda, nitko te ne nadzire. Ako sad zapustiš svoje vjerske dužnosti, nisi karakteran mladić.

Premda ti se čini da u praznicima ništa ne naučiš, ipak su oni dragocjeno vrieme. U jeseni izgleda da drvo ne radi, ali ono sabire snagu, da u proljeće bude moglo potjerati pupove. Praznici su ovakovo sabiranje snaga za plodni rad u budućoj školskoj godini.

Što je najteže na svietu?

Čovjek se često nasmije kad mu dođu u ruke stari zemljovidi. U ono staro doba bijahu još naravno ogromni dielovi zemlje neiztraženi i nepoznati. Na te je dielove crtač geografskim karata bajoslovnim mirom napaisao samo: Hic sunt leones! — »Tu žive lavovi«.

Sigurno ima đaka koji će izvrstno znati naizust, koje se plemenite kovine mogu naći u rudokopima na Rocky Mountain, koje divlje životinje žive u šumama Konga, ali će jedva poznavati dragocjenosti koje se skrivaju u njegovoj vlastitoj unutarnjosti, i nema možda pojma o tom kakove sve divlje strasti pustoše njegovu mladenačku dušu.

Već je poganin Pitagora svojim učenicima napose preporučivao, da si svaki dan dva puta (prije i poslie podne) postave tri pitanja: »Što sam sve danas učinio? Kako sam učinio? Da li sam sve učinio, što sam morao učiniti?« Rimljanin Sekscije postavljao si je svaku večer ovo pitanje: »Koliko si danas svojih slabosti izliečio? Koliko si pogrješaka u sebi nadvladao? U čemu si danas postao bolji? Poganin Seneka piše: »Imam običaj svaki dan izpitivati savjest. Kada na večer ugasim svietlo, preletim u mislima cio dan i svaku svoju rieč i djelo stavljam pod mjerilo«.

Samo onaj znade sam sebi zapoviedati, samo onaj je svoj gospodar tko sam sebe pozna. Strojovođa može vladati strojem samo ako ga do zadnjeg čavla dobro pozna, ako znade koliki pritisak podnosi kotao, kako treba rukovoditi s odušcima itd.

Znadeš li zašto ljudi ne vole zagledati u vlastitu dušu? Boje se onoga što bi ondje ugledali, boje se množtva pogrješaka i slabosti, koje bi u njoj odkrili. Možda si i ti već kada bio u takovom stanju? Učinio si nešto zbog čega su te ljudi hvalili, ali kad bi iskreno promislio i zavirio u dušu, uvidio bi da si to učinio iz taštine ili iz sebičnosti, iz prkosa, a ne iz uvjerenja. Tko vlastite duše ne pozna, prebacuje vrlo rado krivnju na drugoga. »Badava, nemam sreće!«, veli gdjekoji mladić, kad je dobio jedan, dva »nedovoljna« ili »slaba«. A kad bi htio biti iskren, rekao bi: »Nisam bio marljiv, ljenčario sam.« »Doma me uviek sekiraju« veli drugi. A trebao bi reći: »Bio sam nesnosan i mušičav, drugi puta ne ću više biti takav.« Na delfijskom hramu nije uzalud stajala napisana ova opomena: »Upoznaj sama sebe.«

Grčkog filozofa Talesa zapitaše jednom, što je najteže na svietu. Mudrac odgovori: »Najteže je upoznati sama sebe, a najlakše je grditi druge.«

Upoznati samoga sebe doista je težko, ali bitno je to i obavezno za svakoga čovjeka! Postavi sebi dakle često ova-

kova pitanja: »Kakova je zapravo moja narav? Kakove se želje, sile, nastojanja pojavljuju u meni? Drugima se sviđa ova pjesma, ova glasba, ova knjiga, a što se meni sviđa? Volim li nešto nježno, blago, meko, ili mi imponira što je energično? Volim li veselje ili ozbiljnost? Drugi se u družtvu ovako ponašaju, a kakav sam ja? Plah? Nespretan? Čime se najradije bavim? Da li je to čim se bavim vriedno da trošim toliko vremena, možda i novaca? Zašto me je Bog stvorio? On je svakome odredio neki cilj? Koji je cilj i koju zadaću meni odredio na ovoj zemlji? Koje mi je posebne sile i sklonosti Bog ulio u dušu? Što me najviše veseli? Što mi najbolje uspieva? Koje kreposti i koja dobra svojstva posjedujem? Tako malo njih? A samo o meni ovisi, da ih bude više!? Koje su moje pogrješke? Tako ih, dakle mnogo ima? A samo o meni ovisi, da ih bude manje!?«

Reci mi samo, čemu se diviš, za koga i za što se oduševljavaš i reći ću ti, tko si. Ako se diviš bogatašu, znak je, da si materialistički razpoložen. Ako se turaš uz ljude visoka položaja i časti i ako se njima diviš, znači, da si tašt, častoljubiv. Ako ti je ideal pošten, karakteran čovjek, i sam si takav. Dječak koji si kadkada zadaje takova i slična pitanja i nastoji na njih iskreno odgovoriti, pomalo kroz godine doći će na čisto sa sobom i sa svojim zvanjem i nakon izpita zrelosti ne će mu biti težko da izabere pravo zvanje.

All right?

Na velikim prekooceanskim parobrodima, kad se spusti mrak i putnici pođu na počinak, uzpne se mornar na jarbol, baci pogled preko nepreglednog morskog zrcala i uzvikne laganim, otegnutim glasom: »All right! Sve je u redu!« Možete bez brige leći na počinak. I ti siđi izpitujućim pogledom u svoju dušu, sinko, svaku večer na par časaka, da izpitaš savjest. Stvar u koju hoćemo nabiti električnu silu moramo prije izolirati, inače se razstepe električna struja. Tako i dušu svoju moraš izolirati od vanjskog svieta, i njegovih utjecaja pa da u samoći svaku večer promišljavaš i da malo posvietliš u tu svoju dušu. Gdje ne sije sunce, ondje uspievaju otrovne gljive i ondje stonoge žive. Dakle, prije nego li kreneš na počinak, za vrieme večernje molitve, stani malo, prođi u mislima cio dan i zapitaj se: »All right? Da li je danas sve bilo u redu? Što sam danas radio? Da li sam propustio što

od onoga, što sam morao učiniti? Da li sam sve dobro učinio?« Nađeš li da si doista u čemu pogriešio, da si što propustio, da si učinio koji grieh, uzdigni oči k Isusu na križu razapetom: »Gospodine, pogriešio sam. Oprosti. Sjutra ne će više tako biti.«

Benjamin Franklin, velikan Sjeverne Amerike, izumitelj gromobrana, velikom je ozbiljnošću nastojao iztriebiti iz duše svaku i najmanju pogrješku. On je vrlo dobro znao kakovu moć imaju i malenkosti u našem životu. Načinio je zato posebnu preglednicu — tablicu — na kojoj je svaku večer bilježio svoja djela onoga dana. Radovao se nad svojim pobjedama u dobru, a okajavao svoje pogrješke. U trinaest točaka skupio je kreposti i kontrolirao se u pogledu na njih svaku večer. Te su kreposti bile: umjerenost, šutljivost, (izbjegavati bezkorisne razgovore) red, stalnost, štedljivost, marljivost, iskrenost, istinoljubivost, obuzdavanje, čistoća, duševni mir, stidljivost, poniznost.

»Htio sam tako živjeti«, piše on o sebi »da ne počinim ni jedne pogrješke, preduzeo sam, da ću se boriti protiv svake slabosti... Budući da sam znao ili sam barem mislio da znam što je dobro a što je zlo, nisam si mogao predstaviti zašto nebih mogao uviek dobro činiti, a zlo izbjegavati.«

Bio je vrlo strog prema samome sebi. Svaki je dan malim križićem označio na preglednici, ako je što pogrješio protiv dotične kreposti. Obračun jednoga tjedna bio je na pr. ovakav:

	Nedjelja	Ponedjeljak	Utorak	Srieda	Četvrtak	Petak	Subota
Umjerenost							
Šutljivost	+	+			+		
Red	+	+	+		+	+	+
Odlučnost					+	+	
Štedljivost		+				+	
Marljivost			+				
itd.							

Ne bi li se i ti mogao ovako par godina vježbati? To je izvrstna metoda samoodgoja. Možda misliš, da bi te takova kontrola pomoću preglednice previše umarala? Onda nemoj barem nikada propustiti, da sa svakodnevnom večernjom molitvom vazda spojiš izpitivanje savjesti.

Kad je sprovod predsjednika Udruženih Država Sjeverne Amerike, u času pokapanja stane sav posao i promet na pet minuta. Trgovine se zatvore, vlakovi stanu na otvorenoj pruzi, ljudi na ulici. Sve miruje za pet minuta, da se sjete ljudi velikog događaja. Odgoj tvoje vlastite duše je važnija stvar od pokopa predsjednika Sjeverne Amerike, pa možeš i ti svaku večer zapoviedati mir na pet minuta, zatvoriti se od vanjskog svieta i održati ozbiljno izpitivanje savjesti.

Dakako budi prema samome sebi neumoljivo iskren. Čovjek naime ne vara nikoga tako rado kao samoga sebe. Što ćeš dakle ugledati u dubini svoje duše?

Zaista, često puta ćeš ugledati stvari koje će te iznenaditi. Usudiš li se biti prema sebi iskren, mnogo puta ćeš morati priznati, što je priznao i Franklin nakon ozbiljnog izpitivanja savjesti: »Zapanjeno sam opazio, da imam mnogo više pogrješaka nego sam mislio. Zaključio sam, dakle, da ih bude iz dana u dan sve manje. Često sam puta, priznajem, pao u napast da napustim tu stvar (tj. svakidašnje izpitivanje savjesti). Činilo mi se, kao da je ta savjestna točnost, što sam je od sebe tražio, tek neka ćudoredna sitničavost. Ipak sam nastavio vježbanje. I ako nisam nikada dopro do podpunog savršenstva, za kojim sam tolikim oduševljenjem težio, nego sam od njega daleko zaostao, ipak sam tim svojim nastojanjem postao u svakom pogledu bolji i sretniji čovjek, nego što bih to postao bez njega«.

I ti ćeš na pr. opaziti kod sebe da si po naravi brz na srdčbu, da odjednom planeš, da si možda sklon na lienost, na laž, da si preosjetljiv ili sladokusac, da se drugome rado narugaš ili tome slično. Kad to uvidiš, nemoj se uzrujavati poput mnogih drugih: »Uzalud! Tako je to i ne može drugojačije biti! Nesretna moja narav, tu nije moguće ništa promieniti!«

Oho! upravo tu počinje rad na odgajanju samoga sebe. Istina, naravi ne možeš činiti nasilje, ne možeš je silom potisnuti niti uništiti, ali je možeš oplemeniti, podići tj. možeš je uzgajati. Možeš se vježbati u onim krepostima koje su protivne tvojim pogrješkama i tako načiniti red u svojim neurednim nagonskim sklonostima.

Pazi da se u odgoju svoje duše držiš nekog stanovitog sustava: ponajprije se bori protiv takvih pogrjesaka koje običaješ činiti podpuno sviestno i podpuno slobodnom voljom, uzprkos glasnog prigovaranja svoje savjesti. Kad si to smirio, onda dolazi boj protiv manjih neopreznosti i pogrješaka počinjenih iz naglosti. Kad si tu s uspjehom svršio, onda je red na sitnim nesavršenostima.

Tko ne zna vladati sam sobom, nije još savršen karakter. Jasno je i to da je za valjano svladavanje samoga sebe potrebno poznavanje samoga sebe. Koliki pritisak podnosi kotao? Koliko gorivog materiala treba? Koji odušak treba najčešće upotrebljavati? Gdje je stroj već iztrošen? Gdje se mora najčešće uljem mazati? Na ta pitanja, može odgovoriti samo onaj strojovođa koji temeljito pozna svoj stroj. Toplo ti dakle preporučujem, nemoj tražiti odgovor samo na pitanje: »Koliko sam danas grieha počinio?« (ta, hvala Bogu, mnogi dječak i više mjeseci živi bez grieha), nego se upitaj i to: »Kako sam mogao biti takav kukavica te sam iz straha pred izsmjehivanjem i porugom zatajio ovo ili ono plemenito načelo? Kako sam mogao biti tako tvrda srdca te sam za volju drugih bio pripravan da o svom prijatelju zlo govorim? Koliko sam danas dobra mogao učiniti, pa sam propustio? Gdje sam sve danas mogao biti ljubazniji, susretljiviji, točniji, manje sebičan, obazriviji, blaži i t. d.? Da li sam danas što učinio za proširenje kraljevstva Božjega — u vlastitoj duši — u duši svoga bližnjega? Mnogo od toga uobće nije grieh, no ipak je nesavršenost zbog koje ti se može duša iznakazati i zakržljaviti.

Samo se ne boj saći u dubinu duše, pa makar ondje odmah odkrio gniezdo i cielu vojsku ogavnih stonoga. Što ih češće osvjetljuješ reflektorom izpitivanja samog sebe to prije uginu.

Pravo dnevno izpitivanje savjesti ne sastoji se samo u tom da si dademo račun o djelima prošloga dana, nego da svakoj pojedinoj pogrješki nastojimo naći uzrok. Ne priznajem samo zlo, nego nastojim odgovoriti na pitanje: Zašto sam tu ili tamo zatajio, te nije pobiedilo ono što je bolje u meni? Treba naći korien zlu, na nj zasjeći i iztriebiti zlo u temelju!

Ako budeš ovako radio, nadoći ćeš na zanimive stvari. »Danas sam toliko puta pao u srčbu. Zašto? Prvi puta kod objeda. Nešto mi nije prijalo, a ipak sam morao jesti. Drugi puta popodne. Igrao sam se, a moji su me neprestano sme-

tali nagovarajući me da već jednom idem učiti. Onda opet nisam mogao naći latinski rječnik i uzalud sam zbog njega sve knjige porazbacao. »Što imaš u tom slučaju okajavati? I što ćeš odlučiti, na što ćeš od sada više paziti? Na to da se više ne ljutiš?! Nipošto! Nego na to da ne budeš preveliki sladokusac, da si ne dopustiš preveliku udobnost i da ne budeš neuredan. Kod jela si previše gledao samo na svoje uživanje, kod igre na udobnost, a rječnik si izgubio zbog svoje neurednosti. Sve je to bilo uzrok srčbe. Uzrok treba ukloniti.

»Danas sam se mnogo srdio.« Zašto? Jedan drug je mojima kod kuće odao da sam danas slabo odgovarao iz algebre. Na ulici mi se neki deran narugao. Što ćeš tu okajavati? To što si se naljutio? Ne! Nego što si bio lien i tašt. I tako dalje postupaj sa svim svojim pogrješkama. Uviek nastoj naći uzrok i korien zlu.

Mnogoga dječaka izjeda briga što mu razvitak karaktera ne ide gladko kao jedanputjedan. On bi još imao snage, da se zaleti, pa da jednim velikim oduševljenjem odluči: »Od danas bit ću karakteran!« E, kad bi s tim bilo sve gotovo! Ali on nema jakosti, da na sebe preuzme onaj sitni, mali, jednostavni i uztrajni rad u kome se jedino sastoji obrazovanje karaktera. Kod odgoja karaktera ne pomaže velika odluka, nego svaki dan nad svojim pogrješkama izvojevana mala pobjeda.

Izpitivanje savjesti imat će još veći uspjeh, ako nakon što si ustanovio korien svojih pogrješaka, izabereš najveću svoju pogrješku i nekoliko se mjeseci boriš osobito protiv nje.

Glavna ti je, dakle zadaća, da pronađeš, koja je tvoja najveća pogrješka.

Sjećaš se još, što je povikao Goliat prema židovskom taboru? »Izaberite između sebe jednoga čovjeka, da se bije sa mnom. Ako me nadjača, mi ćemo vam biti sluge, ako li ja njega nadjačam, onda ćete vi biti nama sluge i služit ćete nam.« Takov Golijat je i tvoja glavna pogrješka. Samo nju pobiedi! Ostale će već same umuknuti.

Svaki dječak imade jednu glavnu manu, iz koje onda izvire svaka druga slabost. Jedan je po naravi vrlo nagao, drugi rado laže ili samo pretjeruje, površan je u govoru, srija jezikom, treći grozno voli udobnost, lien je, četvrti je sklon na sjetilnost i t. d.

Tu treba svakako popravka! Naviesti rat svojoj glavnoj pogrješci! Ali strogo, odmah ,neumoljivo! Svako jutro u mo-

litvi stani časak. Odlučio si se boriti na pr. proti naglosti, proti srdcbi. Promisli — za to svakako treba par časaka — kada možeš danas doći u priliku da se naljutiš, možda u službi, za odmora, za igre, doma s braćom. A onda, kad si to dobro uočio, čvrsto odluči: »Ma što bilo, danas ću izdržati bez surovost bez srčbe. Bože, pomozi mi u tom!« Kroz dan nastoj nekoliko puta obnoviti ovu plemenitu odluku. A na večer se za molitvom izpitaj: Koliko sam uspio, da se suzdržim? Nisam uspio? Sjutra ću biti jači. Uspio sam? Veselo zahvali Gospodinu i Spasitelju svome.

U nekim je samostanima u običaju međusobno izpitivanje savjesti. Redovnici se u stanovite dane sakupe i svaki kaže, koje je pogrješke opazio na drugome. Mislim da je to močno sredstvo samoodgoja, pa ga i ti upotriebi, ako imaš pouzdanje u dobrog prijatelja. Tuđe oštro oko može na nama odkriti mrlje i ondje gdje naše samoljublje možda vidi sve bielo poput sniega. Veseli se od srdca, ako imaš koga tako dobrog prijatelja, da te iskrenom ljubavlju upozoruje na pogrješke.

Do nogu Gospodnjih

Moja se knjiga približava kraju. Čudiš se sigurno, da sam, kad sam već sve rekao što sam mislio o izobrazbi karaktera, za konac ostavio da spomenem najuzvišenije sredstvo u uzgoju karaktera, a to je: Nedostiživi uzor svakom ljudskom značaju — nasljedovanje Gospodina Isusa Krista.

No varaš se ako misliš da sam to doista ostavio za konac. Potreba ljubavi prema Bogu, preporučivanje dubokog religioznog života tinja iz svakog redka ove knjige. No napose o tom nisam pisao, jer o tome govori knjiga: »Krist i mladež.«[1]

Uostalom iz svakog redka ove knjige možeš osjetiti da je izgraditi prave životne principe i uz njih čvrsto uztrajati tj. »biti karakteran« najlakše na religioznoj podlozi. Neprestano si čitao u ovoj knjizi da je potrebno da izabereš neki određeni pravac, neki životni princip, cilj, stalno naziranje na sviet i da se onda svega toga čvrsto držiš. Ja sam udario ovim smjerom u životu i ne će me od njega odvratiti ni lektira, ni prijatelji ni kušnje. Znam da ću liepi i sretni život imati samo onda bu-

[1] *»Krist i mladež« izdanje Suvremena pitanja. Mostar 1934.*

dem li po riečima sv. Pavla »vinctus Christi« tj. budem li volju svoju vezao vazda uz Krista.

I zaista, samo onaj je karakter čvrst, koji ima svoj korien u Bogu i na Njemu gradi sav svoj život.

Vor Menschen ein Adler, vor Gott lin Wurm,
So stehst du fest im Lebenssturm.
Nur wer vor Gott sich fühlet klein
Kann vor den Menschen mächtig sein (Arndt)

Najjača krila volje su molitva, a najbolji pomagač u izobrazbi svakog pojedinog karaktera jest pravi vjerski život. Ta doista ne nalazimo tako uzvišen i sigurno iztaknut cilj i toliko poticanja i bodrenja u samoodgoju kao u katekizmu i to već u prvim riečima. »Na svietu smo zato ...«

Toliko ćeš napredovati u odgoju karaktera, koliko će ti uspjeti dušu danomice učiniti sličnijom uzvišenom idealnom uzoru karaktera — Isusu Kristu.

Gaudeamus igitur . , .

»Gaudemus igitur iuvenes dum sumus« — »Veselimo se drugovi, dok smo jošte mladi!« Tako stara đačka pjesma. Ima i pravo. Čista je savjest također sredstvo za jačanje volje. Ona je izvor snage, ona tjera grieh. Što veselo obavljaš, ide ti vrlo lako.

Radost je sunčana zraka. Iz sunčane zrake izvire životna snaga. Sunčane zrake tjeraju pliesan, gnjiloću, zagušljivi zrak. Plemenito veselje ne daje doći do rieči nizkim nagonima, što napastuju na grieh.

Samo pazi, sinko, na to, što držiš veseljem. Upravo je čudno, kako se ljudska shvaćanja u tom razilaze. Jednima je veselje glava mamurna od vina, drugima kavana puna vina, neprestano lumpanje. Drugima opet veselje znači isto što i šetanje po korzu, vika i urlikanje i t. d. Ti sigurno imaš drugi ukus, zar ne? Tvoje je veselje šuma puna ptica, livade pune mirisava cvieća, savjestno izvršena dužnost i nakon rada bezbrižna igra puna srdačne radosti. Tvoje se veselje sastoji iz onih sitnih radosti, kojima ti je duša izprepletena kao livada cviećem. Ti poput pčele, koja umije crpsti med iz raznovrstnog cvieća, znadeš u svakom svom doživljaju naći nešto, što te raduje.

Pravo veselje može izvirati samo iz mirne, čiste savjesti. Koga savjest bilo zbog čega god uznemiruje, uzalud se sili da bude veseo. Tko u griešnim stvarima traži svoje veselje, neka pročita nagrobni nadpis nekome đaku na bolonjskom groblju: »O quam fragilis, nosce te ipsum, fuit voluptas!« »Zapamti,, kako je prolazno svako uživanje.«

Mladost koja se oduševljava za pijančevanje, zabave »do zore«, spavanje do večeri, razsipavanje novca i Bogu dane krasti, ne će biti od koristi ni vjeri ni domovini.

Poganin Seneka priekorno utvrđuje, da ima ljudi, »koji zamjenjuju dužnosti dana i noći, ljudi, kojima mamurnost od prijašnjeg dana istom drugi dan navečer izlazi iz očiju.« (Epist. mor. 205.) Ne znam, ne bi li se isto o mnogim današnjim mladićima moglo reći!?

Ti sažaljenja vriedni mladići, kojima godine studija prolaze u zabavama do jutra, protrate i razsipaju toliko pravih čistih radosti, toliko plemenitih oduševljenja, dragocjenog vremena i novac koji su gorkim znojem drugi stekli. O tko bi znao, koliko je mladića za sveučilištnih godina u frivolnim uživanjima zapilo svoje sposobnosti! A ipak su ti mladići podavali opravdane i liepe nade zbog svojih bogodanih talenata! Mladići koji vole vino svakako će i ćudoredno pasti. Na to je ukazao i sveti Jeronim: »Vinum et adolescentia duplex incendium voluptatis.« (Epist, ad Eust.) Vino i mladost dva su ognjišta strasti. I Salvian je napisao na grobni kamen nekoć svesilnom rimskom carstvu: »Sola nos morum nostrorum vitia vicerunt.« (De gubernatione mundi 1. 7. c. 23.) »Jedini uzrok pada bila je naša nećudorednost.«

Nemoj me krivo shvatiti! Ne želim da budeš mrzovoljasti mladić uviek stisnutih usana. Nipošto! Budi veseo. vedar. nasmijan dečko. Tek nemoj biti lakouman, lien mladić, koji uviek leti samo za užitcima, bezvriedan kicoš, plitković. Ne treba da ludo i sliepo srćeš u pogibelj, no jednako ne smiješ odmah od straha početi zviždati, ako ostaneš sam u mraku. Ne želim da postaneš akrobat, no radujem se kad te vidim gdje živo i veselo u vodi plivaš i skačeš.

Ne smiješ uviek mrka lica okolo tumarati, ali i kad se veseliš ima to biti iz čista srdca.

Volim mlade veseljake, koji su uviek vedra i nasmijana lica. Uviek sam zabrinut kad sretnem mladiće gdje tumaraju bez posla kao starci, kao »vitezi tužnog lica«. Mladićima koji

nujno i zlovoljno sjede u kutu ili je tielo ili duša bolestna. Ali svakako su bolestni. Budi dakle mladić uviek dobre volje, veseo, nasmijan. Dobro je da se iz pažnje i obzira prema drugima prisiliš te se pokažeš dobre volje i veseo prema vani i onda kad srdce krvari — no zato već treba velika jakost volje. Da se žalostim?! Ne! To ne dopuštam! Žalost nije princip moga života. Napokon ipak moram imati toliko snage, volje, da moj barometar za danas — t. j. kakovo će biti vrieme u mojoj duši —ja naravnam. Tugovati ne ću nikada!

Nikada?! Niti ako sam što zla učinio?! Niti ako sam sagriešio? Niti kada pobuđujem pokajanje prije izpoviedi! Ne, ni to ne smije biti samo pusta žalost. Po kajanju ima u tvojoj duši niknuti novi život, a na pustu žalostnu tlu ne može ništa roditi! Ne, kajanje ne smije biti bezpomoćno uzdisanje i jadikovanje, nego i kroz pokajničke suze imam vidjeti svietlu dugu veselja i boljeg plemenitijeg života koji me čeka nakon pokajanja.

Liepa je mladost, ali ne vraća se više!

Zanimivo je da se stariji ničega tako rado ne sjećaju kao svoje mladosti. I podpuni se i ozbiljni ljudi odmah raznježe kad se povede rieč o njihovim mladim godinama. Odakle to? Odatle što su mladenačke godine najljepše razdoblje čovječjeg života. Proljeće je najmilije godišnje doba, to je vrieme razvitka i cvjetanja. Mladost je proljeće života. Gledaj drvo kad se razvija. Kako se napinje da razvije svu energiju, puno je mladenačkog zdravlja! Duši mladića otvaraju se iz dana u dan nova i nova područja velikoga svieta, fantazija mu je svježa, sjećanje oštro, raduje se sadašnjici i neprekidno misli na sliku budućnosti punu prekrasnih boja. Doista kao drvo, koje buji od života u svibanjskom cvatu!

Doba mladosti liepo je i zato jer joj se još duše nije dotaklo na tisuće životnih briga. »Kako ne bih imao briga!« povikat će gdjekoji na to. »A onaj užasni matematički primjer i hrvatska zadaća?« O kad bi, sinko, u životu imao samo toliko briga! O kad ne bi nikad imao više! Dobro je da sada nemaš previše briga. U mladenačkoj svojoj dobi imaš pravo na to. Kad kažem: m l a d e ž b e z b r i g a, ne mislim b e z b r i ž n a m l a d e ž, ne mislim mladež bez misli. Ima ih nažalost koji misle da biti bez briga znači biti bezbrižan, biti bez misli. To su oni, koji zloupotrebljavaju svoju mladost i lakoumnom razsipnošću trate svoje godine, koje se nikada više natrag ne vraćaju.

Svoju mladost valja da upotrebljavaš po Božjoj volji. A Božja je volja da ti mladost bude priprava za plodonosno muževno doba. Ljudi obično sanjaju u praskozorje, prije nego se probude. Mladiću je, koji ne živi po Božjim načelima njegova mladost samo jadni, smušeni san u zoru života iza koga sliedi u muževnoj dobi gorko razočaranje. Zapamti »mladost prolazi poput cvieta ili vjetra«. — »*Ut flos vel ventus sic transit nostra iuventus.*«

Znadem dobro, da »i pravednik sedam puta na dan padne« i da mladići posrću i padaju u ćudorednom životu. Jadna je to sudbina, ali to je sudbina čovjeka i takovi mladići niesu još zato pokvareni. Ali podvojit ću o karakteru onoga tko zlim nagonima, koji se inače javljaju u svakom čovjeku, lieno, nemarno i kukavički popušta, tko se odriče svladavanja, tko vrlo dobro znade, kako mu je nesavršena duša, a ipak ne mari za nju, uobće podvojit ću o karakteru onoga tko svoj samoodgoj ne uzimlje ozbiljno. Moj je ideal »mladić čvrsta karaktera«, mladić, koji umije sabrati snagu svoje volje, zapoviedati svojim osjetilima, pobjeđivati strašljivost i mekoputnost. Moj je ideal mladić koji znade cieniti svoju neumrlu dušu i koji se hrabro bori za njenu čistoću. Mladić koji naobrazuje svoj um, odgaja svoju volju i, iza kako je mnogo učio, znade se vedrom dušom smijati i veseliti. To je idealan mladić. Moj je ideal mladić koji je dok uči najmarljiviji, dok se moli najpobožniji, dok se igra najveseliji.

Što želiš postati?

Što želiš postati? Na prvi ćeš pogled možda pomisliti, da se zanimam za izbor tvoga zvanja. Ne mislim to. Ne pitam ja ovdje hoćeš li biti liečnik ili trgovac, inžinir ili svećenik, odvjetnk ili zanatlija. Kamo god odeš, kamo god te volja, poziv i prilike odvuku, za družtvo je to uglavnom svejedno. Ali ovo više nije svejedno. Kad koji stalež izabereš, onda v a l j a d a b u d e š p o d p u n i č o v j e k i da vršiš svoje dužnosti!

Kada te, dakle, na oproštaju pitam, što želiš biti, zapravo te pitam, da li si ikada mislio što je zapravo cilj, zadaća čovjeka tu na zemlji. Sve štogod obstoji, i najmanji kutić i prašak, ima svoj cilj, značenje, ima stanoviti smisao i u uzkoj je i suvisloj

vezi s cielim svemirom. Taj je cilj i tu vezu u stanovitim slučajevima težko jasno vidjeti, ali ona ipak postoji.

Dakle samo čovjek da nema cilja? O, ima on cilj i te kako uzvišen!

A koji je to cilj? Što je tvoj cilj? Slava Božja i tvoja sreća, tvoje blaženstvo.

Što to znači? Znači, da trebaš razviti svu svoju snagu, da uzmogneš svoje biće (t. j. sve što imaš i što jesi), cieli sadržaj svoga života ostvariti u podpunoj cielosti. Drugim riečima, treba da postaneš karakteran čovjek. Karakteran muž, karakteran katolik, karakteran Hrvat.

Tko je karakteran muž. Tko ima hrabrosti uporno se suprotstaviti svakoj ćudorednoj pokvarenosti.

Tko je karakteran rimokatolik? Tko u današnjem svietu, koji vara i biva varan, u svietu, gdje se svatko drugčijim pokazuje i drugčijim bi htio da ga smatraju nego što jest, tko u tom svietu nastoji iz sve duše da izgradi u sebi pravu vriednost i nepokolebivi karakter.

Tko je karakteran katolik Hrvat? Tko ne pokazuje svoje domoljublje praznim riečima i taštim razmetanjem, nego služi svojoj domovini i svome narodu poštenim životom i nepokolebivim vršenjem svojih dužnosti.

Sinci! Hrvatski mladići! Radite i nastojte mladenačkom dušom i neslomivom energijom, da od vas svakog pojedinca postane jednom doista takav katolik Hrvat!

Moćna nacija staroga vieka podigla je u Rimu prekrasan hram. Nazvali su ga »Panteon« i sakupili su u njemu bogove sviju pokorenih naroda. Idoli jedan smješniji od drugoga šepirili su se u hramu, koji je bio prekrano umjetničko djelo, hram sagrađen i podignut u čast »svih bogova«. Ogromno množtvo idola stajalo je među razkošnim, sjajnim korintskim stupovima i među nagomilanim blagom ondašnjeg kulta. Sve je to bio znak nesigurnog tapkanja ljudske duše.

Nekoga dana, bilo je to početkom četvrtoga vieka, došli su u Rim strani putnici. Iz daleke zemlje došli su kršćani. Mala ta četa uđe u Panteon. Tu ugleda bezbroj smiešnih kipova poganskih bogova. Neka bezimena žalost uhvati im se duše. Jedan od njih pruži ruku u njedra, izvadi mali križić i postavi taj mali čedni predmet među ogromne kipove idola. Malo se družtvo zatim mirno raziđe.

Gle sinko, to je slika borbe, što je današnji kršćanski mladić ima da vodi u panteonu modernih idola. Kad izstupiš iz škole i stupiš u život i tvoju će idealnu dušu zahvatiti hladni dah modernog poganstva. Opazit ćeš, da se krećeš u poganskom panteonu, u svietu gdje jedan drugoga izjeda, gazi, gdje se ljudi odanom podlošću klanjaju svakom nacerenom licu, izobličenim ustima i velikim gubicama svih mogućih idola — samo za štovanje pravoga Boga ima tu vrlo malo mjesta.

I htio ili ne htio i ti ćeš morati živjeti usred toga modernog poganstva. Moraš ući u taj panteon, ali zato ne smiješ postati poganin. Budeš li, dragi sinko, donio u grudima i u duši križ Krista Gospodina, budeš li i u današnjem poganskom svietu živio u duhu križa, i ti ćeš onda u svoje malo đačko družtvance postaviti križ, kasnije među ostale drugove i okolinu, svoje znance i napokon u svome zvanju, u svojoj službi! Tako će iz tebe sjati svietlo, veselje, sunčane zrake dobrog primjera, tako ćeš jednom od »karakternog mladića« postati »karakteran muž«.

Žalosna Stara godina

Ne zaboravi, sinko, jednu misao, koja ti se stalno nadaje iz svakoga redka ove knjige. U tebi se skriva blago veće od svega blaga na ovome svietu, a to je tvoja jedina neumrla duša. Tvoja je zadaća na zemlji, da svoju dušu učiniš što idealnijom, ljepšom, da je obogatiš plemenitim svojstvima. Svatko će imati u vječnosti onakav život, s kolikom je ozbiljnošću u zemaljskom životu radio na usavršivanju svoje duše.

Ima jedna zanimiva biljka — agava. Kažu da samo svake stote godine jednom procvate, ali je cviet njezin tada neizporedivo liep! Stotinu se godina pripravlja za taj prekrasan dan, sakuplja sile u tajnosti, njezin rad, kojim se ona do stote svoje godine iznutra izgrađuje, nitko ne zapaža. A kada dođe vrieme, razvije svoj nježni cviet i ljepotom svojom očarava ljude koji dolaze da joj se dive.

Dragi sinko! I ti valja da budeš takova razcvjetana agava. Treba da sve sile svoga života uložiš u ovaj jedini veliki cilj: Moram se razviti u podpun karakter! Ja sam drvo koje raste, pupoljak koji se razvija, zrno posijano i izniklo koje već dozrieva u plod. Dok sam mlad neprekidno ću obrađivati svoju dušu, obrezivati ću s nje divlje mladice — svoje nagone. Sakupljat ću snagu, da jednom od mene postane muž, muž tako savršeno karakteran da će to razveseliti i anđele nebeske. Tielo treba pokoriti, podložiti duši, a podložiti nešto možeš samo borbom. Želje se tiela ne slažu s plemenitim na-

stojanjima duše i tu mora izbiti boj. Veliki boj za slobodu duše! Pitanje je naime: »Tko će biti gospodar u mojoj kući: duša ili tielo? Tko će zapoviedati, gospodar ili sluga? Tko će stajati na kormilu broda, kormilar ili ložač? Kojim će smjerom udariti brod moga života, hoće li lutati plitčinom i među grebenima, uviek u opasnost da se razbije, ili će poletjeti poput striele ravno u luku domovine?« Konačno: »Gdje će jednom za vieke pristati moja lađa, u luci vječnoga blaženstva ili u očaju vječne osude?«

Za takav cilj se vriedno boriti!

Čuveni pisac Jean Paul, potresno crta očajno duševno stanje čovjeka, kome se lađa vjere nasukala i razbila.

»Bila je hladna Silvestarska noć. Uz prozor svoje sobe stajao je starac osamljen, zamišljen. Gleda tjeskobno i očajno čas na daleko svjetlucavo zvjezdano nebo, čas na mirnu snijegom pokrivenu zemlju. Taj čas nije valjda na zemlji bilo srdca manje radostnog i duše pustije i očajnije od njegove. Grob se već eto otvara pred njim, iz dana u dan mu se sve više smrt približava i sada pun groze uviđa da iz cieloga dugog života nije sobom ponio ništa nego zablude, grieh, gomilu bolesti, tielo skršeno u uživanjima i do u srž otrovanu dušu. Poput strašnih prikaza vrte mu se u fantaziji liepi dani mladosti. Ono divno svibanjsko jutro, kad se od otca prvi puta oprostio, da pođe nepoznatim putem života. Sjeća se onoga sudbonosnog časa. Bio je mladić u koga su polagali prekrasne nade. Stajao je na razpuću. Imao se odlučiti. Jedan je put bio put kreposti, vršenja dužnosti, poštenja, put mukotrpnog rada, ali put koji daje duši mir i vodi je do konačnog cilja. Drugi je bio put tjelesnih uživanja, koji je mnogo obećavao, a davao samo grieh i vodio lukavo u konačnu propast. On se odlučio za ovaj drugi put. Neizreciva bol glođe srdce staroga čovjeka i od tuge uzdahne u mirnu zimsku noć: O, kad bi mi se još jednom samo povratile one mladenačke godine! O Bože, daj mi još jednom da izabirem put, daj mi mogućnost da izaberem drugčiji put!«

Starac je tako uzdisao i uzdisaji bez odgovora izgubili su se u tišini ledene zimske noći. On više nema mogućnosti birati.

Ali ti, sinko, još stojiš na razpuću.
Još možeš izabrati pravi put.
Nemoj biti proljeće — bez cvieća!
Nemoj biti nebo — bez zviezda!
Nemoj biti mladić — bez uzvišenih ideala!
Hoćeš li birati?

Da, ja biram!

Hoću da postanem karakteran mladić! Želim postati karakteran muž. Muž sa čestitim znanjem, jakim i nepokolebivim osvjedočenjem i plemenitim djelima. Vođa kakvog treba moja domovina. Želim da me zbog mojih misli, rieči i djela nikada ne mora pokuditi moj najbolji prijatelj, moj Gospodin — Gospodin Isus Krist. Ja stojim uz Njega i ne ću mu se iznevjeriti nikada!

Nikada! Nikada!

Sadržaj

SREDSTVA ZA OBRAZOVANJE KARAKTERA

KAMEN KUŠNJE

Za svakog mladića i djevojku je seksualni problem, problem tiela i duše, problem srdca i ljubavi. Knjige *Hardy Schilgena* dati će ti najjasnije i najbolje riešenje tih temeljnih pitanja koja pokreću tvojim bićem.

Hardy Schilgen:

TI I ONA (II. izdanje 180 str.)

Vanrednom psiholožkom dubinom obradjen problem odnosa mladića prema djevojci. Tu mladić odkriva tajne djevojačke duše i upoznaje načela na kojima se osniva izvor buduće obiteljske sreće. Potrebno svakom mladiću, koji hoće izpravno shvatiti život.

Hardy Schilgen:

TI I ON (II. izdanje 160 str.)

Knjiga za djevojke, koja delikatno ali i otvoreno razpravlja o najvažnijim pitanjima seksualnog života, pitanjima tiela i duše, srdca i ljubavi. Knjiga koja uzdiže i poučava, te sprečava mnoga gorka razočaranja. U par godina doživjela već drugo izdanje.

Hardy Schilgen:

MLADI JUNACI (110 str.)

Naš narod treba mladi naraštaj, koji će biti čist i čvrst. U ovoj knjizi nalazi mladić u doba razvoja jasne poglede na seksualni život i izpravno shvaćanje životnih problema. Osobito podesno za mladež od 14 do 18 godina.

USKORO IZLAZE:

Dr. Dragutin Kniewald: »MERZ GOVORI« izabrana djela.

François Mauriac: »LEGLO GUJINJE« roman.

Naručuje se:

MERZOVA NAKLADNA KNJIŽNICA ZA MLADEŽ
Palmotićeva 3. — Zagreb.